

Rositsa Röntynen (toim.)

Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali

Maailman esimerkeistä
Keski-Suomen kontekstiin

Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA 314

ROSITSA RÖNTYNEN
(TOIM.)

Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali

MAAILMAN ESIMERKEISTÄ KESKI-SUOMEN KONTEKSTIIN

Value: Keski-Suomesta
vapaaehtoismatkailun kärkimaakunta
1.6.2021 - 31.5.2022

Manner-Suomen maaseudun
kehittämisohjelma 2014–2020

jamk

Keski-Suomen Kyliät

jamk | Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN JULKAISUJA -SARJA

Rositsa Röntynen (Toim.)

VAPAAEHTOISMATKAILUN NYKYTILA JA POTENTIAALI Maailman esimerkeistä Keski-Suomen kontekstiin

Kannen kuva • Pixabay
Välisivujen kuvat • Pixabay
Ulkoasu • Jamk / Pekka Salminen
Taitto ja paino • Punamusta Oy • 2022

ISBN 978-951-830-652-1 (Painettu)
ISBN 978-951-830-653-8 (PDF)
ISSN-L 1456-2332

JAKELU

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 040 552 6541
Sähköposti: julkaisut@jamk.fi
www.jamk.fi/julkaisut

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiMuutoksia 4.0 Kansainvälinen -lisenssillä

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ.....	7
ABSTRACT.....	8
ESIPUHE	9
 Rositsa Röntynen	
VAPAAEHTOISMATKAILUN KEHITTÄMINEN ALKAA KÄSITTEESTÄ.....	12
 Minna Tunkkari-Eskelinen, Tanja Rämä, Upe Nykänen & Rositsa Röntynen	
VAPAAEHTOISMATKAILIJA KOHDERYHMÄNÄ – PERSPEKTIIVIÄ MAAILMALTA, EUROOPASTA JA SUOMESTA.....	26
 Rositsa Röntynen	
VAPAAEHTOISMATKAILUN LAKIYMPÄRISTÖ – VASTUU JA VELVOITTEET.....	38
 Minna Tunkkari-Eskelinen & Rositsa Röntynen	
VAPAAEHTOISMATKAILUN TOIMINTAMALLIT MAAILMALLA JA SUOMESSA	50
 Upe Nykänen, Minna Tunkkari-Eskelinen, Tanja Rämä & Rositsa Röntynen	
TYÖTEHTÄVIÄ VAPAAEHTOISMATKAILIJOIDEN TEKEMÄNÄ MAAILMALLA JA SUOMESSA.....	66
 Tanja Rämä & Rositsa Röntynen	
KESKI-SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUA ON OLEMASSA!	78
 Rositsa Röntynen, Tanja Rämä, Minna Tunkkari-Eskelinen & Upe Nykänen	
KESKI-SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN POTENTIAALI	86
 Rositsa Röntynen & Upe Nykänen	
DIGITALISAATION HYÖDYNTÄMINEN VAPAAEHTOISMATKAILUSSA....	100

Rositsa Röntynen	
SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN YHTEYS KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN	108
Rositsa Röntynen	
MAHDOLLISET VAPAAEHTOISMATKAILUMALLIT SUOMESSA KAUPALLISUUSASTEEN MUKAAN.....	120
Minna Tunkkari-Eskelinen & Rositsa Röntynen	
ASIAKASVALINNAT TOIMINTAMALLIA OHJAAVINA ELEMENTTEINÄ.....	128
Rositsa Röntynen	
SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN JATKOKEHITTÄMISEN SUUNTIA	134
LIITTEET	140
Liite 1. Haastattelut ja kirjeenvaihto	140
Liite 2. Selvitystä varten toteutetut kyselyt.....	143
Liite 3. Selvitystä varten toteutetut tilaisuudet.....	143
Liite 4. Selvitystä varten annetut toimeksiannot Jamkin opiskelijoille	145
KIRJOITTAJAT	148

TIIVISTELMÄ

Rositsa Röntynen (Toim.)

Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali

Maailman esimerkeistä Keski-Suomen kontekstiin

Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 314

Vapaaehtoismatkailu on moniulotteinen ilmiö, jonka ytimessä ovat vapaaehtoisuuden ja matkailun osittain ristiriitaiset arvot. Suomessa vapaaehtoismatkailun käsite on melko tuntematon, mutta maailmanlaajuisestikaan ei ole yhteisymmärrystä siitä, mitä siihen kuuluu ja missä sen rajat kulkevat. Viime vuosikymmeninä toiminta on kaupallistunut ja monipuolistunut valloittamalla uusia alueita myös maantieteellisesti. Nykyään vapaaehtoismatkailu pyrkii vastaamaan matkailijoiden uusiin tarpeisiin – eli vaikuttamiseen ja auttamiseen. Nämä juontavat juurensa matkailijan halusta toimia vastuullisesti sekä lisääntyneestä tietoisuudesta koskien matkailun negatiivisia vaikutuksia. Lisäksi matkailijat haluavat aitoutta sekä tutustua uusiin asioihin ja kulttuureihin kaukana massamatkailukohteista. Vaikka kansainvälinen tutkimus löytää vapaaehtoismatkailun yhteyden kestävään kehitykseen, maailmalla on hälyttäviä esimerkkejä epäeettisestä toiminnasta, minkä vuoksi tämän matkailumuodon maine on muuttunut negatiiviseksi. Suomessa vapaaehtoismatkailua on olemassa, mutta se perustuu irrallisiin esimerkkeihin, joita monesti pidetään osana muuta, esimerkiksi nuoriso- tai matkailutoimintaa. Vapaaehtoismatkailun kaupallinen puoli on Suomessa alikehittynyt ja ansaintamalli tarvitsee konkretisointia. Suomen vapaaehtoismatkailulla on kuitenkin oma konteksti, johon ei kuulu maailmalta tuttuja ilmiöitä, kuten esimerkiksi köyhyyden lieventäminen tai pelastajuspyrkimys. Suomessa vapaaehtoismatkailu voi tuoda hyötyjä maaseudulle ja erityisesti maataloille ja luontokohteille, vaikka potentiaali ulottuu muihinkin toimintaympäristöihin ja aktiviteetteihin. Mahdollistava lainsäädäntö, potentiaaliset kansainväliset ja kotimaiset asiakasryhmät sekä digitalisaatio edistävät vapaaehtoismatkailun tulevaa kehitystä Suomessa. Sisäänrakennettu vastuullisuus, valtakunnallinen koordinointi ja yhteistyöperiaatteet ohjaisivat tätä matkailumuotoa kohti menestystä tulevaisuudessa.

Avainsanat: vapaaehtoismatkailu, maaseutu, asiakasprofiili, kestävä kehitys, toimintamalli

ABSTRACT

Rositsa Röntynen (Ed.)

Vapaaehtoismatkailun nykytila ja potentiaali

Maailman esimerkeistä Keski-Suomen kontekstiin

Publications of JAMK University of Applied Sciences, 314

Voluntourism is a multidimensional phenomenon, at the heart of which are the partly conflicting values of volunteering and tourism. In Finland, the term voluntourism is quite unknown, but there is no global consensus either on what it entails and where its borders run. In recent decades, operations have become more commercial and diversified, conquering also new areas geographically. Today, voluntourism attempts to meet the new needs of tourists – of influencing and helping, which have their roots in the desire to act responsibly, as well as the increased awareness of the negative impact of tourism. In addition, tourists seek authenticity and exploration of new things and cultures, far from mass tourism. While international research finds a link between voluntourism and sustainable development, there are alarming examples across the world of unethical practices that have turned the reputation of this form of tourism into a negative one. In Finland, voluntourism exists, but it is based on separate examples that are often considered part of other areas, such as youth or tourism activities. The commercial side is underdeveloped in Finland and the profit model needs to be concretized. However, Finland's voluntourism has its own context, which does not include world-famous phenomena, such as poverty alleviation or saviorism pursuit. In Finland, voluntary tourism can bring benefits to rural regions and especially farms and nature sites, although the potential extends to other activities and areas, too. Enabling legislation, potential international and domestic customer groups and digitalization will promote the future development of voluntary tourism in Finland. Built-in responsibility, nationwide coordination, and collaborative principles would steer this form of tourism toward success in future.

Keywords: voluntourism, rural regions, customer profile, sustainable development, operating model

ESIPUHE

Value, eli ”Keski-Suomesta vapaaehtoismatkailun kärkimaakunta” oli vuoden pituinen selvityshanke, joka tutki vapaaehtoismatkailun potentiaalia Keski-Suomessa. Hankkeen toteuttivat yhdessä Jyväskylän ammattikorkeakoulu ja Keski-Suomen Kylät ry ja rahoitus saatiin Keski-Suomen ELY-keskuksen kautta maaseuturahastosta. Tämän julkaisun tarkoitus on sanoittaa hankkeen laajat selvitykset ja havainnot.

Hanke käytti aikansa tehokkaasti tilanteeseen nähden. Suurin osa sen toteutusajasta kuitenkin vietettiin jonkinlaisten – ajoittain kovempien ja ajoittain lievempien – koronarajoitusten tahdittamana. Digitaalisuus toiminnassa korostui ja toisaalta tämä tehosti toimintaamme entisestään. Toisaalta emme kuitenkaan voineet panostaa tarpeeksi verkostoitumiseemme sidosryhmien kanssa, eikä ollut mahdollista järjestää erityyppisten toimijoiden välistä verkostoitumista paikan päällä. Korona-ahdistuksen vuoksi oli vaikeaa saada sidosryhmiä liikkeelle. Monet hanketilaisuudet siirtyivät suunnitelluista toteutuspaikoista verkkoon.

Reaaliaikaisesti mukana verkkotapaamisissa oli melko pieniä ryhmiä. Hankkeen toteutus ajoittui maailmanlaajuisesti hankalaan hetkeen, jolloin koronan ja sodan tuomien epävarmuuden ja epävakauden vuoksi suurin osa matkailutoimijoista oli keskittynyt olennaiseen ja selviytymiseen, eikä uuden kehittämiseen. Hankkeen käsittelemä aihe arvelutti muitakin, matkailun ulkopuolisia toimijoita. Pian projektimme alkamisen jälkeen tajuttiin, että vapaaehtoismatkailu on Suomessa niin tuntematon aihe ja siihen maailmanlaajuisesti kuuluu niin paljon ennakkoluuloja ja eettisiä solmuja, että selvityssponnistuksemme olisi turha ja tulokseton, elleimme samanaikaisesti panosta vahvaan viestintään ja maineen luomiseen. Kun sana kerran levisi, saatiin mukaan kiinnostuneita toimijoita Keski-Suomen lisäksi muiltakin alueilta. Hankkeemme sai kiitosta ajankohtaisuudestaan ja tarpeellisuudestaan. Selvänä paistoi myös tarve kehittää vapaaehtoismatkailua valtakunnallisesti.

Jokaisella askeleella oli tarve tarkastella toiminta- ja lähestymistapojamme. Vaikka vaadittu joustavuus oli välillä rasittavaa hankehenkilöstölle ja saattoi näyttää sekavalta sivulta katsottuna, projektipäällikkönä olen erittäin ylpeä koko tiimistäni ja saavutuksistamme tässä hankkeessa.

Seuraavia sivuja luettaessa kannattaa muistaa, että ne sisältävät hankkeen mahdollistaman monipuolisen selvityksen tulokset. Hanke järjesti kaksi

verkkokyselyä, neljä aktivointitilaisuutta ja kolme keskustelutilaisuutta. Yhteensä kolme tilaisuutta sisälsi työpajatyöskentelyä sidosryhmien kanssa. Osallistimme yli 100 henkilöä, jotka edustavat yrityksiä, yhdistyksiä, koulutusorganisaatioita ja jopa viranomaisia alueellisella ja valtakunnallisellakin tasolla. Hankkeen toimesta ajalla lokakuu 2021 – huhtikuu 2022 julkaisimme yhdeksän blogikirjoitusta yhteistyössä eri mediakanavien kanssa – Jyväskylän ammattikorkeakoulun Turbinaattori- ja Taste4Travel -blogit, Vastuullisen matkailun portaat -koulutuksen Vastuullisen matkailun asialla -blogi, Keski-Suomen Leader-ryhmien Vieraskynä-blogi, Kansalaisareena ry:n Verkkoareena-blogi sekä Valpas Media. Kylälähettiläämme kävi kuudessatoista kylätapaamisessa keskisuomalaisten maaseututoimijoiden kanssa, ja sen lisäksi toteutettiin kymmenkunta muuta yhteistyötapaamista. Ikuistimme tärkeät puheenvuorot ja esittelyt tilaisuuksistamme ja tapaamisistamme yhteistyökumppaneiden kanssa noin kolmellakymmenellä viestinnällisellä videolla. Taustaselvityksenä tutkittiin satoja informaatiolähteitä. Luotiin myös tietopankki, joka sisältää noin 80 linkkiä muiden tahojen julkaisemaan hyödylliseen tietoon. Selvityksen osia esiteltiin myös tieteellisissä piireissä osallistumalla kahteen konferenssiin. Hyödynsimme lähes kuudenkymmenen Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijan luovuutta osallistamalla heidät erilaisten toimeksiantojen kautta. Nyt on aika tarjota kaikki havainnot, oivallukset ja näkemykset kootusti myös tämän julkaisun muodossa.

Mukavaa lukemista!

Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailun
kehittäminen
alkaa käsitteestä

VAPAAEHTOISMATKAILUN KEHITTÄMINEN ALKAA KÄSITTEESTÄ

Rositsa Röntynen

Kun kesäkuussa 2021 Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja Keski-Suomen Kylät ry:ssä käynnistimme Value-hankkeen selvitykset vapaaehtoismatkailun potentiaalista, emme vielä tajunneet tämän haasteen laajuutta. Aloitimme helpolla kysymyksellä: mitä vapaaehtoismatkailu on? Tai ainakin etukäteen oletimme, että vapaaehtoismatkailun määrittely olisi helppo tehtävä, kun taas sen potentiaalin osalta tulisi haasteita esimerkiksi lainsäädännön ja asiakasprofiilin määrittelyn kannalta.

Juuri tämä peruskysymys vapaaehtoismatkailun määrittelystä osoittautui erittäin vaikeaksi. Selvityksen alussa tehtiin verkkokysely vapaaehtoismatkailun nykytilasta ja potentiaalista, mutta kahden kuukauden aikana koko Keski-Suomesta kyselyyn saatiin vain seitsemän vastausta. Selvisi heti, että vapaaehtoismatkailu on erittäin tuntematon termi. Jotkut toimijat toteuttavat matkailutoimintaa, toiset vapaaehtoistoimintaa, mutta kukaan ei todennut tarjoavansa yhdistelmää molemmista. Myös tapauksissa, joissa vapaaehtoismatkailu käsitteenä tunnetaan, termiin liittyy erittäin paljon ennakkoluuloja, toimintaan vaikuttavia imagotekijöitä, rahoitusehtoja ja lakipykäläiä.

MÄÄRITELMIÄ TUTKIMUKSESTA

Monet tutkijat ovat pyrkineet määrittelemään vapaaehtoismatkailua, ja nykyään määritelmiä käytetään rinnakkaisesti ja täydentäen. Wearingin (2001) mukaan vapaaehtoismatkailu kuvaa matkailumuotoa, jossa vierailaan kohteessa ja osallistutaan paikallisiin projekteihin, jotka yleensä liittyvät luontoon, paikallisyhteisöön tai rakennusten sekä esineiden restaurointiin. Vapaaehtoismatkailulla on siis kahdet kasvot – matkustaminen ja vapaaehtoisuus, loma ja työ. Tähän määritelmään on tärkeä lisätä, että Suomen verohallinnon mukaan vapaaehtoistyö on palkatonta, tilapäistä, eikä se edellytä ammattitaitoa (Sademies & Kostianen 2014). Matkanjärjestäjän näkökulmasta vapaaehtoismatkailu määritellään ostettavaksi matkaksi, jonka aikana on mahdollista tehdä vapaaehtoistyötä (Brown 2005).

Wearing (2001) tarjoaa myös selitystä sille, miksi tätä matkailumuotoa tunnetaan niin vähän. Hänen mukaansa vapaaehtoismatkailu on yleensä kärsinyt

siitä, että sitä ei ole erotettu muista matkailun tai vapaaehtoistyön muodoista, vaan se kuuluu muun muassa vaihtoehtoiseen matkailuun, kansainväliseen vapaaehtoistyöhön ja sosiaalityöhön.

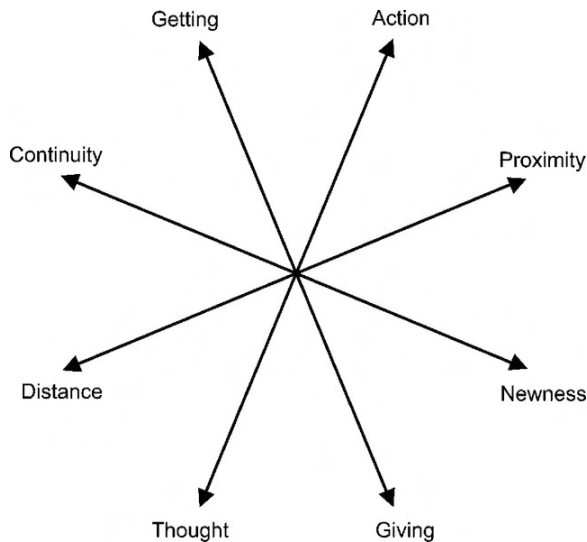
ITSEKKÄITÄ JA ALTRUISTISIA MOTIIVEJA

Vapaaehtoismatkailua kuvataan usein merkitykselliseksi matkailuksi matkailijan motiiveihin viitaten. Tutkijat käyttävät erilaisia näkökulmia arvioidakseen vapaaehtoisten motiiveja (esim. Callanan & Thomas 2005; Benson & Seibert 2009; Holopainen 2015; Yeung 2004). Matkailijoilla, jotka haluavat tehdä vapaaehtoistyötä matkansa aikana, on sekä itsekkäitä että epäitsekkäitä motiiveja (Raymond 2007; Pekurinen 2014).

Vapaaehtoismatkailijat jakaantuvat kahteen ryhmään. Toisille tärkeämpää on matka, kun taas toisille vapaaehtoistyö. Vapaaehtoistyöhön osallistuvat matkailijat ovat tärkeitä siitä syystä, että heillä on aito halu auttaa ja tukea kestävästä kehityksestä. Toisaalta pienikin työpanostus matkailukeskeiseltä turistilta voisi olla hyödyllinen, jos se tulee oikeaan aikaan ja oikeaan paikkaan. Vapaaehtoiset, jotka viettävät suurimman osan matkastaan työskennellen, ovat silti kohteen matkailun kannalta tärkeitä, koska he nostavat tietoisuutta kohteesta (Myssylä 2014), käyttävät paikallisia palveluita, käyvät retkillä ja tapahtumissa.

Mari Holopainen (2015) ehdottaa vapaaehtoismatkailijoiden itsekkäiden ja epäitsekkäiden motiivien ymmärtämiseksi Anne Birgitta Yeungin (2004) vapaaehtoisuuden oktagonaalista motiivimallia (kuvio 1), jonka mukaan löytyy neljä kaksinapaista motiivia:

- Matkailija haluaa samanaikaisesti antaa ja saada. Hän haluaa auttaa paikallisyhteisöä tai kohdetta, mutta myös toteuttaa itseään.
- Sekä läheisyys että etäisyys motivoivat matkailijaa. Hän haluaa kuulua yhteisöön, sekä vapaaehtoisryhmään, että paikallisyhteisöön. Toisaalta hän haluaa ottaa etäisyyttä omasta arjesta.
- Matkailija etsii uusia kokemuksia vapaaehtoistyöstä, esimerkiksi tutustumista uuteen kulttuuriin tai uuden oppimista. Toisaalta hän myös hakee jatkuvuutta itselleen tuttuihin aiheisiin ja omiin kiinnostuksen kohteisiinsa ja käyttää omia jo olemassa olevia taitojaan.
- Toisaalta matkailija haluaa toimia ja aktiivisesti vaikuttaa ympäristön sekä yhteiskunnan epäkohtiin. Toisaalta hän haluaa syvempää pohdintaa omasta elämästään. (Holopainen 2015 viitaten Yeung 2004.)

Kuvio 1. Vapaaehtoisten oktagonaalinen motiivimalli, jota voidaan soveltaa myös vapaaehtoismatkailuun. Lähde: Yeung, A. B. 2004. The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis.

MAAILMANLAAJUINEN TERMIVIIDAKKO

Voluntourism tai vapaaehtoismatkailu – termin käyttö on ongelmallinen maailmanlaajuisesti. Kyse ei ole pelkästään siitä, onko tietty toiminta vapaaehtoismatkailua vai ei, vaan sävyistäänkin. Usein termin käytössä heijastuvat toimijan rooli tai kertojan omat arvot.

Ei-tieteellisessä kirjallisuudessa vapaaehtoismatkailun termistä on monenlaisia tulkintoja. Jotkut tahot näkevät sen vain kansainvälisenä toimintana (What is Voluntourism? n.d.), vaikka Covid-19 on selkeästi paljastanut myös kotimaiset ulottuvuutensa (esim. Gharib 2021). Toiset erottavat sen *vapaaehtoistyöstä* keston kautta ja heidän mielestään vapaaehtoismatkailu on lyhytkestoisempaa vapaaehtoistoimintaa (Scott 2021). Lisäksi tunnustetaan vapaaehtoistyön tapauksessa matkustamisen tarkoituksiksi varsinaisen vapaaehtoistoiminta, siis ilman matkailuvetoista motivaatiota, kun taas vapaaehtoismatkailussa yhdistyvät vapaaehtoistyön ja matkailun motiivit (Scott 2021). Vaikka asia on teoriassa helppo selittää, tämä ero on erittäin vaikea todistaa tai soveltaa käytännössä, koska siihen liittyy sisäinen motivaatio. Lisäksi jotkut luokittelevat vapaaehtoismatkailun ”altruistiseksi matkustamiseksi” (Kumar 2020), mutta tämä on suorassa ristiriidassa aiemmin

kuvatun vapaaehtoistyön ja vapaaehtoismatkailun jaon kanssa, jossa vain vapaaehtoistyö nähdään altruistisena.

Englannin kielessä tehdään ero *traveler*- ja *tourist*-käsitteiden välillä, erityisesti vastuullisen käyttäytymisen suhteen, suosien termiä *traveler* (Galani-Moutafi 2000). Näiden termien käyttöä on pohdittu myös vapaaehtoismatkailun yhteydessä, mikä on johtanut samanlaiseen erotteluun, jossa *volunteer traveler* on se, joka todella pyrkii vaikuttamaan (Riyanka 2019). Tämä on kuitenkin osa maailmanlaajuista hämmennystä vapaaehtoismatkailun termin ympärillä: jos jotkut yrittävät upottaa altruismin ja matkustamisen motiivit jo vapaaehtoismatkailun termiin, täytyykö meidän korostaa sitä vielä kerran, vetämällä raja *tourist*- ja *traveler*-termien välillä? Suomessa on vielä vaikeampaa erottaa niitä, koska suomen kieli ei salli selkeää rajanvetoa, vaikka joskus tätä yritetään asettamalla vastakkain suomenkielinen *matkailija* ja englannin kielestä lainattu *turisti*-sana. Matkustajan motiivien tuomitsemisen sijaan kannattaa keskittyä vapaaehtoismatkailutoiminnan toteutukseen ja konkreettisiin käytäntöihin.

Toinen huomionarvoinen yksityiskohta on termien *volunteer tourism* ja *voluntourism* rinnakkainen käyttö. Toistaiseksi ei ole selkeää tulkintaa termien maailmanlaajuisesta käytöstä. Jotkut mainitsevat nimenomaisesti, että nämä ovat synonyymejä (Kumar 2020). Toiset puhuvat *voluntourism*-ilmiöstä *volunteer tourism*-matkailuun sisältyvänä muotona, mutta eivät tuo mitään konkreettista näyttöä kahden erillisen ilmiön olemassaolosta (*Voluntourism – a new trend of volunteer tourism* 2016). Lisäksi suomen kielessä ei tässäkään tapauksessa ole vaihtoehtoisia käsitteitä.

MITÄ SE ON, JOS EI VAPAAEHTOISMATKAILUA?

Selvityksemme mukaan vapaaehtoismatkailua on olemassa sekä valtakunnallisesti että Keski-Suomessa, mutta ei ole yhteiskunnallisesti sovittu, millaista toimintaa kutsutaan juuri vapaaehtoismatkailuksi.

Yksi syy siihen on tämän matkailumuodon maailmanlaajuinen imago, jota eettiset ongelmat globaalissa etelässä ovat vahingoittaneet (ks. esim. Punaks 2019; Hickmann 2016; Ahern 2013; Birrell 2010). Joissakin maissa lapsia on esitetty orpoina, niin että vieraileva matkailija kokisi itsensä pelastajaksi, lasten hyvinvointia laiminlyöden (Pop 2019; Wendelius 2019; Häkkinen 2019). Tämä on järkyttävän, mutta ei ainoa esimerkki. Mikään eettisyyteen pohjautuva organisaatio ei haluaisi saada tällaista mainetta itselleen. Tämä ei kuitenkaan selitä koko ongelmaa, kun kyse on Suomesta, koska täällä on toimiva lainsäädäntö ja terve, aktiivinen yhteiskunta (Konu ym. 2017), jossa vastaavia vahinkoja ei käytännössä voi tapahtua.

Toinen syy siihen, miksi vapaaehtoismatkailu-käsitettä ei käytetä, voi olla se, että eri organisaatiot, jotka järjestävät vapaaehtoismatkailutoimintaa, pyrkivät erikoistumaan nimikkeen avulla. Esimerkiksi Maailmanvaihdossa puhutaan *kansainvälisestä vapaaehtoistyöstä* (Takalo 2021) ja KVT:ssä *pitkäaikaisvapaaehtoisuudesta* (Viitaniemi 2021). Nämä termit korostavat toiminnan pitkäaikaisuutta ja siihen verrattuna matkailu nähdään lyhytkestoisena. Näiden organisaatioiden mukaan matkailu voi olla parhaassa tapauksessa vierailun lisäarvo tai lisäosa, eivätkä ne pääsääntöisesti tunnista vapaaehtoisten liikkuvuuden matkailullisia motiiveja. Jos tarkastellaan vierailun kestoa, matkailuna pidetään vierailuja, jotka kestävät yhdestä yöstä (Theobald 1998) vuoteen (Tourism – definition n.d.). Vapaaehtoisten matkojen kesto vaihtelee yleensä parista viikosta (All About WWOOF: How it Works and What You Need to Know n.d.) vuoteen (Takalo 2021; Viitaniemi 2021). Päällekkäisyyttä on paljon ja kestoa ei voi pitää ratkaisevana tekijänä toiminnan määrittelyssä.

On myös organisaatioita, kuten WWOOF ja TWAM, jotka käyttävät omaa brändiään verbinä. Näin niiden ei tarvitse määritellä kovin tarkasti, mitä organisaation kautta tapahtuva toiminta ytimeltään on, vaan sitä kutsutaan yksinkertaisesti termillä *woofing* tai *twaming*. (Share daily life with farmers and growers, n.d; A propos de Twam, 2018.)

Jotkut toimijat taas korostavat vierailun aikana tapahtuvia aktiviteetteja tai siitä saatua lisäarvoa kuvatakseen mistä toiminnasta on kyse. Esimerkiksi Workaway-alustan mukaan vapaaehtoismatkailu on ensisijaisesti *kulttuurivaihtoa* (Travel differently, connect globally n.d.). KVT:n kautta toteutetaan *vapaaehtoistyöleirejä* (Viitaniemi 2021). Kun vapaaehtoistyö on osana kaupallista matkailutuotetta, monesti vältetään *vapaaehtoinen*-sanaa. Kaupallisuus ei sulje pois matkailijan altruismia, eikä kohteen ja paikallisyhteisön saamaa, yleishyödyllistä arvoa. Jotkut matkanjärjestäjät eivät kuitenkaan halua ottaa riskiä ja hämmentää potentiaalisia asiakkaita tarjoamalla heille *maksullista vapaaehtoistyölomaa*.

- Vapaaehtoisuutta sanana vapaaehtoismatkailutuotteissa ei kannata kokonaan korvata, koska monien asiakkaiden motivaatio tulee nimenomaan siitä, pohtii matkatoimisto Åland Expeditionsin yrittäjä Henna-Mari Koski samaan aikaan, kun hän odottaa lanseeraamansa vapaaehtoismatkailutuotteen eli haahkamatkan ensimmäisiä asiakkaita.

Yleishyödyllisyys on Suomessa vapaaehtoisuuden vaatimus (Lahdenperä & Röntynen 2021; Sivonen & Röntynen 2022; Porthen & Röntynen 2021). Sen vuoksi yritykseen kohdistuvaa työpanosta ei yleensä pidetä vapaaehtoistoimintana. Mutta entä jos kyläyhdistys koordinoi vapaaehtoisten vierailuja niin, että he ostavat majoituksen ja muut matkailupalvelut paikallisilta (*yh-*

teisöpohjainen matkailu) ja matkailijat saavat matkalleen merkityksellisyyttä suorittamalla vapaaehtoistyötä sekä paikallisille yrityksille että yhdistyksille? Jos vapaaehtoinen käy auttamassa useita yrittäjiä kylässä tai kylään kohdistuu jatkuva vapaaehtoisten virta (esimerkiksi joka kesä), yleishyödyllisyysvaatimus täyttyy. (Sivonen & Röntynen 2022.)

MIKSI EI VAPAAEHTOISMATKAILU?

Joskus käsitteen käytöllä on oikeasti väliä, jotta toiminta on edes mahdollista. Oikeusministeriö ei enää käytä sanaa *vapaaehtoistyö*, koska työhön liittyvät tietty lainsäädäntö ja velvoitteet. Sen sijaan suositaan *vapaaehtoisuus-* ja *vapaaehtoistoiminta* -termejä. (Lahdenperä & Röntynen 2021.) EU:n solidaarisuusjoukkojen ohjelman kautta taas ei rahoiteta *matkailua*, joten tämän tyyppinen kv-liikkuvuus nähdään nuorten vapaaehtoistoimintana ja *aktiivisena kansalaisuutena* (Kivimäki & Lehto 2021).

Metsähallitus, joka järjestää paimenviikkoja, ei halua sotkeutua matkailubisnekseen tai täyttää valmismatkalakiehtoja, joten paimenet maksavat vain majoituksestaan ja paimenviikkoja kutsutaan *villantuoksuiseksi elämyslomaksi* (Hakkarainen & Röntynen 2021). WWOOF korostaa ohjeissaan, että vapaaehtoisten syy matkustaa on ensisijaisesti *lomailu*, koska organisaatio ei ole *työnvälittäjä* – ja koska tällä tavalla wwooferit voivat ylittää rajoja turistiviisumilla ilman ylimääräisiä selityksiä (Visa Information, n.d.).

KUKA PUHUU VAPAAEHTOISMATKAILUSTA?

Hankkeen myötä huomattiin myös, että monet vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä ja koordinoinnista Suomessa vastaavat tahot kuten Kansalaisareena, Oikeusministeriö ja Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry, eivät ole aikaisemmin törmänneet vapaaehtoismatkailun termiin, mutta perehdyttyään siihen, pitivät sitä yhtenä vapaaehtoisuuden muotona (Lahdenperä & Röntynen 2021; Sivonen & Röntynen 2022; Porthen & Röntynen 2021). Vapaaehtoismatkailun edistäminen alkaa siitä, että nimenomaan nämä suuret, vaikuttavat tahot alkavat puhua siitä.

Sen sijaan matkailualalla tunnetaan vapaaehtoismatkailu paremmin, eikä pelätä käyttää nimenomaan tätä nimikettä. Toistaiseksi Suomessa ei ole panostettu merkittävästi sen kehittämiseen, mutta vapaaehtoismatkailu mainitaan osana vaihtoehtoisen matkailun trendiä ja tunnistetaan sen potentiaali vastuullisena matkailumuotona (Kestävä kehitys ja tulevaisuuden trendit n.d.; Konu, Tyrväinen & Tuulentie 2017).

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN KEHITTÄMISEN KANNALTA

Vapaaehtoismatkailu tarvitsee paljon pohdintaa ja sen kehittäminen Suomessa alkaa käytännössä nollassa. Maailmalla tehtyjä virheitä ei kannata toistaa. Uudelle ilmiölle kannattaa kuitenkin antaa ennakkoluulottomasti mahdollisuus. Alla on muutama ajatus siitä, mihin suuntaan Suomen vapaaehtoismatkailua kannattaa kehittää ilmiön tietoisuuden ja ymmärrettävyyden kannalta.

- **Muistetaan että ”vapaaehtoismatkailu = matkailu + vapaaehtoisuus”**

Käytetystä nimikkeestä riippumatta vapaaehtoismatkailu on vapaaehtoisuuden ja matkailun yhdistelmä. Vapaaehtoisuutena se on toimintaa, joka tapahtuu poissa vapaaehtoisen omasta arkiympäristöstä. Matkailumuotona se erottuu erityisesti matkustajan motivaatiolla. Hän ei halua ainoastaan saada jotain matkailukohteelta, vaan myös antaa jotain takaisin sekä kohteelle että paikalliselle yhteisölle.

Vapaaehtoismatkailu on ilmiö, jossa törmää kaksi arvomaailmaa. Vapaaehtoisuus tuottaa yleishyödyllistä arvoa ja vapaaehtoinen on vapautettu vastuunkannosta. Matkailu sen sijaan on liiketoimintaa ja silloin, kun se ei tuota rahallista arvoa, se ei voi olla kestävä ja vastuullista. Matkailuun liittyy myös selkeä vastuiden jako.

- **Puhtaasti altruistista motivaatiota ei kannata odottaa**

Value-hankkeessa emme ole halunneet arvostella matkailijan motiiveja. Vapaaehtoismatkailulla on kaksi ydintä, jotka määrittelevät sen arvot, jotka joskus voivat olla keskenään ristiriidassa. Nämä ytimet myös tuottavat erisuuntaisia motiiveja, jotka joskus kallistuvat enemmän altruismiin päin ja toisinaan elämyksellisyyteen ja uuden kokemiseen. Yeungin (2004) mukaan vapaaehtoisen motiivit ovat polarisoituneita itsessään – itsekkäitä ja epäitsekkäitä. Matkailijaa kuitenkin yleensä liikuttaa yhdistelmä motiiveja, joita ulkopuolisen on vaikea erotella tai todentaa. Sen sijaan vastuullisuuden ja merkityksellisyyden mitaaminen voidaan toteuttaa varsinaisen tekemisen perusteella.

Jotkut tutkijat kyseenalaistavat sataprosenttisen altruismin jopa perinteisessä vapaaehtoistoiminnassa ja kuvaavat arvon transaktiot vapaaehtoisten ja toiminnan järjestäjien välillä. Kun vapaaehtoinen ja vastaanottaja kohtaavat, tästä vuorovaikutuksesta syntyy kummallekin arvoa – he antavat toisilleen

jotakin (Viljanen 2008). Vastaanottaja saa työpanosta, apukäsiä, uusia ideoita ja toimintamalleja. Vapaaehtoinen saa uutta osaamista, kokemuksia ja elämyksiä, kuuluu yhteisöön – ja joskus myös materiaalista arvoa kuten majoitusta ja ruokaa. Kannattaa myös muistaa, että vapaaehtoismatkailussa kyse ei ole pelkästään vapaaehtoistoiminnasta, vaan matkailustakin, ja on täysin normaalia, että vapaaehtoisella on matkailullisia motiiveja ja vastaanottajalla on tarjolla matkailupalveluita. Siitä syntyy tietynlaista kaupallisuutta, jota ei kannata pelätä – se ei poista vapaaehtoistyön luomaa arvoa.

- **Pitää sopia nimikkeen käytöstä**

Vapaaehtoismatkailua ei ole helppo määritellä. Toiminnan kuuluminen tai kuulumattomuus tähän ilmiöön riippuu usein osapuolten motivaatiosta ja odotuksista. Tulevaisuudessa joko käytetään vapaaehtoismatkailu-termiä tai keksitään jotain muuta, mutta nimikkeen pitää yhdistää kaikki vapaaehtoismatkailuun sisältyvät eri muodot. Käsitteiden runsaus ja ristiriitaisuus ovat erittäin haitallisia vapaaehtoismatkailun kehittämisen ja koordinoinnin kannalta, koska toiminta sirpaloituu ja tuloksena voi olla kaksi naapuria, jotka toteuttavat käytännössä jotain hyvin samanlaista, mutta eivät he tiedä toisistaan, eivätkä voi oppia toistensa esimerkeistä – onnistumisista tai epäonnistumisista.

- **Aloitetaan puhtaalta pöydältä**

Suomessa vapaaehtoismatkailuun ei toistaiseksi liity huonoja kotimaisia kokemuksia. Tähän ei kannata siirtää syyllisyyttä muualla toteutuneista kauhuskenaarioista. Vahva lainsäädäntö ja terve yhteiskunta Suomessa eivät mahdollistaisi lasten hyväksikäyttöä, eikä työpaikkojen korvaamista vapaaehtoisilla. Lisäksi on vaikea uskoa, että Suomeen kohdistuisi jonkinlaista pelastajuuspyrkimystä, koska Suomi ei tarvitse pelastamista. Täällä vapaaehtoismatkailu perustuu kulttuurivaihtoon, uuden oppimiseen ja elämyksellisyyteen. Selvityksessämme havaittiin myös, että vapaaehtoismatkailu käsitteenä on erittäin tuntematon. Sen sijaan, että siihen heti kiinnitettäisiin kansainvälisen voluntourism -termin ympärillä kehittyneitä asenteita, voitaisiin käyttää sen tuntemattomuutta mahdollisuutena luoda positiivista ilmapiiriä oman konseptin ja hyvien esimerkkien myötä.

LÄHTEET

Ahern, L. 2013. Orphanages are no place for children. *The Washington Post*. Julkaistu 9.8.2013. Viitattu 10.3.2022. https://www.washingtonpost.com/opinions/orphanages-are-no-place-for-children/2013/08/09/6d502fb0-fadd-11e2-a369-d1954abcb7e3_story.html.

A propos de Twam, 2018. Artikkel *Travel with a mission* -verkkosivulla. Viitattu 19.1.2022. <https://www.travelwithamission.org/generalites-twam/>.

All About WWOOF: How it Works and What You Need to Know, n.d. Sivu WWOOF-verkkosivulla. Viitattu 20.1.2022. <https://wwooof.net/wwooferstestimonials/all-about-wwoof-how-it-works-and-what-you-need-to-know/>.

Benson, A. M. & Seibert, N. 2009. Volunteer Tourism: Motivations of German Participants in South Africa. *Annals of Leisure Research* 12, 3&4, 295–314, DOI: 10.1080/11745398.2009.9686826.

Birrell, I. 2010. Before you pay to volunteer abroad, think of the harm you might do. *The Guardian*. Julkaistu 13.11.2010. Viitattu 10.3.2022. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/nov/14/orphans-cambodia-aids-holidays-madonna>.

Brown, S. 2005. Travelling with a Purpose: Understanding the Motives and Benefits of Volunteer Vacationers. *Current Issues in Tourism* 8, 6, 479–496, DOI: 10.1080/13683500508668232.

Callanan, M. & Thomas, S. 2005. Volunteer tourism: deconstructing volunteer activities within a dynamic environment. In M. Novelli (Ed.), *Niche Tourism: Contemporary issues, trends and cases*, 183–200. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Galani-Moutafi, V. 2000. The self and the other: Traveler, ethnographer, tourist. *Annals of Tourism Research*, 27, 1, 203–224. Viitattu 10.3.2022. [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(99\)00066-3](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(99)00066-3).

Gharib, M. 2021. The Pandemic Changed The World Of 'Voluntourism.' Some Folks Like The New Way Better. NPR. Julkaistu 15.7.2021. Viitattu 10.3.2022. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2021/07/15/1009911082/the-pandemic-changed-the-world-of-voluntourism-some-folks-like-the-new-way-bette>.

Hakkarainen, T. & Röntynen, R. 2021. Metsähallituksen paimenviikot. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 4.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=sSiPg-K1ofM>.

Hickmann, T. 2016. The booming business of voluntourism. Shout Out UK. Julkaistu 15.4.2016. Viitattu 10.3.2022. <https://www.shoutoutuk.org/2016/04/15/booming-business-voluntourism/>.

Holopainen, M. 2015. Vapaaehtoismatkailu – mitä se oikein on ja miksi tehdä töitä lomalla? Blogikirjoitus Rantapallo -blogissa. Julkaistu 2.9.2015. Viitattu 24.9.2021. <https://www.rantapallo.fi/asiantuntijat/vastuullinen-matkailu-asiantuntijat/vapaaehtoismatkailu-mita-se-oikein-on-ja-miksi-tehda-toita-lomalla/>.

Häkkinen, A. 2019. Hyväntekeväisyys ja auttaminen matkalla: olemmeko valkoisia pelastajia? Artikkelin Reilun matkailun yhdistyksen blogissa. Julkaistu 21.2.2019. Viitattu 20.1.2022. <https://www.reilumatkailu.fi/hyva%CC%88ntekeva%CC%88isyys-ja-auttaminen-matkalla-olemmeko-valkoisia-pelastajia/>.

Kestävä kehitys ja tulevaisuuden trendit. N.d. Artikkelin Business Finlandin verkkosivuilla. Viitattu 23.9.2021. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/kulttuuri-matkailu/culture-creators/kestava-kehitys-ja-tulevaisuuden-trendit>.

Kivimäki, J. & Lehto, L. 2021. Solidaarisuusjoukot – rahoitusta nuorten vapaaehtoisuuteen. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 12.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=SBJ0astuDbY>.

Konu, H., Tyrväinen, L., Pesonen, J., Tuulentie, S. & Tuohino A. 2017. Uutta liike-toimintaa kestävän luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatsaus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. Viitattu 20.1.2022. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/45_VIRKEIN_.pdf/aaaab34e-f831-4623-a915-f91d971e6b46.

Konu, H., Tyrväinen, L. & Tuulentie, S. 2017. Yhteenvetoa VirKein työpaajoista. VirKein: Uudet keinot metsä- ja vesialueiden kestävän virkistys- ja matkailukäytön kehittämiseksi ja turvaamiseksi (2016–2017) -hankkeen esitelmä. Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 20.1.2022. https://tietokayttoon.fi/documents/1927382/2158283/VirKein_yhteenvetoa+ty%C3%B6pajoista+lokakuu+2017.pdf/f9491b7c-4e6d-4bb0-827c-2d90d8c0be87/VirKein_yhteenvetoa+ty%C3%B6pajoista+lokakuu+2017.pdf.

Kumar, M. 2020. What Is Volunteer Tourism And When Can It Actually Be Bad? Artikkel Medium.com -verkkosivuilla. Viitattu 20.1.2022. <https://medium.com/colandian/what-is-volunteer-tourism-and-when-can-it-actually-be-bad-fa111c329191>.

Lahdenperä, S. & Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoisuus Suomessa – periaatteet, koordinointi, lainsäädäntö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=ocFgUMnNKNA>.

Myssylä, P. 2014. Vapaaehtoisuuskäytön matkailu – Selvitys haasteista, onnistumisista ja vapaaehtoisuuskäytön matkailun totuudenmukaisuudesta. Opinnäyte-työ. Haaga-Helia ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.9.2021. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014052710433>.

Pop, D. 2019. What is wrong with Orphanage VolunTourism? Blogikirjoitus Hope and Homes for Children -blogissa. Julkaistu 15.4.2019. Viitattu 19.1.2022. <https://www.hopeandhomes.org/blog-article/orphanage-volun-tourism/>.

Porthen, A. & Röntynen, R. Kansalaisareena ja Vapaaehtoistyö.fi -alusta vapaaehtoisuuskäytön avuksi. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=WIXgSNmZuDo>.

Punaks, M. 2019. The Problem: why are orphanage visits harmful? Responsible tourism partnership. Julkaistu 30.10.2019. Viitattu 10.3.2022. <https://responsibletourismpartnership.org/the-problem-why-are-orphanage-visits-harmful/>.

Raymond, E. 2007. Making a difference?: Good practise in volunteer tourism. University of Otago. Dunedin.

Riyanka. 2019. What's the difference between a volunteer traveler and a tourist? Blogikirjoitus volunteeringolutions.com -blogissa. Julkaistu 16.4.2019. Viitattu 20.1.2022. <https://www.volunteeringsolutions.com/blog/difference-between-a-volunteer-traveler-and-a-tourist/>.

Sademies, J. & Kostainen, A. 2014. Vapaaehtoistyöhön liittyvät lait Suomessa. Vapaaehtoistyöhanke VETY, Pääkaupunkiseudun Kierratyskeskus Oy. Viitattu 27.9.2021. https://www.kierratyskeskus.fi/files/7635/Vapaaehtoistyohon_liittyvat_lait_suomessa_VETY_verkko.pdf.

Scott, A. 2021. Volunteering and Voluntourism: The Good, The Bad, and The Questions You Should Ask. Artikkelin Uncornered Market -verkkosivuilla. Julkaistu 14.4.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://uncorneredmarket.com/volunteering-voluntourism-good-bad-and-questions-to-ask/>.

Share daily life with farmers and growers, n.d. Sivun Wwoof-verkkosivuilla. Viitattu 19.1.2022. <https://wwoof.net/get-started/>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIz3HnE>.

Takalo, M. 2021. Maailmanvaihto ry – Kansainvälinen vapaaehtoistyö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 22.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jGaY7wya-d8>.

Theobald, W. F. 1998. Global Tourism (2nd edition). Oxford: Butterworth-Heinemann, 6–7.

Tourism – definition. N.d. Määritelmä Tilastokeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 20.1.2022. https://www.stat.fi/meta/kas/matkailu_en.html#tab1.

Travel differently, connect globally. N.d. Workaway-alustan etusivu. Viitattu 20.1.2022. <https://www.workaway.info/>.

Viitaniemi, E. 2021. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 15.12.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=x7SjUSiXOPk>.

Viljanen, A. 2008. Vapaaehtoisturismin etiikka: sosiokulttuurinen analyysi kansainvälisen vapaaehtoistyön vaihtosuhdejärjestelmästä. Pro gradu -tutkielma, Lapin yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201011291077>.

Visa Information. N.d. Artikkelit WWOOF Independents -verkkosivuilla. Viitattu 20.1.2022. <https://woofindependents.org/visa-information>.

Voluntourism – a new trend of volunteer tourism, 2016. Blogikirjoitus Learn English Teens -verkkosivuilla. Julkaistu 16.11.2016. Viitattu 20.1.2022. <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/magazine/life-around-world/voluntourism-new-trend-volunteer-tourism>.

Wearing, S. 2001. Volunteer Tourism: Experiences That Make a Difference. Wallingford CAB International: 2001.

Wendelius, L. 2019. Vapaaehtoistyömatkailu ei ole synonyymi vastuulliselle matkailulle. Artikkelit Tutka.pro -verkkosivuilla. Julkaistu 14.2.2019. Viitattu 20.1.2022. <https://tutka.pro/reportaasit/vapaaehtoistyomatkailei-ole-synonyymi-vastuulliselle-matkailulle/>.

What is Voluntourism? N.d. Artikkelit Serve the World Today -verkkosivuilla. Viitattu 20.1.2022. <https://servetheworldtoday.com/world-citizens-travel-guide/what-is-voluntourism/>.

Yeung, A. B. 2004. The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. Vol 15, 21–47. Viitattu 24.9.2021. https://www.researchgate.net/publication/226212272_The_Octagon_Model_of_Volunteer_Motivation_Results_of_a_Phenomenological_Analysis.

**Vapaaehtoismatkailija
kohderyhmänä – perspektiiviä
maailmalta, Euroopasta ja Suomesta**

VAPAAEHTOISMATKAILIJA KOHDERYHMÄNÄ – PERSPEKTIIVIÄ MAAILMALTA, EUROOPASTA JA SUOMESTA

Minna Tunkkari-Eskelinen, Tanja Rämä, Upe Nykänen & Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailu on niche-markkina ja se tarvitsee palveluntarjoajalta strategisena valintana fokusointia. Kohderyhmä on tarkoin määriteltyä motiivien ja tarkoitusperän osalta, mutta demografisten tekijöiden osalta löytyy erilaisia variaatioita. Tässä artikkelissa on pyritty avaamaan sitä, mikä on luonteenomaista vapaaehtoismatkailijoille erilaisissa kohteissa. Aineistona on käytetty analyysiä internet-sivustoista, joista on koottu eri kohderyhmien markkinointiin käytettyjä tapoja, tutkimuspohjaisia artikkeleita sekä maa-seututoimijoiden haastatteluista saatua tietoa. Lisäksi on esitelty opiskelijoiden tekemien kartoitusten löydökset asiakkaista. Asiakasprofiilit helpottavat kohderyhmäajattelua ja palveluntarjoajan on helpompi mieltää matkailija kohdentaessaan palvelujaan.

MAAILMALTA PROFILOITUA

Vapaaehtoismatkailussa kohderyhmälle on tyypillistä se, että matkailijan motiivi on sekoitus matkailua ja auttamista vapaaehtoistyön muodoin. Toiset valitsevat kohteen, johon haluavat tutustua matkailumielessä, mutta pienen budjetin vuoksi toteuttavat matkan tekemällä vapaaehtoistyötä. Näillä matkoilla majoitus tarjotaan työn vastineeksi tai alennetulla hinnalla. Myös kohteen saavuttamiseen hyödynnetään mahdollisimman edullisia tapoja. Toiset lähtevät kohteeseen mielessään vapaaehtoistyö ja altruistisista syistä. He eivät odota matkailupalveluita kohteessa, mutta ovat avoimia mahdolliselle matkailulliselle tarjonnalle. Joillekin vapaaehtoistyön tekeminen on hetkittäinen ns. itseisarvo, jolla he joko ostavat viiteryhmänsä hyväksyntää tai omaa mielenrauhaa. (ks. Esim. Callanan & Thomas 2005). Henkilö voi sanoa käyneensä tekemässä hyvää, mutta samalla hän on täyttänyt matkailun tarpeensa. Tutkimusten mukaan ei voida aina erotella sitä, milloin matkailu on ensisijainen tarve, sillä toisten auttaminen ja vapaaehtoistoiminta on kuitenkin ominaisin motiivi. Henkilöt eivät kuitenkaan synny altruismin ominaisuuden kanssa.

Callananin ja Thomasin (2005) tutkimuksen mukaan matkailijat voidaan jakaa kolmeen profiiliin:

- *Pyhittäjät* käyvät kohteissa vapaaehtoismatkailijoina täysin egoistisista syistä. Heille on tärkeää saavuttaa uusia kokemuksia, mutta välttämättä vapaaehtoistyön tekeminen ei ole heille arvopohjainen valinta tai ns. sydämen asia.
- *Keskitien kulkijat* hakevat merkityksellisiä kokemuksia vapaaehtoistyöstä matkailukohteessa. Heille myös muunlainen matkailumuoto on vaihtoehto, mutta he todennäköisesti tekevät useamman kuin yhden vapaaehtoistyötä sisältävän matkan.
- *Syväsukeltajat* toteuttavat toistuvasti matkaillessaan arvopohjaansa. Heille kohteessa auttaminen ja alueen tai yhteiskunnan kehittämistoimien osana oleminen on kunniatehtävä.

Eri maissa tehtyjen asiakasprofiilien tutkimuksissa korostuvat samanlaiset elementit. Seibert ja Benson (2009) tekivät tutkimuksen Afrikan mantereella käyneistä saksalaisista vapaaehtoismatkailijoista. Heidän motiivejaan olivat:

- uuden kokeminen,
- afrikkalaisten ihmisten tapaaminen,
- uudesta maasta ja sen kulttuurista oppiminen,
- toisessa maassa asuminen,
- oman mielen avartaminen.

Slovakialaisten vapaaehtoismatkailijoiden profiloinnin mukaan vapaaehtoismatkailu ulkomaille on aktiivisinta nuorena ja vähenee iän myötä. Toisaalta vanhempana vapaaehtoismatkailijaksi lähtevä on korkeakoulutettu ja hänellä on sopiva ekonominen status. Kotimaassaan slovakialaiset vapaaehtoismatkailijat korostavat motiivinaan vapaaehtoistyön merkitystä, jolloin monet eivät edes tunnista olevansa vapaaehtoismatkailijoita. (Pompurova ym. 2020). Samanlainen vanhemmalla iällä lähtevien profiili koulutuksen ja varainkäytön osalta on löydetty useiden maiden tilastoista (Bergman & Färm 2013). Keski-ikäinen vapaaehtoismatkailija tarkastelee elämänsä merkitystä ja syystä tai toisesta on suuren muutoksen edessä. Myös baby-boomerit ovat potentiaalinen kohderyhmä. He hakevat nostalgisia tunteita siitä, miten asiat ovat olleet ennen vanhaan, ja kokevat esim. maaseudun erittäin vetovoimaiseksi.

Vapaaehtoismatkailija on yleensä nuori, joka pitää välivuotta, hakee työkokemusta ja suunnittelee tulevaisuuttaan. Erityisesti 19–25-vuotiaat ovat markkinoinnin kohteena. Australialaisen TRAM-ohjelman tutkimuksen

mukaan vapaaehtoismatkailijoiden ikäjakauma vuodelta 2008 osoittaa, että noin 70 % vapaaehtoismatkailijoista on 20–25-vuotiaita (Bergman & Färm 2013).

MATKAILIJAT HAKEVAT MERKITYKSELLISYYTTÄ

Ihmiset hakevat matkaillessaan uusia kokemuksia ja uudenlaisia elämyksiä. Enää kaikille eivät riitä eksoottiset kohteet, rannoilla loikoilu tai kirkkojen kiertäminen. Matkailijat haluavat tutustua paikalliseen kulttuuriin ja olla osa sitä. Yhä enemmän halutaan kokea merkityksellisiä elämyksiä, kohdata ihmisiä ja olla osa paikallisyhteisöä.

Matkailijat haluavat kerätä paljon erilaisia kokemuksia ja kaipaavat uudenlaista yhteisöllisyyttä. Matkailijat haluavat oppia uutta, kehittää itseänsä, etsiä äärimmäisiä elämyksiä ja saavuttaa asioita. Matkailijat ovat siirtymässä elämyskuluttamisesta merkityskuluttamiseen. Matkailijat etsivät kokemuksia, joilla on merkitys ja tarkoitus. He janoavat yhä rikkaampia ja syvempiä ja ennen kaikkea aitoja kokemuksia. Tällaisia kokemuksia mahdollistavia matkailumuotoja ovat mm. vapaaehtoismatkailu, sapattimatkat sekä luova matkailu. Eettisyys ja vastuullisuus vaikuttavat matkailussa yhä enenevässä määrin ihmisen valintoihin. (Puhakka 2011.)

Mitä merkityksellisyys sitten oikeastaan on? Tietokirjailija Frank Martela (2017) toteaa:

”Elämän merkitys on tehdä itsestään merkityksellinen toisille ihmisille. Tästähän merkityksessä on kyse, mahdollisuudesta kytkeytyä osaksi jotakin itseä suurempaa. Olemme merkityksellisiä niille ihmisille, joiden elämään meillä on myönteinen vaikutus, ja tämän myönteisen vaikutuksen ansiosta omakin elämämme täyttyy merkityksellisyydestä. Mietitään vaikka erityisen merkityksellisinä pidettyjä töitä kuten palomiehiä tai sairaanhoitajia. Niitä yhdistää se, että toisia auttava vaikutus on erityisen vahva.”

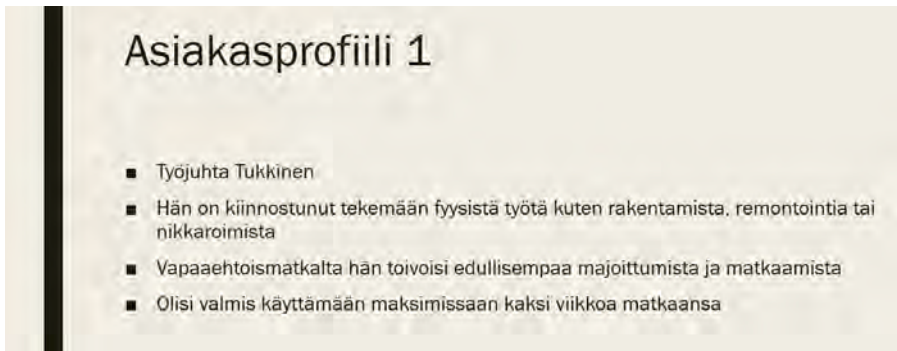
Vapaaehtoistyö on auttamistyötä, siinä motiiveina ovat mm. auttamisen halu, yhteisöön kuuluminen, uudet kokemukset, itsensä toteuttaminen sekä vaikuttaminen (Yeung 2004). Vapaaehtoistyö tuo merkityksellisyyden kokemuksen sitä tekeväälle. Matkailijat hakevat reissuiltaan yhä enenevässä määrin merkityksellisyyttä ja vapaaehtoistyön kautta saa puolestaan merkityksellisyyttä elämäänsä. Voisi päätellä, että tekemällä vapaaehtoistyötä matkoillaan matkailija saisi juuri sitä mitä hän on hakemassa.

Kohteet, joissa tehdään vapaaehtoistyötä eläinten kanssa, houkuttelevat erilaisia kohderyhmiä. Ammatillisen intressin ja erityisesti eläinlääketieteen alaa edustavat matkailijat hakeutuvat näihin kohteisiin saadakseen näkökulmaa työhönsä. Myös nuoret, jotka rakastavat eläimiä, hakeutuvat tällaisiin kohteisiin. Vaikka ikä ei olisikaan kohderyhmää määrittävä tekijä, niin keski-ikäisten voidaan todeta hakeutuvan eläinkohteisiin sekä myös muunlaisiin kohteisiin pääasiassa elämänvaiheen muutoshau vaiheissa. Kohde voi valikoitua myös sen mukaan, jos henkilö on aiemmin käynyt alueella ja haluaa nyt antaa kohteelle takaisin työpanostaan, aiemmin saamiensa kokemusten vuoksi.

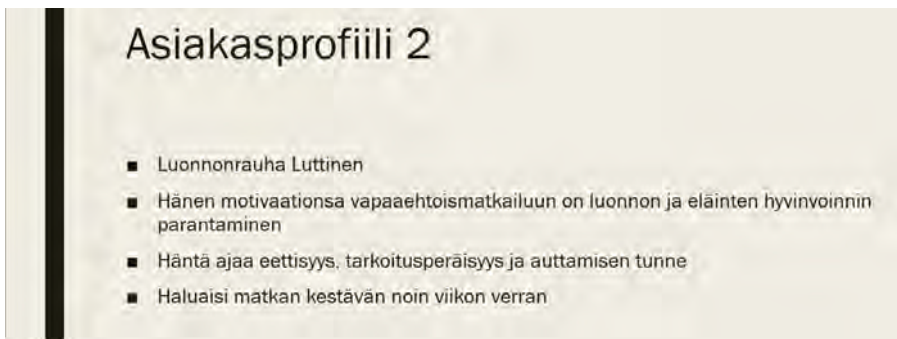
SUOMEN KOTIMAISET JA KANSAINVÄLISET VAPAAEHTOISMATKAILUN ASIAKKAAT

Vaikka suurin osa vapaaehtoismatkailusta tapahtuu kansainvälisesti, voidaan puhua myös kotimaan vapaaehtoismatkailusta. Esimerkiksi Metsähallituksen paimenviikot on erittäin menestynyt kotimaan toimintamalli (Paimenviikot n.d.). Joillakin yrittäjillä on myös paimenlomia ja lehmäleirejä, jotka ovat pääsääntöisesti suunnattuja kotimaan matkailijalle. Tällaisten matkailutuotteiden asiakkaat ovat yleensä kaupunkilaisia ja lapsiperheitä. Kotimaan vapaaehtoismatkailuun keskittyvät myös suomalaiset, jotka eivät halua lentää.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun Future Factory -projektitoimintaan osallistuneet opiskelijat tekivät kyselyn muutamien matkailun Facebook-ryhmien jäsenille sekä Valpas Median uutiskirjeen tilaajille. Suurin osa vastaajista oli 36–45-vuotiaita naisia, joilla on korkeakoulutusta. Vastaajista muotoutui kaksi kotimaista asiakasprofiilia (kuvio 1 ja 2). Toinen tyypillinen vapaaehtoismatkailun asiakas on kiinnostunut fyysisestä työstä, jonka vastineeksi hän toivoo edullisempaa majoitusta ja ruokailua. Toinen suomalainen kotimaan matkailija taas lähtisi tekemään vapaaehtoistyötä matkallaan luonnon ja eläinten hyvinvoinnin hyväksi ja eettisyyden motiivilla. Molempien asiakasprofiilien mukaan kuitenkin suomalaiset tekisivät melko lyhyitä vapaaehtoismatkoja kotimaassa – maksimissaan vastaavasti kaksi viikkoa ja viikon.

Kuvio 1. Suomen kotimaan vapaaehtoismatkailun asiakasprofiili 1: Työjuhta Tukkinen. Profiilin kehittivät Jamkin opiskelijat Mikko Väänänen, Ninni Utriainen ja Hanna Vainionpää.

Kuvio 2. Suomen kotimaan vapaaehtoismatkailun asiakasprofiili 2: Luonnonrauha Luttinen. Profiilin kehittivät Jamkin opiskelijat Mikko Väänänen, Ninni Utriainen ja Hanna Vainionpää.

Tämän selvityksen profiilit eivät vastaa mahdollisten matkakohteiden tarjoajien odotuksiin yhden kuukauden pituisesta vapaaehtoismatkailusta. Kansainvälisen vastuullisen matkailun kannalta kohteessa kannattaa olla mahdollisimman pitkään, jolla pyritään vähentämään negatiiviset vaikutukset matkailun siirtymistä, esimerkiksi lentämisestä. Toki kotimaan matkailussa nämä vaikutukset ovat paljon pienempiä ja profiilien mukaiset matkailijat voivat toimia vastuullisesti.

Haastateltujen vapaaehtoismatkailua toteuttavien toimijoiden antaman tiedon perusteella ulkomailta Suomeen tulevia matkailijoita ovat yleensä saksalaiset, ranskalaiset, belgialaiset, hollantilaiset, tanskalaiset ja puolalaiset. Vähemmän potentiaalia tämän matkailumuodon kannalta on briteillä ja yhdysvaltalaisilla. Aasialaiset ovat kiinnostuneempia vielä perinteisestä matkailusta. Heille Suomi ei ole toistaiseksi tarpeeksi tuttu, että he suunnautuisivat maaseudulle etsimään vaihtoehtoisia kohteita. Vapaaehtoisina Aasiasta, Amerikoista ja Afrikasta Suomeen tulevat ovat kiinnostuneet itsensä kehittämisestä ja ammattivaihdosta, ei niinkään lomailusta ja siinä mielessä heidän toimintansa voidaan luokitella vapaaehtoisten liikkuvuutena, eikä vapaaehtoismatkailuna.

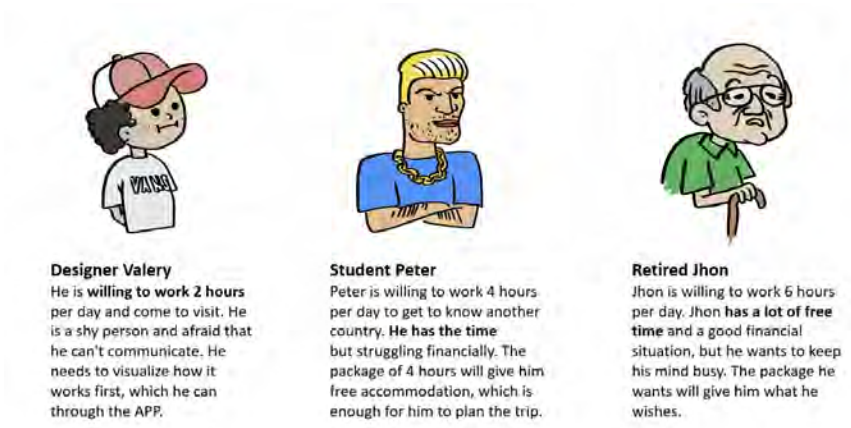
Riippumatta siitä, tulee asiakas ulkomailta vai kotimaasta, hän on yleensä kokenut matkailija, joka on käynyt jo tärkeimmissä kohteissa ja nähnyt päänähtävyydet. Vapaaehtoislomallaan hän hakee jotain erilaista ja ainutlaatuista ja ennen kaikkea aitoutta. Hän haluaa aitoa yhteyttä paikallisyhteisöön, haluaa oppia paikallisilta ja luoda heille arvoa. Tämä on niin sanottu *live like a local* -konsepti (ks. esim. *What it means to live like a local n.d.*; *Live like a local n.d.*; Koutonen 2018). *Visit Finland* luokittelee tällaiset matkailijat moderneiksi humanisteiksi (Modernit humanistit 2014). Massamatkailun ongelmiin modernit humanistit nousevana matkailijasegmenttinä pyrkivät vaikuttamaan omalla käytöksellään ja vaatimalla kestävyyttä (Modernit humanistit 2014). He pitävät huolta maailman ja yhteiskunnan tulevaisuudesta, arvostavat aitoja kohtaamisia ja haluavat oppia jotain uutta matkansa aikana (Rannisto 2012). Modernit humanistit ovat Suomen matkailun keskeinen kohderyhmä (Modernit humanistit 2014).

POTENTIAALIA NUORISSA MATKAILIJOISSA

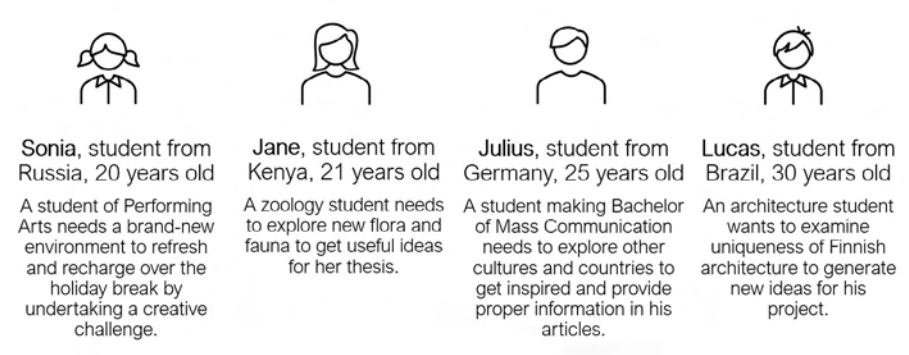
Vapaaehtoismatkailun kohderyhmäksi mielletään usein nuoret. Sitä osoittaa kansainvälisten vapaaehtoistyön kohteiden internet-sivustojen sekä suomalaisten vapaaehtoisjärjestöjen markkinointi. Koulunsa päättävät nuoret hakevat ulkomaan kokemusta, työkokemusta tai välivuotta miettiäkseen mihin suuntaan jatkaisivat. Vapaaehtoismatkailu on tosin vain eräs vaihtoehto tällaiseen elämänvaiheeseen ja se ei sopine kaikille. Kun kohderyhmä itse tarkastelee vapaaehtoismatkailua omaan kohderyhmäänsä nojaten, voidaan saada paremmin ymmärrettyä kohderyhmätietoutta.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kansainväliset opiskelijat paneutuivat syksyllä 2021 vapaaehtoismatkailuun *Service Design*, *InnoFlash* ja *Destination Management* -opintojaksoilla (*Destination Management*, 5 cr – *MMTI3100 n.d.*;

InnoFlash, 2 op – ZZPP0740 n.d.; Service Design, 7 cr – HTLY2012 n.d.). Opiskelijat saivat tehtäväkseen kehittää uuden konseptin vapaaehtoismatkailuun, mihin liittyen he tekivät asiakastutkimusta ja laativat tältä pohjalta Suomen kansainvälisten vapaaehtoismatkailijoiden asiakasprofieileja (kuvio 3 ja 4).

Kuvio 3. Innoflash-viikolla esitellyt kansainväliset asiakasprofiilit. Tekijöinä Jamkin opiskelijat Dembo Drammeh, Jesse Voimala, Stefaniia Chesnokova, Yago Sanches

Kuvio 4. Innoflash-viikolla esitellyt kansainväliset asiakasprofiilit. Tekijöinä Jamkin opiskelijat Beatrice Njoki, Daniel Imbert, Elizaveta Bronitsyna, Leevi Hakkarainen.

Kansainvälinen tiimi kiteytti vapaaehtoismatkailun konseptiksi teemalla Arvo-teena: Live Like a True Finn. Konseptin taustatutkimusten mukaan asiakas-kohderyhmän ikäryhmäksi haarukoitiin 18–35 vuotta, joten nuoret voidaan nähdä potentiaalisina vapaaehtoismatkailijoina. Vapaaehtoismatkailijat nähtiin avarakatseisina henkilöinä, jotka haluavat jakaa kokemuksiaan ja oppia muilta.

Keskeistä oli, että asiakkaat haluavat kokea ainutlaatuisia vapaaehtois-aktiiviteetteja, tutustua suomalaiseen historiaan ja kansanperinteeseen sekä nauttia Suomesta vuoden ympäri. Suosituimpia mainittuja vapaaehtoistehtäviä olivat auttaminen tapahtumissa ja ympäristön hoitamisessa, maataloustyö ja maatilana elämistä huolehtiminen. Enemmistö vastaajista oli halukas työskentelemään vastineeksi majoituksesta ja ruokailusta noin 3–4 tuntia päivässä. Seuraavaksi eniten sai kannatusta vapaaehtoistyö parin tunnin verran päivässä, mutta osalle sopi myös yli neljän tunnin vapaaehtoistyö päivässä. Toimivaksi tiedon lähteeksi ja yhteydenpitovälineeksi asiakkaiden ja vapaaehtoiskohteiden välillä konseptissa esiteltiin vapaaehtoismatkailijaa auttava mobiiliapplikaatio.

LÄHTEET

Bergman, P. & Färm, V. 2013. Vapaaehtoismatkailu osana Itämeren suojelua. Opinnäytetyö. Haaga-Helian ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201301171518>.

Callanan, M. & Thomas, S. 2005. Volunteer tourism: deconstructing volunteer activities within a dynamic environment. In M. Novelli (Ed.), *Niche Tourism: Contemporary issues, trends and cases*, 183–200. Oxford: Butterworth-Heinemann.

Destination Management, 5 cr – MMTI3100. N.d. Jyväskylän ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma-kuvaus. Viitattu 12.4.2022. https://opetussuunnitelmat.peppi.jamk.fi/en/course_unit/MMTI3100.

InnoFlash, 2 op – ZZPP0740. N.d. Jyväskylän ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma-kuvaus. Viitattu 12.4.2022. https://opetussuunnitelmat.peppi.jamk.fi/fi/course_unit/ZZPP0740.

Koutonen, J. 2018. Nykymatkailija haluaa kokea paikallisten arkea – ”Kukaan ei halua olla turisti”. Uutinen YLE:n verkkosivuilla. Julkaistu 24.4.2018. Viitattu 12.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-10155221>.

Live like a local. N.d. Visit Jyväskylä Region verkkosivut. Viitattu 12.4.2022. <https://visitjyvaskyla.fi/livelikealocal/>.

Martela, F. 2017. Elämän tarkoitus – Haluatko luennon vai kelpaisiko yhden lauseen vastaus? Artikkelit Frank Martelan verkkosivuilla. Julkaistu 1.10.2017. Viitattu 25.11.2021. <https://frankmartela.fi/2017/10/01/elaman-tarkoitus-haluatko-luennon-vai-kelpaisiko-yhden-lauseen-vastaus/>.

Modernit humanistit. 2014. Visit Finland. Viitattu 12.4.2022. https://www.ejulkaisu.fi/mek/visit_finland-modernit_humanistit/.

Opiskelijatöitä vapaaehtoismatkailusta. 2022. Viitattu 7.4.2022. <https://www.aitomaaseutu.fi/opiskelijatoita-vapaaehtoismatkailusta>.

Paimenviikot. N.d. Sivut Luontoon.fi -verkkosivuille. Metsähallitus. Viitattu 12.4.2022. <https://www.luontoon.fi/vapaaehtoistoiminta/paimenviikot>.

Pompurova, K., Sokolova, J., Cole, D., Marzekova, R. & Kozniak, R., 2020. Are visitors interested in volunteer tourism? Evidence from Slovakia. *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 7, 4, 3339–3353.

Puhakka R. 2011. Matkailukysynnän trendit vuoteen 2030 mennessä. TULEVA-hankkeen raportti. Viitattu 15.11.2021. http://www.kulmat.fi/images/tiedostot/Artikkelit/tuleva_trendit_2030.pdf.

Rannisto, A. 2012. Modernin humanistin matkassa – kohderyhmän kvalitatiivinen analyysi. Tutkimusraportti. Finnish Tourism Board / Visit Finland. Viitattu 23.9.2021. <http://www.kulmat.fi/images/tiedostot/Artikkelit/2012-MoHu-kvalitatiivinen.pdf>.

Seibert, A. & Benson, N. 2009. Volunteer Tourism: Motivations of German participants in South Africa. *Annals of Leisure Research*, 12, 3–4, 295–314.

Service Design, 7 cr – HTLY2012. N.d. Jyväskylän ammattikorkeakoulun opetussuunnitelma-kuvaus. Viitattu 12.4.2022. https://opetussuunnitelmat.peppi.jamk.fi/en/HTA2018SPT/course_unit/HTLY2012.

What It Means to Live Like a Local, n.d. Artikkele Live like a local abroad -verkkosivulla. Viitattu 12.4.2022. <https://www.livelikeallocalabroad.com/what-live-like-local-abroad/>.

Yeung, A. B. 2004. The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 15, 21–47. Viitattu 24.9.2021 https://www.researchgate.net/publication/226212272_The_Octagon_Model_of_Volunteer_Motivation_Results_of_a_Phenomenological_Analysis.

An aerial photograph of a winter forest. A narrow path or stream runs vertically through the center. The trees are heavily covered in snow. A vibrant rainbow is visible in the sky, arching over the path. The colors of the trees are varied, including bright red, yellow, and green, suggesting a mix of species or perhaps a digital filter applied to the image.

**Vapaaehtoismatkailun
lakiympäristö –
vastuu ja velvoitteet**

VAPAAEHTOISMATKAILUN LAKIYMPÄRISTÖ – VASTUU JA VELVOITTEET

Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailun potentiaalin arvioinnissa yksi keskeisimmistä tehtävistä on selvittää, onko tämän matkailumuodon kohdalla lainsäädännön osalta esteitä, jotka saattavat hidastaa sen kehitystä tai ehkäistä sen kokonaan.

Ennen kuin selvitetään vapaaehtoismatkailua koskevaa lainsäädäntöä, pitää ymmärtää sen luonnetta. Vapaaehtoismatkailu koostuu kahdesta olennaisesta aineksesta – matkailusta ja vapaaehtoisuudesta. Niistä toinen kuuluu vahvasti liiketoiminnan maailmaan: matkailu on elinkeino ja täten taloudellisesti kannattamattomana se ei voi olla vastuullista. Vapaaehtoisuus kuitenkin viittaa yhteisöllisyyteen ja voittoa tavoittelemattomuuteen. Näin vapaaehtoismatkailu syntyy kahden arvomaailman yhteentörmäyksestä, minkä seurauksena siihen liittyy paljon epävarmuutta, ennakkoluuloja ja pelkoja. Sen sijaan oikeita lakisäätteisiä esteitä vapaaehtoismatkailun kentällä on vähän.

MATKAILUSTA PITKÄ LISTA SOVELLETTAVIA LAKEJA

Matkailutoiminta elinkeinona on tarkasti säädelty, mutta niin monipuolinen, että siihen sovelletaan pitkää listaa lakeja (kuvio 1). Lapin ammattikorkeakoulun Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti on kerännyt matkailuyrittäjän kannalta hyödyllisiä materiaaleja ”Tourism ABC” -tietopakettiin verkossa. Se esittelee matkailuyrityksiä koskevia lakeja, eli mitä keskeisimpiä lakeja matkailupalvelun tai -tuotteen tulee noudattaa ja mitä lupia ja ilmoituksia tulee tehdä (Lait ja säädökset 2019). Digitaalisen Vastuullisen matkailun portaat -koulutuskokonaisuuden Matkailuala yhteiskunnan osana -teemasta löytyy myös kaksi kurssia, ”Matkailun klusterit, ekosysteemit ja strategiat” ja ”Matkailun hallinnan rakenteet”, jotka tutustuttavat matkailutoimijan alan toimintaympäristöön ja lainsäädäntöön (Koulutussisällöt 2021). Näillä materiaaleilla aloitteleva tai alalle aikova matkailutoimija perehtyy nopeasti toimialan lainsäädäntöön ja vaatimuksiin.

LAIT	MAJOITUSPALVELUT	RAVINTOLAPALVELUT	OHJELMAPALVELUT	LISÄPALVELUT
Pelastuslaki	x	x	x	x
Työturvallisuuslaki	x	x	x	
Terveysturvallisuuslaki	x			
Maankäyttö- ja rakennuslaki	x	x	x	
Elintarvikelaki		x		
Tartuntatautilaki		x		
Alkoholilaki		x		
Kuluttajaturvallisuuslaki			x	x
Tietosuoja	x	x	x	x
Matkapakettilaki	x	x	x	x
LUVAT JA ILMOITUKSET	MAJOITUSPALVELUT	RAVINTOLAPALVELUT	OHJELMAPALVELUT	LISÄPALVELUT
Turvallisuusasiakirja			x	x
Pelastussuunnitelma	x	x	x	x
Rakennuslupa	x	x	x	
Elintarviketoiminnan omavalvontasuunnitelma		x		
Ilmoitus elintarvikehuoneistosta		x		
Alkoholianniskelun omavalvontasuunnitelma		x		
Anniskelulupa		x		
Terveysturvallisuuslain 13 §:n mukaisen ilmoitusmenettelyn soveltamisohje	x			
Matkustajailmoitus	x			

Kuvio 1. Taulukko matkailupalveluita koskevista laista. Taulukko löytyy alkuperäisestä lähteestä interaktiivisessa muodossa. Lähde: Matkailuyrittäjän koulutuspaketti, Lapin ammattikorkeakoulun matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti, 2019.

Matkailua koskevien lakien joukosta kannattaa huomioida erityisesti ns. matkapakettilaki, eli Laki matkapalveluyhdistelmästä (2017), joka voi olla riski vapaaehtoismatkailun kannalta useasta syystä. Ensinnäkin laki on suhteellisen uusi – se tuli voimaan 1.7.2018. Tämän takia monet matkailun ydintoimijatkin vielä totuttelevat sen tuomiin muutoksiin. Pitää lisäksi muistaa, että tietyissä tapauksissa laki koskee myös järjestöpuolta. Toinen syy on se, että vapaaehtoismatkailussa yleensä kyse on pitkäkestoisesta matkasta, joka voi kestää useita viikkoja tai kuukausia, eli paljon kauemmin kuin lain mainitseman vuorokauden. Lisäksi yleensä vapaaehtoismatkailija keskittää vierailunsa tiettyyn paikallisyhteisöön ja viettää aikansa sekä vapaaehtoisena että matkailijana samassa paikassa: hän kuluttaa palveluja, jotka hän on saanut samalta yhteisöltä, jolle hän antaa takaisin ja jota hän tukee ja uudelleenrakentaa. Tämä tarkoittaa, että suuremmalla todennäköisyydellä kaikki elämykset ovat yhden ja saman tahon paketoimia tai tarjoamia, jolloin matkapakettilakia on vaikea ohittaa. Tämä on tietysti osittain määrittelykysymys ja liittyy siihen, tapahtuuko maksamista ja jos, niin mistä vapaaehtoismatkailija maksaa. Esimerkiksi jos

vapaaehtoistoiminta tulee aidosti vastaanottajan tarpeesta, eikä ole pelkkä matkan ohjelmanumero, ja matkailija saa majoituksen ja ruoan vapaaehtoispanoksensa vastineena, kyse ei ole selvästi matkapaketista. Silloin voidaan kuitenkin kyseenalaistaa, onko tällä vierailulla ylipäättään matkailullisia ulottuvuuksia. Joka tapauksessa näiden asioiden kanssa kannattaa olla tarkkana. Kilpailu- ja kuluttajavirasto tarjoaa näppärän tavan testata matkayhdistelmän Matkapakettipuri -työkalulla (Matkapakettipuri n.d.) tai kysymällä matkanjärjestäjäneuvonnalta (Neuvonta matkanjärjestäjille 2016).

VAPAATA KANSALAISTOIMINTAA

Vapaaehtoisuuden lainsäädäntö aiheuttaa enemmän epävarmuutta, koska Suomessa ei ole erillistä vapaaehtoislakia. Osa vapaaehtoistoiminnan järjestäjistä Suomessa toivoisi sellaista lakia selkeyden vuoksi. Esimerkiksi Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen VETY-hankkeen selvityksen (Sademies & Kostiainen 2014) mukaan vapaaehtoistyön säädökset ovat hajaantuneet eri lakien alle ja vapaaehtoisuutta koskevat lait ovat puutteellisia, epäselviä ja tulkinnanvaraisia. Raportin laatijoiden mukaan lakien pirstaleisuus vaikeuttaa ja näin rajoittaa vapaaehtoisuutta ja vireää kansalaistoimintaa. Oikeusministeriön Vapaa!-hankkeen päällikkö Sini Lahdenperä näkee asian eri näkökulmasta:

– Toimijoilta tulee aika vahva viesti siitä, että kansalaisyhteiskunnan toiminta on vapaata ja muotoaan muuttavaa – sellaista, jota ei pitäisi ylhäältä sanella. Yhtenäisen lainsäädännön luomiseen liittyy myös pelko, että tuodaanakin byrokratiaa selkeyden rinnalle. Tätä halutaan tietysti välttää. (Lahdenperä & Röntynen 2021.)

Lahdenperä ohjaa toimijaa suomi.fi-verkkosivustolle, josta löytyy vapaaehtoisuutta koskeva alisivusto ja johon on koottu viranomaistietoa mm. lainsäädännöstä, velvoitteista ja luvista. Sivustoa ylläpitää ja päivittää Oikeusministeriö, jolla on myös vapaaehtoistoiminnan koordinoivastuu valtakunnallisesti. (Lahdenperä & Röntynen 2021.)

Sekä suomi.fi-sivuston tietopankki vapaaehtoisuudesta (Vapaaehtoistyö n.d.) että Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskuksen selvitys (Sademies & Kostiainen 2014) tarjoavat kattavaa tietoa vapaaehtoisuutta koskevasta lainsäädännöstä. Selvitysraportti on näppärä, tiivis ja ladattava tiedosto, kun taas Oikeusministeriön ylläpitämä sivusto on jatkuvasti päivitettävä ja siinä mielessä ajantasaisempi lähde.

Lakien ja säädösten lista, joka liittyy vapaaehtoisuuteen, sisältää ainakin seuraavat:

- Tuloverolaki
- Työttömyysturvalaki
- Laki kotoutumisen edistämisestä
- Työturvallisuuslaki
- Laki nuorista työntekijöistä
- Henkilötietolaki
- Verotuslaki
- Syventävät vero-ohjeet
- Rahankeräyslaki
- Arpajaislaki
- Pelastuslaki

FOKUS LIIKKUVUUTEEN

Koska vapaaehtoismatkailussa on kyse liikkuvuudesta ja monesti kansainvälisestä toiminnasta, yleensä näiden lakien lisäksi pitää selvittää viisumi- ja oleskelulupakäytännöt. Maahanmuuttoviraston sivustolta löytyy ohjeita EU:n kansalaisen liikkuvuudesta (EU registration (free movement) 2021) ja EU:n ulkopuolelta tulevien vapaaehtoisten (Residence permit application for other voluntary work 2021) maassa oleskelun ehdoista. Lisäksi vapaaehtoiset, jotka tulevat EU:n ulkopuolelta jonkin EU:n ohjelman, esimerkiksi Erasmus+-ohjelman tai Euroopan solidaarisuusjoukkojen kautta, hakevat erityyppistä oleskelulupaa (Residence permit application for volunteering in a voluntary service scheme of the EU 2021).

Joskus kuitenkin välittäjäorganisaatio tai -alusta, jonka kautta vapaaehtoismatka järjestetään, painottaa, että toiminnan tarkoituksena on ensisijaisesti lomailu ja matkailuaktiviteetit, joista yksi on vapaaehtoisuus elämyksenä. Tässä tapauksessa matkustajan kannattaa hakea turistiviisumia ja pyytää itselleen mahdollisesti tarvittava kutsukirje (Research your VISA Requirements n.d.)

TOIMIALAN OMAT SÄÄDÖKSET KUVIOON

– Vaikka laissa vapaaehtoistoimintaa ei ole erityisesti mainittuna, tietyn toimialan lainsäädäntö tulee sovellettavaksi, jos on vapaaehtoisia mukana toiminnassa, Lahdenperä huomauttaa.

On käytännössä mahdotonta tehdä tyhjentävää listaa laeista, jotka koskevat vapaaehtoisuutta. Vapaaehtoisuus voi liittyä mihin tahansa toimialaan tai aktiviteettiin. Tässä tapauksessa ko. toimialalla toimivan tai toimintaa harjoittavan ammattilaisen täytyy tuntea parhaalla tavalla aktiviteettiaan koskeva

lainsäädäntö ja noudattaa sitä. Lahdenperän vinkki on tarkistaa erityisesti palkitsemisasiat ja matkakorvaukset vapaaehtoistoiminnan käynnistämisen yhteydessä. (Lahdenperä & Röntynen 2021).

Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun selvityksissä erittäin potentiaalisiksi nousivat esille eläintenhoito ja muu maatilatyö, joten tässä otetaan esille muutama maataloustoimialan lakiasia, jotka puhuttivat hankkeen yleisötilaisuuksissa. Vaikka tällä näkökulmaa kavennetaan huomattavasti, taas on kyse useasta näkökulmasta ja useiden sovellettavien lakien vaikutuksesta.

Käsitellään ensin vapaaehtoisen asema maatalousyrittäjän apurina. Käytetään esimerkkinä maatalousyrittystä, joka ei ole oikeutettu lomituspalveluihin Maatalousyrittäjien lomituspalvelulain mukaan (1996) ja joka haluaa hankkia apukäsiä loma-ajaksi vapaaehtoistoiminnan kautta. Lomittaja on kuitenkin henkilö, joka on koulutautunut eläintenhoitajaksi tai maatalouslomittajaksi ja joka toimii vastuullisesti ja omatoimisesti (Loma-aikojen tuuraaja n.d.). Tämä on siis ammattihenkilön suorittamaa työtä, jota ei saa korvata vapaaehtoisuudella. Lisäksi se sisältää vastuuta ja omatoimisuutta, jotka eivät myöskään kuulu vapaaehtoisuuteen. Yksinkertaisempia toimintoja eläinhoidon yhteydessä, kuten esimerkiksi ruokintaa ja paimentamista, voidaan kuitenkin järjestää vapaaehtoisvoimin ilman lakisääteisiä esteitä. Näin toimii esimerkiksi Metsähallitus paimenviikkoja järjestäessään.

Toinen olennainen näkökulma on maatilanto tuotanto ja siihen liittyvät määräykset ihmisen terveyden varmistamiseksi. Tehotuotantotilat eivät käytännössä pysty järjestämään vapaaehtoistehtäviä eläintenhoitoon liittyen tuotantonsa tiukan valvonnan takia.

- Tartuntatautilain 31§:ssä (1227/2016, 31§) on mainittu muun muassa zoonosit, joihin tulee suhtautua vakavasti. Myös elintarvikehygieniaan liittyvä lainsäädäntö on osittain eläimiä koskeva, Jamk Biotalousinstituutin kotieläin tuotannon lehtori ja matkailumaatilayrittäjä Mirja Riipinen huomauttaa.

Huomioon on otettava myös eläinten turvallisuus ja hyvinvointi. Valitettavasti eläinsuojelulain uudistus on tämän artikkelin kirjoittamishetkellä kesken (Autio 2021) ja uuden Eläinten hyvinvointilain vaikutuksia vapaaehtoismatkailuun pystyisi arvioimaan vasta vuonna 2023 lain voimaan astuessa.

MONISELITTEINEN VEROTUS

Vapaaehtoismatkailun verotuksesta ei ole yksiselitteisiä ohjeita ja yleensä kyse on siitä, miten toimet pystytään perustelemaan. Edes yhdistyksen ja säätiön tulojen tai sieltä maksettujen kulukorvausten verottomuus ei ole itsestäänselvyys, vaan tilannetta tarkastellaan yleishyödyllisyyden prismasta

(Vapaaehtoistyön verotus ja kulujen korvaus 2021). Kun kyse on yrityksessä tapahtuvasta vapaaehtoismatkailusta, tilanne on tätäkin monimutkaisempi ja vastauksia pitää saada ainakin seuraaviin kysymyksiin:

- Korvataanko vapaaehtoisuudella tehtäviä, joihin voi muuten palkata työvoimaa?
- Saako yritys taloudellista hyötyä vapaaehtoisen työpanoksesta?
- Maksaako yritys jonkinlaista rahallista korvausta vapaaehtoiselle?

Jos esimerkiksi maaseutumatkailuyritys hakee vapaaehtoismatkailijoita puutarhatyöhön tai hevosten ruokkimiseen, nämä lähtökohtaisesti eivät ole toimintoja, jotka edistävät yrityksen liiketoimintaa, eli ei korvata palkallista työvoimaa. Jos vapaaehtoismatkailijat tässä tapauksessa saavat majoituksensa yrittäjältä, sitä ei pitäisi katsoa palkkiona.

Kysymys ”Saako yritys järjestää vapaaehtoistoimintaa?” yleensä hämmentää kokeneitakin vapaaehtoistoiminnan järjestäjiä. Siihen selkeää rajanvetoa ei ole, vaan tapauksia käsitellään yksitellen. Tähän on kuitenkin toinenkin näkökulma: jos vapaaehtoisuus on vapaata kansalaistoimintaa, vapaaehtoisella pitäisi olla mahdollisuus päättää mihin ja minkä asian puolesta hän aikaansa lahjoittaa, riippumatta siitä, minkä tyyppinen organisaatio on taustalla.

”Se lähtee itse vapaaehtoisesta, mihin hän on halukas tulemaan, Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry:n toiminnanjohtaja Tiina Sivonen toteaa ja huomauttaa, että nykyään sektoreiden rajat ovat hämärtyneet ja erityyppiset organisaatiot kilpailevat ja toimivat rinnakkain samalla kentällä.” (Sivonen & Röntynen 2022).

Verotukseen liittyvän epävarmuuden vähentämiseksi yritysten kannattaa mieluummin pysyä liiketoiminnan puolella. Toinen tapa on järjestää vapaaehtoistoiminta osana vapaaehtoismatkailua elämyksenä, joka on tuotteistettu ja hinnoiteltu samalla tavalla kuin tavalliset matkailupalvelut. Toinen tapa on ”ulkoistaa” vapaaehtoistoiminta voittoa tavoittelemattomalle organisaatiolle ja pysyä ”omalla tontilla” tuottamalla vain liiketoimintaan liittyvät palvelut, eli toimia yhteistyössä.

VASTUUNJAKO TOIMINNAN MUODON MUKAAN

Mitä vastuunjakoon tulee, voidaan todeta, että matkailussa eri osapuolten vastuut on lakisääteisesti hyvin määritelty, eli mitä lähemmäksi matkailun ja kaupallisuuden puolelle vapaaehtoismatkailussakin mennään, sitä selkeämmin vastuut on jaettu. Vapaaehtoisuus taas perustuu enemmän sitoutumiseen, eikä muodolliseen vastuuseen tai velvoitteeseen. Lähtökohtaisesti vapaaehtoinen ei ole vastuussa toiminnasta, koska hän ei ole pätevä ammattilainen – hänen toimintaansa pitää ohjata ja valvoa. Tämä muodostaa vapaaehtoismatkailun suurimpia haasteita, ei ainoastaan lakisääteisesti, vaan käytännössäkkin, esimerkiksi resurssoinnin ja hinnoittelun osalta.

Joissakin tapauksissa, vaikkakin harvoin, tämä kaksijakoisuus voi aiheuttaa ristiriitoja vapaaehtoismatkailun vastuunjaossa. Selvitys ei löytänyt toteutuneita riskejä siihen liittyen Keski-Suomessa, eikä muissa käsittelemissämme esimerkkitapauksissa, vaikka huoli elää monen mielessä.

VAKUUTUKSET PIENELLÄ PÄÄLLEKKÄISYYDELLÄ

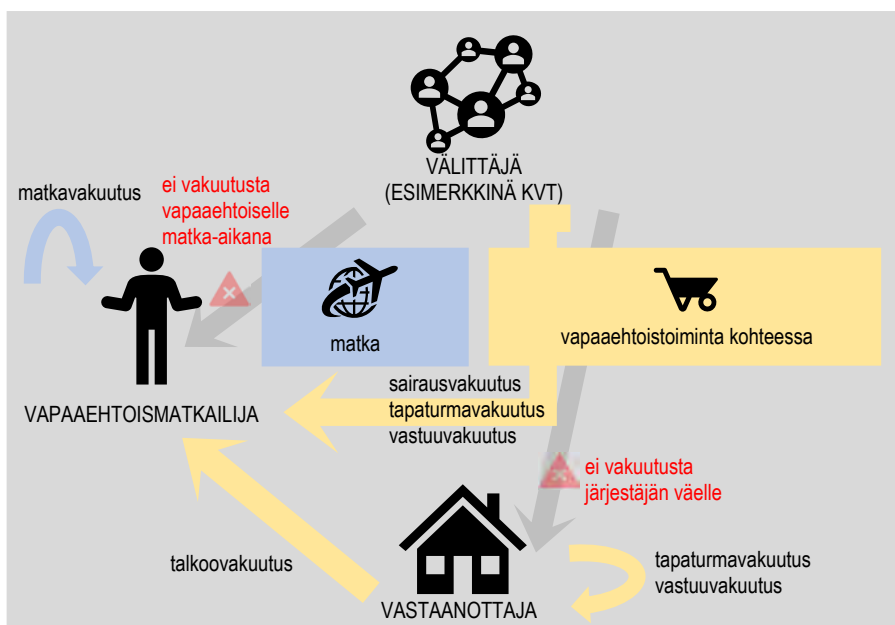
Vakuutukset kannattaa suunnitella tapauskohtaisesti riippuen siitä, minkä kautta toiminta on järjestetty. Vakuutusasioiden kanssa pitää olla tarkkana ja jos toimitaan yhteistyössä tai välittäjäorganisaation kautta, kannattaa tiedustella hyvissä ajoin, mikä on muiden osapuolten käytäntö.

Eri välittäjäorganisaatioiden tarjoamat vakuutukset vaihtelevat laajuudeltaan. Esimerkiksi KVT kuvaa tosi hyvin vakuutusosa-alueet (kuvio 2): sen kansainvälisen verkoston kautta vapaaehtoiselle järjestetään tapaturma- ja sairausvakuutus sekä vastuuvakuutus, mutta ainoastaan leirin ajaksi. Tämä ei kuitenkaan kata järjestäjän väkeä, eikä vapaaehtoisen matka-aikaa. (Viitaniemi 2021.)

Lainsäädännön mukaan vapaaehtoistoiminnan järjestäjällä ei ole vakuutusvelvollisuutta, mutta on suositeltavaa, että hän ottaa tapaturma- ja vastuuvakuutuksen. Oikeusministeriö ohjaa, että ”työn järjestäjä on velvollinen mahdollisuuksiensa mukaan huolehtimaan vapaaehtoisten turvallisuudesta ja terveydestä” (Näin järjestät vapaaehtoistyötä 2020). Järjestäjille on tarjolla myös määräaikaisia vapaaehtoisia talkootyövakuutuksia (esim. Talkoovakuutus n.d.). Jos toiminta on osana kaupallista matkailutuotetta, matkanjärjestäjä todennäköisesti vaatii kohteesta vakuutukset.

Vapaaehtoisella itsellään on hyvä olla ainakin matkavakuutus.

Ottamatta vakuutusta eri osapuolet voivat lisätä huomattavasti itseensä kohdistuvia riskejä, joten vakuutusten mahdollinen päällekkäisyys on parempi vaihtoehto.

Kuvio 2. Vakuutukset vapaaehtoismatkailussa. Esimerkkinä välittäjän osalta on KVT ry:n käytäntö.

MAHDOLLISUUS, EI UHKA

Lainsäädännön tarkastelun johtopäätöksenä on, että lainsäädäntöä vapaaehtoismatkailun toiminnassa pitää tuntea, seurata ja tarvittaessa tarkistaa, mutta ei missään nimessä pelätä. Nykyiset lait ovat mahdollistavia ja jättävät runsaasti tilaa vapaaehtoisuuden ja matkailun eri muodoille.

Voidaan myös todeta, että Suomen terve yhteiskunta ja vahva lainsäädäntö eivät jätä tilaa muualla maailmassa tapahtuneiden virhearviointien ja väärinkäytön kaltaiselle toiminnalle, joten Suomessa on hyvät edellytykset kehittää hyvin perusteltua, järkevää, merkityksellistä ja vastuullista vapaaehtoismatkailua.

LÄHTEET

Autio, M. 2021. Eläinten hyvinvointilaki. Lakihankkeiden tietopaketti Eduskunnan verkkosivuilla. Julkaistu joulukuussa 2021. Viitattu 28.3.2022. https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oi-keus/LATI/Sivut/elainten-hyvinvointilaki.aspx.

EU registration (free movement). 2021. Artikkelit Maahanmuuttoviraston verkkosivuilla. Viitattu 9.12.2021. <https://migri.fi/en/eu-citizen>.

Koulutussisällöt. 2021. Verkkosivu Vastuullisen matkailun portaat -koulutuskokonaisuuden digitaalisella alustalla. Viitattu 8.12.2021. https://vastuullisen-matkailunkoulutus.fi/?page_id=2298.

Lahdenperä, S. & Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoisuus Suomessa – periaatteet, koordinointi, lainsäädäntö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=ocFgUMnNKNA>.

Lait ja säädökset. 2019. Matkailuyrittäjän koulutuspaketti -verkkosivusto. Julkaistu 30.4.2019. Viitattu 8.12.2021. <https://blogi.eoppimispalvelut.fi/tourismabc/category/lait-ja-saadokset/>.

Laki matkailupalveluyhdistelmästä. 2017. Finlex-verkkosivut. Julkaistu 14.12.2017. Viitattu 8.12.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170901>.

Loma-aikojen tuuraaja. N.d. Studentum-verkkosivut. Viitattu 9.12.2021. <https://www.studentum.fi/koulutushaku/maatalouslomittajan-koulutus>.

Maatalousyrittäjien lomituspalvelulaki. 1996. Finlex-verkkosivut. Julkaistu 20.12.1996. Viitattu 9.12.2021. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961231>.

Matkapakettiapuri. N.d. Verkkolomake Matkapakettiapuri.fi -verkkosivustolla. Viitattu 8.12.2021. <https://matkapakettiapuri.fi/fi>.

Neuvonta matkanjärjestäjille. 2016. Kilpailu- ja kuluttajaviraston verkkosivut. Julkaistu 1.12.2016. Viitattu 8.12.2021. <https://www.kkv.fi/Tietoa-ja-ohjeita/Matkustaminen-ja-matkan-jarjestaminen/ohjeet-matkapalveluyhdistelmien-tarjoajille/puhelinneuvonta/>.

Näin järjestät vapaaehtoistyötä. 2020. Alasivusto Digi- ja väestötietoviraston suomi.fi -verkkosivustolla. Viitattu 29.3.2022. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/perusoikeudet-ja-vaikuttaminen/opas/vapaaehtoistyo/nain-jarjestat-vapaaehtoistyota>.

Research your VISA Requirements. N.d. Verkkosivu WWOOF Independents -verkkoalustalla. Viitattu 9.12.2021. <https://woofindependents.org/visa-information>.

Residence permit application for other voluntary work. 2021. Artikkelit Maahanmuuttoviraston verkkosivuilla. Viitattu 9.12.2021. <https://migri.fi/en/other-voluntary-work>.

Residence permit application for volunteering in a voluntary service scheme of the EU. 2021. Artikkelit Maahanmuuttoviraston verkkosivuilla. Viitattu 9.12.2021. <https://migri.fi/en/volunteering>.

Sademies, J. & Kostiainen, A. 2014. Vapaaehtoistyöhön liittyvät lait Suomessa. Selvityksen raportti Kierrätyskeskus.fi -verkkosivuilla. Viitattu 8.12.2021. https://www.kierratyskeskus.fi/files/7635/Vapaaehtoistyohon_liittyvat_lait_suomessa_VETY_verkko.pdf.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIZ3HNnE>.

Talkoovakuutus. N.d. If-vakuutusyhtiön verkkosivut. Viitattu 29.3.2022. <https://www.if.fi/yritysassiakkaat/vakuutukset/henkilovakuutukset/talkoovakuutus>.

Vapaaehtoistyö. N.d. Alasivusto Digi- ja väestötietoviraston suomi.fi -verkkosivustolla. Viitattu 9.12.2021. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/perusoikeudet-ja-vaikuttaminen/opas/vapaaehtoistyo>.

Vapaaehtoistyön verotus ja kulujen korvaus. 2021. Alasivusto Digi- ja väestötietoviraston suomi.fi -verkkosivustolla. Viitattu 29.3.2022. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/perusoikeudet-ja-vaikuttaminen/opus/vapaaehtoistyo/vapaaehtoistyon-verotus-ja-kulujen-korvaus>.

Viitaniemi, E. 2021. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 15.15.2021. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=x7SjUSiXOPk>.

A woman with long dark hair is seen from behind, sitting in a meditative lotus position on a wooden dock. She is wearing a long-sleeved top with a green and white floral pattern and light blue jeans. Her hands are resting on her knees in a mudra. The dock is made of wooden planks and extends into a calm body of water. In the background, there is a dense forest of green trees under a sky with soft, colorful clouds in shades of pink, purple, and orange, suggesting a sunset or sunrise. The overall mood is peaceful and serene.

**Vapaaehtoismatkailun
toimintamallit maailmalla
ja Suomessa**

VAPAAEHTOISMATKAILUN TOIMINTAMALLIT MAAILMALLA JA SUOMESSA

Minna Tunkkari-Eskelinen & Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailu ei ole täysin uusi konsepti. Vapaaehtoisuuteen perustuva matkailua globaalisti on tehty kautta aikain. Länsimaisesta näkökulmasta katsottuna vuosisatoja sitten ensimmäiset vapaaehtoismatkailijat ovat olleet muun muassa lähetyssaarnaajia, parantajia, merimiehiä ja tutkimusmatkailijoita. Vapaaehtoismatkailu tuli järjestäytyneemmäksi 1900-luvulla, kun perustettiin ensimmäiset vapaaehtoismatkailuorganisaatiot. Toiminta liittyi maailmansotien jälkeiseen uudelleenrakentamiseen ja siirtyi sen jälkeen kehitysmaihin. Afrikasta tuli vapaaehtoismatkailun ykköskohde. (Tourism Research and Marketing 2008.)

Israelin kibbutsien hedelmätarhoille appelsiinien ja muiden hedelmien poimimistyöhön suuntautuneet matkat 1970-luvulla oli valtava muotivillitys myös Suomessa, ja se on klassisin vapaaehtoismatkailun asetelma monen mielessä vielä tänäkin päivänä (Oma-aika, 2020). Ensimmäisiä ympäristönsuojelumatkoja tarjottiin 1980-luvulla. Vapaaehtoismatkailuorganisaatioiden määrä kasvoi räjähdysmäisesti 1990- ja 2000-luvuilla. Suurin osa organisaatioista perustettiin Iso-Britanniaan ja Amerikkaan. Projektien toteutuspaikat monipuolistuivat ja nykyään niitä ei ole tarjolla ainoastaan kehitysmaissa. (Tourism Research and Marketing 2008.)

MITEN VAPAAEHTOISMATKAILU TOIMII MAAILMALLA?

Vapaaehtoismatkailija valitsee itse luonteelleen sopivan tavan toteuttaa matkansa. Maailman kaupallisilla markkinoilla on löydettävissä pääasiassa kolme erilaista toimintamallia, joilla vapaaehtoismatkailun kokemus on saavutettavissa:

- 1 Kaikkein pisimmälle viety toimintamalli organisoi asiakkaalle koko matkapaketin lennoista ja majoituksista vakuutuksiin. Esimerkkinä tästä ovat mm. erilaiset matkanjärjestäjien paketoimat palvelut, kuten Kilroy on tehnyt myös paketoidessaan suomalaisten matkoja ulkomaille. (Vapaaehtoistyö ulkomailla N.d.)

- 2 Tyypillisesti vapaaehtoistoimintaa koordinoiva taho edellyttää omatoimista matkajärjestelyä, vaikka antaakin vinkkejä kohteen saavuttamiseen. Usein kolmannen sektorin toimija omaa laajat verkostot, toimii läpinäkyvästi ja voidaan olla varmoja siitä, että vapaaehtoistyön toiminta on kohteessa järjestelmällistä. Tästä esimerkkinä on useaan maahan levittäytynyt AFS, jonka yksi strateginen toiminta-alue on vapaaehtoistyö, nuorten vaihto-ohjelmien ollessa niiden ydintoimintaa (Volunteer to create change n.d.). Siten myös vapaaehtoismatkailun toiminnot on standardoitu ja skaalattu kustannustehokkaiksi.

AFS Intercultural Program (Volunteer to create change n.d.), jolla on johdonmukainen ja jäsenneily toimintamalli, ja jonka prosessin osa on tiivistetysti esitelty kuviossa 1. Tätä toimintamallia ei suoranaisesti kutsuta vapaaehtoismatkailuksi, sillä malli toimii myös nuorten kansainvälisen vaihto-ohjelman prosessina. Prosessin ensimmäisessä vaiheessa korostuu tuki, joka on järjestetty kohteen vastaanottavan majoittajan – usein perheen – ja kohteeseen lähtevän nuoren palvelemiseksi. Suunnitteluvaiheessa osapuolet osallistuvat orientaatiotapahtumiin ja tapaavat toisensa informaation jaon yhteydessä. Kolmannessa vaiheessa panostetaan koulutukseen, valmennukseen ja osallistujan toiminnallisesti toteutettavan tehtävän sisäistämisen prosessiin. Viimeisin vaihe on varsinaisen kohtaamisen ja työn suorittamisen osuus, jonka organisoiva taho järjestää eri kulttuuritaustojen ymmärtämiseksi.

Kuvio 1. Nuoren vapaaehtoismatkailijan, joka haluaa sitoutua pidemmäksi aikaa, seurantapolku (Volunteer to create change n.d.).

- 3 Tietyt tahot järjestävät vapaaehtoistyötä eri kohteissa, ja ovat käytettävissä yhteydenpitotarpeissa. Toimintamallina on lähes koko matkan kattava kokonaisuus. Taholla on yhteydet kohteisiin, jotka varaavat tarvittaessa paikat saapuville vapaaehtoistyön tekijöille. Kohteessa järjestyy toiminnan vastineet, kuten majoitus, ruokailu ja / tai muu vastaava. Lisäksi kohdetta myyvä taho tarjoaa erilaisia matkaohjelmavaihtoehtoja, joista matkailija voi valita omakustanteisesti haluamansa vierailukohteet. Muutoin matkaohjelman vapaaehtoistyön osio on vastaanottavan kohteen organisoima. Matkailijan on itse järjestettävä lennot tai vastaava tapa saapua kohteen lähiympäristöön. Tämän kaltaiset palvelun osat ja toimijat löytää parhaiten alustoilta, kuten esimerkiksi Volunteer World -sivusto (Volunteering Abroad Made Easy n.d.) tai International Volunteer -ohjelmat (International Volunteer HQ n.d.). Tällainen toimintamalli tarjoaa jopa räätälöityä palvelua yksittäisille matkailijoille heidän rakentaessaan matkaansa. Ohessa esimerkki tällaisen toimintamallin kuvauksesta toimijan sivustolta (International Volunteer HQ n.d.):

"We provide the safest and most affordable fully-hosted volunteer experiences. Programs start at just \$180 for 1 week, including airport pickup, accommodation, meals and 24/7 in-country support. Our flexible booking policy means you can make free changes and volunteer abroad with confidence."

Järjestelmällisyyden, standardimaisuuden sekä mahdollisen skaalautumisedun puuttuminen saattaa aiheuttaa epävarmuutta niin matkailijalle kuin kohteen toteuttajille. Tämä on olennaisin ero toisen ja kolmanteen toimintamallien ja välillä.

Monet vapaaehtoismatkoja tarjoavat organisaatiot maailmalla ovat voittoa tavoittelemattomia, mutta niidenkin on kuitenkin taattava toimintansa jatkuvuus yleensä liiketoiminnan tavoin. Tämän vuoksi markkinoilla on erilaisia organisaatioita, joista on vaikea tunnistaa kunnolliset sekä laadukkaat ja toisaalta huonommin matkoja järjestelevät sekä ylihinnoittelevat toimijat (Holmes & Smith 2009). Matkailijalle voi jäädä pettymys ja paikalliselle yhteisölle hyöty voi jäädä toteutumatta (McGhee & Andereck 2008). Laadun puutteesta kertoo myös se, jos vapaaehtoismatkailijoita ei perehdytetä tai kouluteta tarpeeksi. Silloin on riskinä se, että vapaaehtoistyöntekijät eivät

osaa käyttäytyä kohteen edellyttämällä tavalla. Paikallisen kulttuurin ja asukkaiden loukkaaminen on merkityksellinen asia, sillä siitä seuraa negatiivisia vaikutuksia ja tällöin vapaaehtoismatkailu ei ole enää vastuullista matkailua. (Wearing & Neil 2009.)

Kansainvälisten toimijoiden internet-sivustojen analyysin perusteella vapaaehtoistyön kohteessa olevat käytännöt ovat ratkaisevia onnistuneen kokemuksen takaamiseksi. Projekteissa tehtävä vapaaehtoistyö on yleensä tarkasti mietitty malli, jota järjestävä taho johtaa tottuneesti. Niissä tiedetään tarvittavien vapaaehtoisten määrä päivä- sekä viikkotasolla, ja vapaaehtoistyö osana matkailijan ohjelmaa on päivittäin tarkasti aikataulutettua. Toista ääripäätä edustava vapaaehtoistyö voi olla väljästi määriteltynä omistajan rinnalla kulkemista, jolloin yksittäiset vapaaehtoismatkailijat saattavat olla jopa 'työorjina' päivittäin vaihtuvien rytmeihin tai muutoin erilaisille riskeille alttiina. Joka tapauksessa perehdyttäminen ja ohjaaminen ovat vapaaehtoistyön kohteen toimintamallin toimivuuden takaamiseksi kriittisiä ja kuuluvat järjestäjän pakolliseen toimenkuvaan. Siksi on jo toiminnan suunnitteluvaiheessa huomioitava tästä johtuva lisäkulu, sillä Suomessa henkilöstöresurssit ovat yleensä kallein kuluerä järjestävälle kohteelle.

Vapaaehtoismatkailun kaupallistaminen sisältää tarkasti mietityn tuotteistamisen sen eri vaiheineen, tuottamispuolen prosessien auki kirjoittamisen, ja erilaisten vaihtoehtojen punnitsemisen näkyväksi tekemisen asiakkaan päätöksen helpottamiseksi. Maailmalla on lukuisia kaupallisia toimijoita, joiden sivustoilta pääsee näkemään pitkälle vietyä vapaaehtoismatkailun kaupallistamista. Näitä pääsee selaamaan esimerkiksi Volunteer World -sivustolla, joka tarjoaa alustan erilaisten vapaaehtoismatkailun toimijoiden tarjonnalle, auttaa matkailijaa löytämään haluamansa kohteen, toimittaa hakemuksen kohteeseen ja järjestee matkailijan polun alusta loppuun. (Volunteering Abroad Made Easy N.d.) Vapaaehtoismatkailu on määrällisesti iso matkailun muoto maailmalla, etenkin Intiassa ja Afrikan mantereella (Bergström & Främ 2013).

Volunteer World -sivusto mukaan lukien tehdyn analyysin perusteella kansainvälisessä toiminnassa ja kaupallisissa sekä laadukkaissa toimintamalleissa korostuu selkeiden paketoitujen vaihtoehtojen tarjoaminen, jolloin se parantaa toimijan liiketoiminnan skaalaamisen mahdollisuutta. Lisäksi se palvelee myös vapaaehtoistyötä matkallaan tahtovan asiakkaan omaa ostopäätösprosessia. Hyvin harvoin asiakas lähtee etsimään uutta matkailumuotoa edustavaa valintaa niin, että kukin elementti on irrallaan tarjonnasta ja ne ovat asiakkaan itsensä selvitettäviä asioita päätöksenteon rinnalla. Siten on aiheellista korostaa kaupallistamisvaiheen testaamista asiakkailla ennen markkinoille saattamista.

VAPAAEHTOISMATKAILU JA TYÖLLISTÄVÄ VAIKUTUS

Vapaaehtoismatkailu näyttäytyy varsin monisyisenä kokonaisuutena. Suomessa tekemämme selvityshankkeen suunnittelun aikana esitettiin jo ensimmäiset kyseenalaistamiset siitä, korvaako vapaaehtoistyö jonkun henkilön mahdollisuuden tehdä samaa palkkatyönä. Tämä on varmasti jatkuvasti läsnä oleva pelko, johon on tärkeä löytää argumentti, kun toimintaa suunnitellaan.

Verkkosivustoja analysoitaessa pohdittiin, onko eri käsitysten synnyttämien riskien välttämisen tai niiden vähentämisen osalta järkevää jopa rajoittaa vapaaehtoismatkailua. Sitä on jo jonkin verran rajoitettu Islannissa, missä on tehty sopimus vapaaehtoismatkailun luonteesta yhdessä työvoimaviranomaisten kanssa. Sen mukaan vapaaehtoistyötä voi tehdä ainoastaan hyväntekeväisyys-, kulttuuri- ja humanitaarisissa aktiviteeteissa. (Volunteering N.d.) Tällainen yhteistuumin sovittu rajoittaminen voisi olla tarpeen myös Suomessa.

Tehdyt analyysit osoittavat, että joissakin ulkomaan kohteissa vapaaehtoismatkailija voi tehdä jotain sellaista, mitä Suomessa tehdään palkkatyönä – kuten kuvion 2 mainoksessa esitetty Kambodzhan yrittäjien liiketoimintasparraus paikallisyhdistyksen avustajana. Sellaista ei pidä Suomen vapaaehtoismatkailun kohteissa tehdä vapaaehtoismatkailijan voimin, koska tehtävällä on työllistävä vaikutus. Lisäksi mielenkiintoinen yksityiskohta tässä esimerkissä on se, että matkailija maksaa päästääkseen sparraamaan yrityksiä.

Phnom Penh, Cambodia

Microfinance and Bu...

Good 4.1 ★★★★★ (8) Flex Option

\$190 per week · 2 – 24 weeks · Age 20+ · Wi-Fi

Volunteers help making business plans, assisting the program directors, visiting the beneficiaries of the loans and interviewing communities.

Airport Taxi Housing Food

DETAILS

Kuvio 2. Mainoksen mukaan kambodzhalaisessa kohteessa vapaaehtoismatkailija voi sparrata yrittäjiä (Volunteer for NGO support n.d.).

Kansainvälisen vapaaehtoismatkailun toiminnoista on poimittavissa useita Suomessa sovellettavia osia, mutta myös paikalliskulttuuriset ja maalle ominaiset toiminnot on tunnistettava: jotkut vapaaehtoistyöt ovat toisessa maassa palkkatyötä.

SUOMESSA VAIKUTTAVAT TOIMIJAT

Ylipäätään voi sanoa, että Suomessa tapahtuu vapaaehtoismatkailutoimintaa, mutta se on hajanaista, eikä koordinoitua. Toisaalta sen takia, että on erilaisia käsitteitä ja toimijat eivät välttämättä löydä yhtymäkohtia. Toisaalta myös sen takia, että osa toiminnasta menee matkailun alle ja osa vapaaehtoisuuden alle.

Suomessa viranomaisvastuu vapaaehtoisuuden koordinoinnista ja kehittämisestä on Oikeusministeriöllä (Lahdenperä & Röntynen 2021). Mi-

nisteriö myös tiedottaa vapaaehtoismatkailusta Suomi.fi-portaalissa (Vapaaehtoistyö n.d.). Vapaaehtoistoiminnan valtakunnallinen edunvalvoja on Kansalaisareena ry (Toiminta n.d.) ja sen lisäksi on alueellisia organisaatioita, ns. ”järjestöjen järjestöjä”, jotka edistävät vapaaehtoisuutta (Lahdenperä & Röntynen 2021), esimerkiksi Keski-Suomessa toimii Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki ry (Sivonen & Röntynen 2022; KYT-järjestöpalvelut n.d.). Kunnilla on tärkeä rooli vapaaehtoistoiminnan koordinoijina (Lahdenperä & Röntynen 2021). Tämä järjestelmä osittain tukee tietysti vapaaehtoismatkailuakin yhtenä vapaaehtoisuuden muotona (Porthen & Röntynen 2021). Kansainväliset toimijat, kuten edellä jo mainittu AFS, järjestävät Suomesta nuoria ulkomaille turvallisesti organisoiden. Hekään eivät kutsu vapaaehtoistoimintaansa matkailun muodoksi.

Kansainväliset yhtiöt, kuten Kilroy ja GoExplore, eivät tuo matkailijoita Suomeen, vaan ne vievät suomalaisia vapaaehtoistyöhön ulkomaille (Pitkänen 2020). Vasta korona-aikana Suomessa on kehitetty kaupallista vapaaehtoismatkailutoimintaa, mm. incoming-matkailumahdollisuuksia. Selvityksemme mukaan tällä hetkellä on vain kaksi matkanjärjestäjää, jotka toteuttavat tällaisia matkoja Manner-Suomessa, eli Suomen Ekomatkaajat ja Green Escape, ja Ahvenanmaalla yksi eli Åland Expeditions. Ne kaikki toimivat yhteistyössä keskenään. Suomen Ekomatkaajat, joka keskittyy eläinsuojeluun, on vienyt tähän asti suomalaisia vapaaehtoisia ulkomaille ja yritys kehittänyt incoming-toimintansa koronakriisin aikana (Ecotravellers Finland n.d.). Åland Expeditions, joka toimii Ahvenanmaan ulkosaaristossa, on aloittanut toimintansa vasta muutama päivä ennen pandemian julistamista. Yritys tarjoaa matkoja kotimaisille asiakkaille ja keskittyy hevos- ja maatilamatkailuun. Åland Expeditionsin ensimmäinen vapaaehtoismatka lanseerattiin keväällä 2022 ja se keskittyy haahkojen suojeluun (Jaakkola 2022). Green Escapen toimitusjohtajan mukaan yrityksen toiminnan ytimessä ei ole vapaaehtoismatkailu vaan uudistava matkailu, ekomatkailu ja maalta pöytään -konseptit, joita kuitenkin ollaan avoimia toteuttamaan mm. vapaaehtoismatkailun muodossa. Ainakin Suomen Ekomatkaajat ja Green Escape totesivat, että ne haluaisivat laajentaa toimintaansa, mutta kohteita ja vastaanottajia on tarjolla todella vähän, varsinkin Järvi-Suomessa, mihin Keski-Suomikin kuuluu.

Suurin osa vapaaehtoisten välittäjistä Suomessa on voittoa tavoittelemattomia organisaatioita (Pitkänen 2020). Järjestöpuolella suurimmat kansainväliset järjestöt ovat edustettuna Suomessa. Kansainvälinen Vapaaehtoistyö ry (KVT) toimii yhteistyössä Service Civil Internationalin kanssa (Viitaniemi 2021), Maailmanvaihto koordinoi ICYE:n ohjelmia Suomessa (Takalo 2021). Servas Finland on Servas Internationalin jaosto (Servas Finland, n.d.). Opetushallitus

taas vastaa Euroopan solidaarisuusjoukkojen rahoituksesta (Kivimäki & Lehto 2021), jota hyödyntävät niin KVT kuin Maailmanvaihtokin (Viitaniemi 2021; Takalo 2021). Nämä verkostot mahdollistavat kansainvälisen liikkuvuuden. Metsähallitus toimii sekä Maailmanvaihdon ja WWF:n kanssa että yhteistyössä kotimaisten kumppaninsa kanssa, joita ovat esimerkiksi kansallispuistojen ystävähdistykset, Pidä Lappi siistinä ry, Pidä saaristo siistinä ry, Suomen luonnonsuojeluliitto jne. Lisäksi Metsähallitus järjestää paimenlomia omissa kohteissaan. (Hakkarainen 2021.)

Alustat ovat nykyään myös tärkeitä vapaaehtoisten välittäjiä. Digitaalisuus mahdollistaa sen, että suurin osa niistä on globaaleja, esimerkiksi GoAbroad, Wwoof, Twam, HelpX ja Workaway. Kaikki mainitut alustat toimivat Suomessa-kin, vaikka taustayrityksillä ei ole Suomessa edustusta (esim. Röntynen 2021). On tapauksia, että jokin alusta on alun perin ajateltu valtakunnalliseksi, mutta se on nykyään globaali. Esimerkiksi Kansalaisareenan ja Kirkkopalvelujen ylläpitämän Vapaaehtoistyö.fi -alustan kautta joskus tulee vapaaehtoisia ulkomailta (Porthen & Röntynen 2021). Toinen suomalainen vapaaehtoistehtävien välityspalvelu on Toimeksi.fi, johon on linkitetty alueellisia alustoja (Sivonen & Röntynen 2022).

Ominaista alustojen toimintamallille on se, että alustayritys ei kanna vastuutta varsinaisesta toiminnasta, kuten esimerkiksi matkan toteutuksesta, vapaaehtoisen ja vastaanottajan luotettavuudesta tai viisumien järjestelyistä, vaan toimii vuorovaikutuksen mahdollistajana ja kohtaamispaikkana, jossa vapaaehtoinen ja vastaanottaja neuvottelevat matkan ehdoista melko vapaasti (Röntynen 2021). Alustat ovat kevyin mahdollinen välitysskenaario vapaaehtoismatkailussa ja täten vapaaehtoismatkan järjestäminen ja markkinointi sekä vapaaehtoisten rekrytointi aiheuttavat juuri vastaanottajille eniten koordinoitavuutta ja vievät eniten aikaresurssia (Röntynen 2022).

Vapaaehtoismatkailuun kuuluu monia ja erityyppisiä toimijoita, mutta ylipäätään voidaan todeta, että melkein aina toimintaan kuuluu jonkinlainen välittäjätahto ja että vapaaehtoismatkailun kaksijakoisen luonteen takia ohjelma kannattaa rakentaa yhteistyössä (kuvio 3). Muissa matkailumuodoissa yhteistyö voisi olla perusteltua resurssiviisauden ja eheän palveluketjun kannalta, mutta vapaaehtoismatkailussa se on jopa ratkaisevaa, koska harva toimija tuntee yhtä hyvin vapaaehtoisuuden ja matkailun toimintaympäristöt. EU-toimintaympäristöön valmisteilla oleva hankintaketjun vastuullisuutta koskeva laki (Tuominen & Kivelä 2019) saattaa osin koskea myös vapaaehtoismatkailun kenttää, ja siten auttaa oikaisemaan toimijoiden valintaa yhä enemmän läpinäkyvämmäksi. Se palvelisi imagollisesti paremmin myös vastuullisen matkailun periaatteita.

Vapaaehtoismatkan ohjelma rakennetaan yhteistyössä

Vapaaehtoismatkan ohjelman rakentaminen riippuu välittäjän valinnasta:

Järjestö välittäjänä (esim. Maailmanvaihto, KVT) – vapaaehtoisuus on keskiössä, vähemmän byrokratiaa järjestäjälle, selkeät ohjeet ja käytännöt

Euroopan solidaarisuusjoukot (rahoitusohjelma; OPH) – nuorille; rahoitetaan toiminta; ei puhuta matkailusta, mutta toiminta voi tukea matkailua tai nuorten majoituksena voi esim. käyttää matkailulle tarkoitettua majoitusta

Alusta (esim. Workaway, WWOOF, TWAM, HelpX) – ei vastuuta varsinaisesta toiminnasta; järjestäjä panostaa paljon aikaa ja ajatusta omaan esittelyyn ja vuorovaikutukseen hakijoiden/vapaaehtoisten kanssa

- huom. suomalaiset alustat: Vapaaehtoistyö.fi ja Toimeksi.fi / Yhdistystori.fi

Matkanjärjestäjä – kaupallista toimintaa, lähempänä matkailua; selkeät vastuut, vakuutukset vaatimuksena, vapaaehtoisuus matkailupalveluna + ei välttämättä puhuta juuri vapaaehtoisuudesta

Yhteistyössä paikallisten matkailuyritysten / erilaisten yhdistysten kanssa

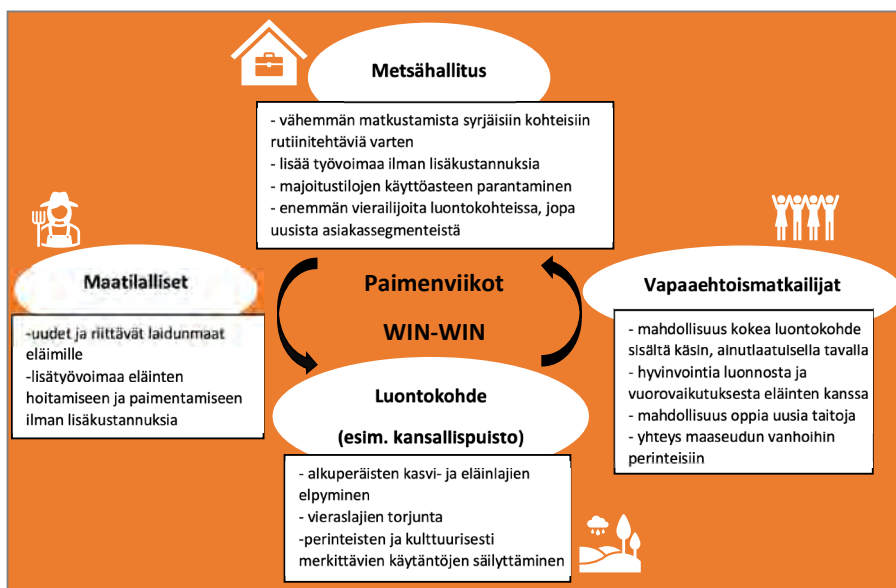
Kuvio 3. Erilaiset välittäjät vapaaehtoismatkailussa, joiden kanssa vapaaehtoismatkailijoiden vastaanottaja tekee yhteistyötä.

VAPAAEHTOISMATKAILUN TOIMINTAMALLIT SUOMESSA: PAIMENLOMAT

Vapaaehtoismatkailu Suomessa ei ole koordinoitua, joten hajallaan eri puolilla Suomea olevia toimintamalleja on ollut vaikea löytää. On mahdollista, että jossakin vapaaehtoismatkailua toteutetaan onnistuneesti tavalla, jota selvitksemme ei ole pystynyt kuvaamaan.

Esille nousi kuitenkin eräs toimintamalli, joka vahvalla suosiolla ja jatkuvalla kasvullaan ei voi jäädä huomaamatta; Metsähallituksen paimenviikot. Se kehitettiin alun perin Kolin kansallispuistossa ja myöhemmin malli levisi valtakunnallisesti. Vuonna 2021 mukana oli yhteensä 15 kohdetta ja haku-aikana ilmoittautui lähes 15 000 henkilöä, jotka halusivat kokeilla vapaaehtoista paimentoimintaa viikon verran osana lomaansa. Kohdeasiakkaina ovat kotimaiset vapaaehtoismatkailijat, mikä on toiminut erityisen hyvin pandemian aikana. Konsepti sisältää useita hyödynsaajaryhmiä, mikä vahvistaa toiminnan yleishyödyllisyyden. Vierailusta ei hyödy ainoastaan vapaaehtoisia isännöivä organisaatio, vaan myös paikalliset maatilalliset, luontokohde sekä vierailevat vapaaehtoiset (kuvio 4). Toinen syy konseptin onnistumiselle on selkeä turisti- ja vapaaehtoiselementtien jako: vapaaehtoismatkailija maksaa vain majoituksen, jonka hinta ei poikkea kohteen normaali hinnasta muina aikoina

(Hakkarainen 2021). Lisäarvoa kuitenkin syntyy paimenen toiminnasta, ja jotkut asiakkaat myöntävät, että he eivät vierailisi samassa kohteessa tai maksaisi samaa hintaa ilman paimennuselementtiä.

Kuvio 4. Paimenviikkojen hyödyt hyödynsaajaryhmittäin

Metsähallituksen toimintamalli on ollut niin houkutteleva, että se on levinnyt myös yksityisille tiloille. Myös eläinvalikoima on lisääntynyt – tarjolla on esimerkiksi lehmäleirejä (Tervetuloa lehmäleirille n.d.; Perkkiö 2017) ja huskytilatoimintaa Karjalassa sekä lammaspaimenlomia eri puolilla Suomea. Yksi lammaspaimenlomia tarjoava tila löytyy Keski-Suomestakin. Lammaspaimentoiminta on saavuttanut jo niin suuren tarjontatiheyden, että lähitulevaisuudessa kysyntä ei välttämättä riitä kaikille palveluntarjoajille. Toiminnassa, jossa on mukana muita eläimiä, on enemmän potentiaalia, koska tarjonta on vielä hyvin niukkaa. Keski-Suomessa on paljon hevostiloja, jotka voisivat hyötyä vapaaehtoistyöstä. Monet niistä ovat niin pieniä, etteivät ne ole lomituspalvelun piirissä, joten vapaaehtoismatkailijat voisivat tarjota kipeästi kaivattua apua. Suomessa paimentaminen on nykyään niin suosittua, että käsite soveltuu jopa kasveihin, esimerkiksi ”yrttien paimentaminen”.

Yritysvetoisten paimenlomien suosio ei ole kuitenkaan niin suuri kuin Metsähallituksen tarjoamien. Syitä voitaisiin tutkia tarkemmin, sillä miksi juuri valtion ohjaama palvelukonsepti sitouttaa mutta yksityissektorin tarjoama palvelu ei ole vastaus kysyntään? Yksi syy voi löytyä matkustajan motivaatiosta. Metsähallituksen asiakkaat haluavat tehdä jotain ”yhteisen” luontokohteen hyväksi ja yleishyödyllisyys nousee esille nimenomaan eri hyödynsaajaryhmien kautta. Yrityksen asiakkaat pääsevät paimentamalla kokemaan elämyksiä, jotka ovat lähellä paikallista arkea, ja auttavat maatilallista, mutta lahjoittamalla aikaansa he eivät tuota lisäarvoa yhtä laajasti. Tämän takia yritysve托inen paimenlomatoiminta kannattaa muotoilla huolellisesti hyödynsaajaryhmien kannalta ja viestinnässä esille kannattaa tuoda erilaisia hyötyjä matkailijalle, kuten esimerkiksi uuden oppiminen, perinnemaiseman vaaliminen sekä paikalliskulttuurin ja syrjäseudun aktivointi. Parhaimmillaan yksityisten tarjoama konsepti vastaa elämyksellisyyden kokemisen tarpeeseen –ja sillä tavalla siitä saisi myös houkuttelevan viestin asiakkaan kysyntään vastattavaksi.

LÄHTEET

Bergman, P. & Färm, V. 2013. Vapaaehtoismatkailu osana Itämeren suojelua. Opinnäytetyö. Haaga-Helian ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201301171518>.

Ecotravellers Finland. N.d. Suomen Ekomatkaajat Oy:n verkkosivut. Viitattu 30.3.2022. <https://www.ekomatkaajat.fi/ecotravellers-finland/>.

GoAbroad. N.d. Viitattu 26.4.2022. <https://www.goabroad.com/providers/international-volunteer-hq/programs/affordable-volunteer-abroad-programs-from-usd-10-per-day-60389>

Hakkarainen, T. 2021. Metsähallituksen paimenviikot ja muut vapaaehtoistehävät. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 15.12.2021. Viitattu 30.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=sSiPg-K1ofM>.

Holmes, K. & Smith, K. 2009. Managing volunteers in tourism. Attractions, destinations and events. Oxford: Elsevier.

International Volunteer HQ. N.d. Volunteer HQ -verkkosivut. Viitattu 26.4.2022. <https://www.volunteerhq.org>

Jaakkola, S. 2022. Haahkamatka vie merkitykselliselle matkalle Ahvenanmaan ulkosaaristoon Valpas. Julkaistu 11.3.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://valpas.media/artikkelit/luonto-ja-elaimet/haahkamatka-vie-merkitykselliselle-matkalle-ahvenanmaan-ulkosaaristoon/>.

Kivimäki, J. & Lehto, L. 2021. Solidaarisuusjoukot – rahoitusta nuorten vapaaehtoisuuteen. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 12.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=SBJ0astuDbY>.

KYT-järjestöpalvelut. N.d. Keski-Suomen Järjestöjen Tuki ry:n verkkosivut. Viitattu 30.3.2022. <https://www.kyt.fi/jarjestopalvelut/>.

Lahdenperä, S. & Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoisuus Suomessa – periaatteet, koordinointi, lainsäädäntö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=ocFgUMnNKNA>.

McGhee, N. G. & Andereck. 2008. 'Pettin' the critters': Exploring the complex relationship between volunteers and the voluntoured in McDowell County, West Virginia, USA, and Tijuana, Mexico. Teoksessa *Journeys of Discovery in Volunteer Tourism: International Case Study Perspectives*. Toim. K. Lyons & S. Wearing. CABI Publishing, 12–24.

Oma Aika Lehti, 2020. Riittaleena löysi kodin Israelin kibbutista: «Elämä on rennompaa kuin Suomessa». Artikkelit Oma Aika Lehdessä. Viitattu 19.4.2022. <https://omaaikalehti.fi/riittaleena-loysi-kodin-israelin-kibbutista-elama-on-rennompaa-kuin-suomessa/>.

Perkkiö, T. 2017. Lomailevat helsinkiläiset hoitavat kyyttöjä Ilomantsissa: ”Tämä voittaa kaikki ulkomaanmatkat”. Uutinen YLE:n verkkosivuilla. Julkaistu 6.7.2017. Viitattu 12.4.2022. <https://yle.fi/uutiset/3-9708437>.

Pitkänen, A. 2020. Vapaaehtoisuuskailusta elinvoimaa Keski-Suomeen? Hanke suunnitteluprosessi. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.9.2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020102021453>.

Porthen, A. & Röntynen, R. Kansalaisareena ja Vapaaehtoistyö.fi -alusta vapaaehtoismatkailun avuksi. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=WIXgSNmZuDo>.

Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoismatkailijoita WWOOF-alustan kautta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 8.12.2021. Viitattu 30.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=GgxsmppgqBJw>.

Röntynen, R. 2022. Kylät ja vapaaehtoismatkailu. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 25.2.2022. Viitattu 30.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=7FdML7XjLMM>.

Servas Finland. N.d. Servas Finlandin verkkosivut. Viitattu 30.3.2022. <https://finland.servas.org/index.html>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIZ3HNnE>.

Takalo, M. 2021. Maailmanvaihto ry – Kansainvälinen vapaaehtoistyö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 22.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jGaY7wya-d8>.

Tervetuloa lehmäleirille. N.d. Lehmäleirien verkkosivujen etusivu. Viitattu 12.4.2022. <https://lehmaleiri.com/>.

Toiminta. N.d. Kansalaisareena ry:n verkkosivut. Viitattu 30.3.2022. <https://kansalaisareena.fi/tietoa-meista/toiminta/>.

Tourism Research and Marketing. 2008. Volunteer Tourism: A Global Analysis. The Netherlands: ATLAS.

Vapaaehtoistyö. N.d. Alasivusto Digi- ja väestötietoviraston suomi.fi -verkkosivustolla. Viitattu 9.12.2021. <https://www.suomi.fi/kansalaiselle/oikeudet-ja-velvollisuudet/perusoikeudet-ja-vaikuttaminen/opus/vapaaehtoistyö>.

Vapaaehtoistyö ulkomailla. N.d. Kilroyn verkkosivut. Viitattu 26.4.2022. <https://www.kilroy.fi/aktiviteetit/vapaaehtoistyö?activity=82-159-80-81-164>.

Viitaniemi, E. 2021. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 15.12.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=x7SjUSiXOPk>.

Volunteer for NGO support n.d. Volunteer Worldin verkkosivut. Viitattu 22.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en/volunteer-abroad/ngo-support>.

Volunteering. N.d. In Iceland volunteer work is only accepted in case of charities and cultural or humanitarian activities. Artikkelin Islannin työliiton ylläpitämällä Volunteering.is -verkkosivuilla. Viitattu 19.4.2022. <https://www.volunteering.is/volunteering/>

Volunteering Abroad Made Easy. N.d. Volunteer Worldin verkkosivut. Viitattu 13.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en>.

Volunteer to create change. N.d. AFS.org -verkkosivut. Viitattu 12.4.2022. <https://afs.org/volunteer/>.

Wearing, S. & Neil, J. 2009. Ecotourism. Impacts, Potentials and Possibilities. Second edition. Elsevier Ltd. Oxford.

Tuominen, A. & Kivelä, M. 2019. Yritysvastuulaki – vastuullisuussäätelyn seuraava askel. Artikkelin FINSIF yhdistyksen verkkosivuilla. Viitattu 22.4.2022. <https://www.finsif.fi/yritysvastuulaki-vastuullisuussäätelyn-seuraava-askel/>.

Työtehtäviä vapaaehtoismatkailijoiden
tekemänä maailmalla ja Suomessa

TYÖTEHTÄVIÄ VAPAAEHTOISMATKAILIJOIDEN TEKEMÄNÄ MAAILMALLA JA SUOMESSA

Upe Nykänen, Minna Tunkkari-Eskelinen, Tanja Rämä & Rositsa Röntynen

Tässä artikkelissa esitellään esimerkkejä vapaaehtoismatkailijoiden tekemästä työstä maailmalla ja Suomessa, joista voi oppia ja ottaa vinkkejä oman toiminnan kehittämiseksi. Toisin kuin joidenkin ulkomaisten tutkijoiden määritelmissä (ks. Wearing 2008; Bergman & Färm 2013) Suomessa ei välttämättä nähdä vapaaehtoismatkailua köyhyyden lieventämisenä, mikä rajaisi sen ulkopuolelle merkittävän määrän jo nyt tapahtuvia vapaaehtoismatkailun aktiviteetteja. Vapaaehtoismatkailu on tullut tunnetuksi suomalaisille juuri kehitysmaiden kohteiden vapaaehtoistyönä, johon Suomestakin osallistutaan ei vain palkkatyön ehdoin vaan myös vapaaehtoismatkailun nimissä. Afrikka, Latinalais-Amerikka ja Aasian mantereelta Intia ovatkin yleisimpiä vapaaehtoismatkailun kohteita, jonne suuntautui TRAM-ohjelman 2018 raportin mukaan 90 % vapaaehtoismatkailijoista (Bergman & Färm 2013).

ESIMERKKEJÄ VAPAAEHTOISTEN TEHTÄVISTÄ MAAILMALLA

Maailmalla on tarjolla lukuisia vaihtoehtoja vapaaehtoistöihin haluavalle. Kohteita löytyy joka maanosasta ja tehtävien kirjo vaihtelee kohteesta toiseen. Tutuimmalta kuulostavat eläinten hoitamiseen ja auttamiseen liittyvät vapaaehtoistehtävät. Malesiassa vapaaehtoisiksi tarvitaan avuksi esimerkiksi suojelemaan kilpikonnien pesintää munavarkailta ja villieläimiltä, tutkimusmateriaalin keräämiseen ja matkailijoiden auttamiseen sekä järjestämään opettavia aktiviteetteja lapsille (Globalhelpswap n.d.). Intiassa vapaaehtoisia tarvitaan auttamaan omistajaa vailla olevia kaduilla eläviä koiria, lemiä, kissoja ja aaseja, jotka tarvitsevat vaikkapa haavojen tai murtumien hoitoa tai rokotuksia, minkä lisäksi yhteisöjä koulutetaan eläinten auttamiseen (Animal Aid n.d.).

Taulukossa 1 on muutama esimerkki eri kohdemaisissa tyypillisistä eläinten kanssa vuorovaikutukseen liittyviä vapaaehtoismatkailun työtehtäviä. Kolmannessa sarakeessa mainittu työtehtävän erityisyys on jossain määrin ostopäätöstä miettivän matkailijan kannalta merkityksellinen tieto. Esitetyt matkailulliset aktiviteetit, jotka eivät ole vapaaehtoistyötä, vapaaehtoistyöntekijän on mahdollista kokea kohteen saavutettavissa olevassa ympäristössä.

TAULUKKO 1. Eläinten kanssa toimivan vapaaehtoismatkailijan työtehtäviä ja matkailuaktiiviteettien mahdollisuuksia (ks. esimerkiksi Volunteering Abroad Made Easy n.d.)

Vapaaehtoistoiminta	Kohdema	Työtehtävien erityisyys	Matkailulliset aktiviteetit
merikilpikonnien munien suojaaminen ja rannan partioiminen	Costa Rica	uhanalaiset lajit	ratsastus, surffailu, jne.
korallien puhdistus, muovien keruu rannalla	Belize	merenelävät, ekosysteemi	merenelävien kanssa sukellus
orankien seuraaminen, dokumentointi, kyselyjen tekeminen	Indonesia	uhanalaiset lajit, trooppinen metsä	käynnit luontokohteissa, esim. vesiputous, laguuni, jne.
orpopaviaanien seuraaminen, havainnointi, seuralainen, tilan siivous, puutarhatyö	Etelä-Afrikka	eläinhoitolan toiminta	safarit
tarhan eläimille kasvisten keruu, ruoka-annosten sekoitus, simpanssien kävelyttäminen	Namibia	eläinten juoksu- ja kiipeämisen tuki	luonnonpuisto
hevostallin siivoustyöt, hevosten ulkoilutus	Espanja	erilainen hevosten koulutus	maaseutuloma/ ulkopuoliset matkailupalvelut

Eläinten kanssa tehtävät liittyvät avustaviin toimenpiteisiin eikä vapaaehtoiselta edellytetä välttämättä osaamista, mutta matkailijalla on oltava kiinnostus eläinten hyvinvointia kohtaan. Esimerkiksi hevostallin siivoustyöt ja hevosten ulkoilutus Espanjassa onnistuu vapaaehtoiselta parhaiten silloin, kun hän on kiinnostunut hevosista (Equine Sanctuary Supporter n.d.). Eläinten seuraaminen ja tutkimustyössä tutkijoiden avustaminen puolestaan onnistuu, jos matkailijalla on kiinnostusta tutkimustyöhön ja hänellä on oltava aito välittäminen lajia kohtaan (Palmer 2019). Merenelävien kanssa toimittaessa matkailijan on omattava sukeltamisen taito, mutta kohteessa vapaaehtoinen voi osallistua myös veden lähistöllä tapahtuvaan toimintaan, kuten muovien

keruuseen rannoilla Belizessä (Invasive Species Management n.d.). Eläinten kanssa toimittaessa kohteessa on oltava ammattilaiset, jotka perehdyttävät työhön, ja ohjeet on löydettävä helposti. Näin menetellään esimerkiksi Namiabiassa (Namibia Wildlife Sanctuary n.d.).

Maailmalla eläinten parissa tapahtuva vapaaehtoistyö on saanut aikaan myös negatiivisia ilmiöitä, joista myös useat stereotyyppiset käsitykset jäävät elämään ihmisten mielissä. Tällaisia ovat salametsästys ja lemmikki-kaupankäynti, ja suojelun tai rauhoitetun toimen alla olevien eläinten osien, kuten norsunluun, kauppaaminen. Nämä luokitellaan laittomaksi kuluttajamyynniksi. Lisäksi eläinten kanssa toimiessa törmätään taantuviiin elinympäristöihin ja niiden elintilan pienentymiseen. Jo pelkästään saasteet ja ilmastomuutoksen aikaansaamat muutokset sekä äärimmäiset olosuhteet ovat riski vapaaehtoismatkailun vastuulliselle toteutumiselle. Lisäksi jossain päin maailmaa ilmenee pahoinpitelyä tai hyväksikäyttöä tämän matkailumuodon yhteydessä.

Vapaaehtoismatkailun kohteissa voidaan tehdä myös maataloustöitä. Esimerkiksi työskentely luomumaatilalla kohdistuu vihannesten viljelyssä auttamiseen. Wwoofin alustalta pääsee varaamaan kohteeksi luomumaatilan Islannissa ja siellä tehtävät vaihtelevat eläinten, kasvuston tai kotitöiden välillä perheyrietyksen huomassa (Wwoof Host Iceland n.d.). Viininvalmistuskohteissa voi toimia avustavissa tehtävissä, sillä joillakin tiloilla rypäleet kerätään edelleen käsin (Zinno 2019). Mehiläistenhoito edellyttää myös vahvaa ammattitaitoa, mutta tiloilta löytyy myös avustavia työtehtäviä kenen tahansa kiinnostuneen opittavaksi (Volunteer Opportunities n.d.). Olkitalojen rakentaminen löytyy myös monen muun tekemisen ohella Wwoof-alustan tarjonnasta (Leff 2022). Malesiassa on tarjolla myös vihannesten kylvö- ja istutustyötä sekä pakkaamista (Globalhelpswap n.d.). Kansainvälisessä mittakaavassa tämänkaltaiset työtehtävät ovat jopa elämyksellisiä matkailijalle. Voiko kuitenkin olla riskinä se, että paikallisia jää vaille työtä näiden avustavien vapaaehtoistehtävien vuoksi? Ainakin Suomessa kylvö- ja istutustyötä on tarjolla myös palkkatyön muotoisena, ja siten se on altis vapaaehtoismatkailun eettisyyden pohtimiselle.

Luonnonmullistuksia kokeneilla alueilla on usein tarvetta vapaaehtoisille erilaisissa jälleenrakennukseen liittyvissä tehtävissä ja tällöin vapaaehtoiselta saatetaan edellyttää soveltuvaa osaamis- tai koulutustaustaa. Esimerkiksi Nepaliin on haettu vapaaehtoisia maanjäristyksen jälkeiseen jälleenrakennukseen ja vapaaehtoisen työnkuvaan voi kuulua kohdekäyntejä ja raportointia työn etenemisestä, rakennustöissä avustamista ja materiaalien laaduntarkkailua sekä kuvaamista ja videotointia viestintätarkoituksiin (The Mountain Trust n.d.a). Lääketieteen opiskelijat puolestaan voivat hakeutua vapaaehtoisiksi

esimerkiksi opastamaan paikallisia asukkaita hygieniasta huolehtimisessa (The Mountain Trust n.d.b). Ghanassa tarjotaan englannin kielen opettamista, ja sinne mentäessä välittäjä kertoo sivustolla miten vapaaehtoismatkailijan maksama osallistumismaksu jakautuu ja menee pääosin paikallisten käyttöön eli toteuttaa vastuullisen matkailun periaatteita (Volunteer in Ghana n.d.).

Vapaaehtoisena ympäri Eurooppaa

Value-hankkeen tilaisuudessa omista kokemuksistaan kertonut Terhi Ilosaari keräsi vuosina 2018 ja 2019 monipuolista vapaaehtoistyökokemusta useissa eri Euroopan maissa. Ilosaari työskenteli eripituisia jaksoja vapaaehtoisena Islannissa lammastilalla ja turistiveneellä, hevostilalla Itävallassa, valokuvaamossa Italiassa, porotilalla Grönlannissa ja majatalossa Bosnia-Hertsegovinassa. Hänen vapaaehtoistehtäviinsä kuuluivat kohteesta riippuen esimerkiksi auttaminen karitsoinnissa ja villan pakkaamisessa, hevosten syöttäminen, valokuvaaminen, vaellusreittien testaaminen, talon maalaaminen, pyykin peseminen, lasten hoitaminen, tiskaaminen ja siivous. Ilosaari löysi eniten vapaaehtoistehtäviä Workaway-sivuston kautta. Ilosaari nosti keskeiseksi motiiviksi omalla kohdallaan sen, että kun auttaa muita, auttaa itseään. Jatkossa hän voisi lähteä vapaaehtoiseksi, koska vapaaehtoistöissä voi oppia uutta, ne ovat paras tapa tutustua uusiin kulttuureihin, mahdollistavat pitkän oleskelun uudessa paikassa kohtuullisin kustannuksin ja hän pitää itseään elämystenkeräilijänä. (Ilosaari 2021.)

ESIMERKKEJÄ VAPAAEHTOISTEN TEHTÄVISTÄ SUOMESSA

Metsähallitus on jo vuosia tarjonnut vapaaehtoisille mahdollisuuden kokeilla paimenena toimimista kansallispuistoissa tai muilla luonnonsuojelualueilla. Hoivan kohteena paimenviikoilla ovat lampaat, lehmät ja hevoset. Paimenten tehtäviin kuuluu esimerkiksi eläinten laskemista sekä hyvinvoinnista huolehtimista, kuten juomaveden vaihtamista sekä eläinten rapsuttelua. Paimenloman osallistujat voivat halutessaan osallistua myös esimerkiksi retkeilyrakenteiden huoltoon ja kunnostukseen tai vieraslajien torjuntaan. (Paimenviikot N.d.)

Lammaspaimenlomia on mahdollisuus kokea hyvinkin erilaisissa kohteissa eri puolilla Suomea. Selvityksessämme käytettiin kirjoituksia, joissa

lammaspaimenlomille osallistuneet henkilöt jakavat kokemuksiaan. Niistä huomaa kuinka merkityksellisiä ja vaikuttavia lomat ovat olleet – eri tavalla ja eri syistä. Lampaiden hoito ja rapsuttelut ovat elämys itsessään, mutta lomat tarjoavat myös muita kokemuksia ja elämyksiä. Itse paikka voi olla hyvinkin eksoottinen kuten saamelaistila Tenojoen varrella (Himari 2020) tai Isokarin majakkasaari (Noora 2020). Lammaspaimenlomille haluavilla on erilaisia syitä lähteä nimenomaan lammaspaimenlomalle. Toinen kokee sen keinona saada täydellinen irtiotto arjesta, ilman sähköä ja puhelinta, eikä kohteella sinänsä ole väliä (Tiitinen 2018). Toisille myös itse kohteella on merkitystä ja he haluavat nimenomaan tiettyyn kohteeseen (Noora 2020).

Blogikirjoituksista välittyy lomien rento tunnelma. Ainoana ”haittana” eräässä kirjoituksessa tuodaan esille yötön yö ja joki, jonka katseleminen vie ajatukset pois aiotusta kirjoitustyöstä (Himari 2020). Lomien erilainen ympäristö ja rauhallisuus antavat mahdollisuuden myös itsensä tutkiskeluun ja antavat tilaa oivalluksien saamiseen (Himari 2020). Loman voi hyödyntää myös seikkaillen ja tutustua uuteen ja erilaiseen ympäristöön (Noora 2020). Monia blogikirjoituksia yhdistää lopputulos onnistuneesta lomasta ja halu lähteä vielä uudelleen lammaspaimenlomalle.

Maaseudun yhdistyksillä, kuten kyläyhdistyksillä, on tarjota erilaisia toimintaansa tukevia työtehtäviä vapaaehtoismatkailijoille. Yhdistyksillä riittää tekemistä ja monesti niillä on pienet resurssit ja vain kourallinen toimijoita. Vapaaehtoiset voivat olla mukana yhdistysten toimintaedellytyksiä parantavissa ja mahdollistavissa töissä, kuten kylätalojen, kotiseutumuseoiden tai muiden kylien rakennusten maalaaminen ja pienet korjaustyöt tai vaikka ikkunoiden pesu. Kotimaan matkailun lisääntyessä erilaisten luontokohteiden kunnostaminen ja uusien retkeily- ja kävelyreittien tekeminen tarjoaa tekemisen paikkoja myös vapaaehtoismatkailijoille, kuten myös rantojen ja risukoiden siistiminen. Keski-Suomessa Suinulassa ja Korpilahdella kyläyhdistykset ovat järjestäneet kansainvälisiä leirejä kylän eri kohteiden kunnostamiseksi.

Maaseudun matkailutoimijat voivat hyödyntää vapaaehtoismatkailijoita toiminnassaan, kuten ovat tehneet Purola Farm Saarijärvellä sekä Äijälän talo Jyväskylässä. Majoitusta ja ruokaa vastaan vapaaehtoiset auttelevat niin tilan töissä kuin majoitustoiminnan puolella. Value-hankkeen kylämatkailun työpajoissa pohdittiin erilaisia majoitusvaihtoehtoja, joita vapaaehtoismatkailijoille voisi olla tarjolla kohteissa tai niiden lähiympäristöissä. Vaihtoehtoina nousivat esiin lomakylän majoitus, metsämajoituksena esimerkiksi tentsile, paikallinen kyläkoulu, jurtta villasta, ja isäntäperheen kanssa tilalla tai kotona majoittuminen esimerkiksi perhemajoituksena. Joillekin työpajassa mukana olleille majoituksen tai peseytymismahdollisuuksien puuttuminen koettiin esteenä

toiminnan järjestämiseksi. Maaseutumatkailutiloilla majoittumista rajoitti se, että majoituspaikat haluttiin tarjottavaksi kaupalliseen tarkoitukseen matkailijoille. Nämä majoitukset ovat palveluntarjoajien elinkeinon ehto, joten siksi ne eivät sovi vapaaehtoistyötä tekeväälle vastikkeellisena etuna.

Bergman ja Färm (2013) selvittivät opinnäytetyössään vapaaehtoismatkailun mahdollisuuksia Itämeren suojelemiseen. He päätyivät toteamaan, että vapaaehtoismatkailijoita voitaisiin hyödyntää esimerkiksi laittomien kaatopaikkojen siivoamisessa tai vedenalaisen luonnon kartoittamisen ja tutkimustyöhön osallistumisessa. Lisäksi he ehdottivat, että öljyntorjunnassa vapaaehtoiset voisivat olla mukana öljyyntyneiden rantojen ja eläimien puhdistamisessa.

Vapaaehtoismatkailussa kannattaa ottaa huomioon myös erityisryhmien osallisuus. Monia aktiviteetteja voi järjestää kotimaan vapaaehtoismatkailun puitteissa esimerkiksi maahanmuuttajille. Vuoden vapaaehtoiseksi 2021 Suomessa valittu Ilkholm Khalimzoda on ollut Jyväskylässä monipuolisesti mukana vapaaehtoistoiminnassa. Tadžikistanista lähtöisin oleva Khalimzoda on ollut mukana vapaaehtoisena kesäteatterissa, kansalaisjärjestö Jyväskylän YK-yhdistyksen sekä Etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimuksen seuran (ETMU ry) toiminnassa ja ollut mukana perustamassa Suomen Kulttuurienväläinen yhteisöä (SKY ry), joka pyrkii tuomaan yhteen monikulttuurisen taustan omaavia ihmisiä. Khalimzoda on esimerkiksi järjestänyt keskustelutilaisuuksia uusille tulokkaille Suomessa, COVID-19-tukiryhmätoimintaa, suomen kielen opetusta laulujen avulla sekä auttanut organisoimaan ylijäämäomenoiden jakelua yksityispuutarhoista omenoita tarvitseville. Khalimzoda koki vapaaehtoistoiminnan auttaneen sosiaalisten rajojen ylittämistä, lisänneen hänen sosiaalista pääomaansa sekä toi hänet lähemmäs suomalaista yhteiskuntaa. (Khalimzoda 2022.)

SUOMEN VETOVOIMA VAPAAEHTOISMATKAILUMAANA

Vapaaehtoismatkailijan motivaatio koostuu matkailullisista ja auttamisen motiiveista. Toisin kuin kehitysmaihin, tuskin moni matkustaisi Suomeen pelkällä vapaaehtoisuusmotiivilla. Suomen kuva maailmalla on sellainen, että se pärjää hyvin itsestäänkin, eikä se tarvitse pelastamista tai apua ulkopuolelta. Sen takia jotkut järjestöt, kuten esimerkiksi TWAM, eivät pidä Suomea edes potentiaalisena maana, jossa vapaaehtoismatkailu voisi toteutua.

Suomi kuitenkin houkuttelee vapaaehtoismatkailijoita ja tulijoiden motiivi luultavasti ei ole auttaminen. Motiivi voisi olla kulttuurivaihto tai uuden oppiminen vapaaehtoistyön kautta, mutta matkailumotiivi on myös vahvana. Ulkomailta tulevien matkailijoiden kannalta motivaatio tehdä vapaaehtoistyötä

kohteessa voisi olla matkan negatiivisten vaikutusten korvaaminen. Sen sijaan kotimaiset matkailijat, jotka tekevät vapaaehtoistyötä matkallaan, voisivat haluta auttaa ilman että heidän tarvitsee lentää tai matkustaa kaukomaille. Johtopäätöksenä on se, että kannattaa tarkastella Suomen ja Keski-Suomen vahvuuksia ja vetovoimatekijöitä, joiden takia matkailija valitsisi nimenomaan Suomen tai Keski-Suomen kohteeksi.

Suomen vetovoimatekijöitä ovat luonto ja puhtaus, turvallisuus, koulutusjärjestelmä, onnellisuus ja hyvinvointivaltio (Takalo 2021). Ulkoministeriön mediakatsauksen mukaan maailman media on ollut vuonna 2021 kiinnostunut aiheista, jotka Suomeen perinteisesti yhdistetään: onnellisuus, tasa-arvo, hyvä hallinto, ilmastotoimet, koulutus ja teknologiaosaaminen (Kamras & Kilpi 2022). Suomen matkailussa tärkeitä vetovoimatekijöitä ovat sekä kulttuuri että luonto ja niihin liittyvät toiminnot (Matila 2021). Kotimaan matkailussa on korostunut koronapandemian aikainen luontomatkailemisen lisääntyminen (Kallionpää 2022).

Keski-Suomeen taas voisivat houkuttaa järvimaisemat, Aalto-kohteet, kansallispuistojen runsaus (Keski-Suomen matkailustrategia 2021–2025). Visit Jyväskylä Region -organisaatio ilmaisee sivuillaan alueensa vetovoiman seuraavasti:

”Keski-Suomessa ja sen keskuskaupungissa Jyväskylässä kohtaat sykkädyttävän luonnon, ainutlaatuisia arkkitehtuuria ja kulttuuria, saunomisen tuomaa hyvää oloa, upeita valaistuskohteita sekä tuhansittain mielenkiintoisia tapahtumia.” (Visit Jyväskylä n.d.).

Luottamus Suomen luontomatkailemisen vetovoimaan ei välttämättä enää riitä, jos omassa toimintaympäristössämme tai naapurimaassamme tapahtuu turvattuun aiheuttavia tapahtumia. Vapaaehtoistyön sitominen turvalliseen ympäristöön nousee korvaamattoman arvokkaaksi edellytykseksi, ja erityisesti kansainvälisen matkailun suuntaamiseen eteen on tehtävä uudella tavalla markkinointitoimenpiteitä sekä myyntityötä. Toisaalta jää pohdittavaksi, voisiko ryhmä- ja massamatkailusta poikkeava indis-tyyppinen vapaaehtoismatkailu olla juuri se oikea matkailumuoto, johon juuri Suomessa kannattaisi panostaa. Useita vuosikymmeniä maailmalla toimivaksi osoitettua vapaaehtoismatkailua olisi tehtävä Suomen mittakaavaan sopivaksi ja profiloitava yksilön kehittymistä sekä oppimista edistäväksi muodoksi. Onko suomalaisen koulutusjärjestelmän tai sosiaaliturvan oltava vapaaehtoistehtävien ytimessä? Niitä kadehditaan maailman eri kolkissa. Olisiko matkailija osana kadehdittuja osaamisvoimia ja olisiko se uutta luksusta, jonka taakse Suomea voisi brändätä?

LÄHTEET

Animal Aid. n.d. Animal Aid Unlimited –verkkosivujen etusivu. Viitattu 8.4.2022. <https://www.animalaidunlimited.org/>.

Bergman, P. & Färm, V. 2013. Vapaaehtoismatkailu osana Itämeren suojelua. Opinnäytetyö. Haaga-Helian ammattikorkeakoulu. Viitattu 27.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201301171518>.

Equine Sanctuary Supporter. N.d. Sivu Volunteer World -verkkosivuilla. Viitattu 27.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en/volunteer-program/horse-sanctuary-student-in-spain-atajate>

Globalhelpswap. N.d. Volunteering in Malaysia. Sivu Globalhelpswap-verkkosivuilla. Viitattu 8.4.2022. <https://globalhelpswap.com/volunteering-malaysia/>.

Himari, M. 2020. Lammaspaimenena Välimaan saamelaistilalla. Kirjoitus Kaukokaipuu -matkablogissa. Julkaistu 29.2. 2020. Viitattu 27.4.2022. <https://kaukokaipuumatkablogi.net/lammanpaimenena-valimaan-saamelaistilalla/>.

Ilosaari, T. 2021. Vapaaehtoistyötä Euroopassa – Terhi Ilosaaren vapaaehtoismatkailun kokemuksia. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 9.11.2021. Viitattu 7.4.2022. <https://youtu.be/sPJDok8I5kM>.

Invasive Species Management. N.d. Sivu Volunteer World -verkkosivuilla. Viitattu 27.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en/volunteer-program/invasive-species-management-in-belize-placencia>

Kallionpää, K. 2022. Moni suunnittelee nyt kesän lomareissuja epävarmassa tilanteessa – asiantuntijat kertovat mitkä matkailun trendit ovat nousussa. Helsingin Sanomat. Julkaistu 5.3.2022. Viitattu 27.4.2022. <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000008625428.html>

Kamras, L. & Kilpi, H. 2022. Jalkapallo toi Suomelle suurimman näkyvyyden vuonna 2021. Tiedote Ulkoministeriön verkkosivuilla. Julkaistu 12.4.2022. Viitattu 13.4.2022. https://um.fi/ajankohtaista/-/asset_publisher/gc654PySn-jTX/content/jalkapallo-toi-suomelle-suurimman-nakyvyyden-vuonna-2021.

Keski-Suomen matkailustrategia 2021–2025. Keski-Suomen liitto. Viitattu 12.4.2022. <https://keskisuomi.fi/wp-content/uploads/sites/3/2021/01/Keski-Suomen-matkailustrategia.pdf>.

Khalimzoda, I. 2022. Ilkholm Khalimzoda – The experiences of a newcomer volunteer in Finland. Julkaistu 25.2.2022. Viitattu 7.4.2022. Ilkholm Khalimzoda – The experiences of a newcomer volunteer in Finland.

Matila, A. 2021. Matkailu ja virkistäytyminen lisääntyvät talousmetsissä. Tapio. Julkaistu 27.4.2021. Viitattu 27.4.2022. <https://tapio.fi/blogit/matkailu-ja-virkistaytyminen-lisaantyyvat-talousmetsissa/>

Namibia Wildlife Sanctuary. N.d. Sivu Enkosini-verkkosivuilla. Viitattu 22.4.2022. <https://www.ekosini.org/NamibiaWildlifeSanctuary.htm>.

Noora, 2020. Yksi kesäsuunnitelma toteutui: viikko lammaspaimenena Iso-karissa! Kirjoitus Kerran poistuin kotoa blogissa. Rantapallo blogi. Julkaistu 21.6.2020. Viitattu 27.4.2022. <https://www.rantapallo.fi/kerranpoistuinkotoa/2020/06/21/yksi-kesasuunnitelma-toteutui-viikko-lammaspaimenena-isokarissa/>.

Paimenviikot. N.d. Sivu Metsähallituksen Luontoon.fi -verkkosivuilla. Viitattu 7.4.2022. <https://www.luontoon.fi/vapaaehtoistoiminta/paimenviikot>.

Palmer, A. 2019. Can animals volunteer to participate in research? If so, what does volunteering look like, and what does it mean for animal welfare? Artikkelit Animal Research Nexus –verkkosivuilla. Viitattu 27.4.2022. <https://animalresearchnexus.org/blogs/can-animals-volunteer-participate-research>.

Takalo, M. 2021. Maailmanvaihto ry – Kansainvälinen vapaaehtoistyö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 22.11.2021. Viitattu 12.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jGaY7wya-d8>.

The Mountain Trust. N.d. a. Earthquake Reconstruction Volunteer Placement Spec. Viitattu 26.4.2022. <https://mountain-trust.org/wp-content/uploads/2016/07/EARTHQUAKE-RECONSTRUCTION-VOLUNTEER.pdf>.

The Mountain Trust. N.d.b. Medical Volunteer Placement Spec. Viitattu 26.4.2022. <https://mountain-trust.org/wp-content/uploads/2016/07/MEDICAL-PLACEMENTS.pdf>.

Tiitinen, M. 2018. Lammaspaimenen vinkki rentouttavaan kesälomaan. Blogikirjoitus Filosofian akatemia -blogissa. Julkaistu 26.6.2018. Viitattu 27.4.2022. <https://filosofianakatemia.fi/blogi/lammaspaimenen-vinkki-rentouttavaan-kesalomaan/>.

Leff, C. 2022. Travel and Work for Food on Organic Farms. Artikkel Catalyist-verkkosivuilla. Julkaistu 6.4.2022. Viitattu 27.4.2022. <https://catalyist.cm/stories-new/2022/4/6/organic-farms-in-every-continent-searching-for-volunteers> .

Visit Jyväskylä. N.d. Miksi Keski-Suomi? Visit Jyväskylä Region -verkkosivut. 12.4.2022 <https://visitjyvaskyla.fi/miksi-keski-suomi/>.

Volunteering Abroad Made Easy. N.d. Volunteer World verkkosivut. Viitattu 13.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en>.

Volunteer in Ghana. N.d. Helping Abroad -verkkosivut. Viitattu 27.4.2022. <https://www.helpingabroad.org/volunteer-in-ghana/>.

Volunteer Opportunities. N.d. Honey Bee Research Centerin verkkosivut. Viitattu 27.4.2022. <https://hbrc.ca/volunteer-opportunities/>.

Wwoof Host Iceland. N.d. Viitattu 27.4.2022. <https://wwoofindependents.org/user/566331>

Zinno, J. 2019. 5 vineyards that make for great wine country volunteer vacations. Artikkel Travelocity-verkkosivuilla. Julkaistu 12.9.2019. Viitattu 27.4.2022. <https://www.travelocity.com/inspire/5-vineyards-that-make-for-great-wine-country-volunteer-vacations/>.

**Keski-Suomen
vapaaehtoismatkailua
on olemassa!**

KESKI-SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUA ON OLEMASSA!

Tanja Rämä & Rositsa Röntynen

Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun kontekstissa voidaan puhua kahdesta eri asiasta: olemassa olevasta toiminnasta ja sitten potentiaalisesta. Tämä artikkeli keskittyy olemassa olevaan toimintaan. Selvitettiin, että Keski-Suomessa on jonkin verran vapaaehtoismatkailua – tai sellaiseksi määriteltävää toimintaa, mutta kohteista vastaavat eivät yleensä tiedä toistensa toiminnasta, ja sen vuoksi tieto onnistumisista ja epäonnistumisista ei kulje heidän välillään.

ESIMERKKEJÄ VAPAAEHTOISMATKAILUN KOHTEISTA KESKI-SUOMESSA

Suomen ainoa oma vakiintunut toimintamalli, eli paimenlomat, on edustettuna Keski-Suomessa. Poika-ahon tila Pyhä-Häkin kansallispuistossa on yksi Metsähallituksen paimenviikkokohteista. LomaLeivo on tila, joka taas tarjoaa lammaspaimenlomia yritysvetoisesti. LomaLeivo tarjoaa mökkimajoitusta Leivonmäen kansallispuiston siimeksessä. Lammaspaimenloman voi helposti varata Himman Torpan varauksen yhteydessä. Lomailijan kanssa sovitaan erikseen, miten paljon hän osallistuu lampaiden paimentamiseen. Lammaspaimenen homma on kevyen vastuun työtä, mutta innokkaille annetaan enemmän mahdollisuuksia osallistua lampaista huolehtimiseen.

Jämsän Suinulan kylässä on käynyt vapaaehtoisia Euroopan solidaarisuusjoukkojen kautta kyläyhdistyksen ja nuorisoseuran kutsumana. Suinulassa järjestettiin kolmena kesänä kahden viikon leiri Euroopan solidaarisuusjoukkojen kautta tuleville ulkomaalaisille nuorille. Leirien aikana nuoret tekivät kesäteatteriin lavasteita, pieniä korjaus- ja kunnostustöitä sekä auttoivat puvustuksessa, pesivät ikkunoita ja kuunostivat piha-alueita ja tekivät maalaustöitä. Leirit olivat koko kylälle kuin piristysruiske ja nuoria odotettiin innolla tuleviksi myös seuraavana vuonna. Kokemus oli kaikin puolin onnistunut ja antoisa.

Piispala toimii solidaarisuusjoukkojen hankkeiden koordinaattorina Keski-Suomessa, mutta selvityksemme toimintarajoissa emme pystyneet tutkimaan sen roolia tarkemmin.

Tärkkilässä on ollut vapaaehtoismatkailijoita WWOOFin, Workawayn ja Global Ecovillage Networking kautta. Tärkkilä on Jämsässä sijaitseva kes-

tävän kulttuuriperinnön keskus, joka keskittyy luonnonmukaiseen elämään. Tärkkilässä keskipisteessä ovat permakulttuurin vaaliminen ja metsäpuutarhan rakentaminen ja hoitaminen. Työtehtäviin kuuluu myös polttopuiden tekeminen, hellan lämmittäminen, veden kantaminen ja ruuanlaitto. Tila on vielä aika askeettinen, mutta tulijoita on ympäri Eurooppaa.

Pohjoisen Korpilahden Yhteistyöyhdistys POKO ry on vetänyt erilaisia projekteja lähinnä Allianssin kautta. Pokolla ollut kolme kansainvälistä työleiriä Allianssin kautta. Leireillä on ollut erilaisia teemoja. Perheleirillä siistittiin Hangasjärven retkikämpän ympäristöä sekä tutustuttiin paikalliseen kouluun. Leiriläiset majoittuivat paikallisissa perheissä. He elivät mukana perheiden arjessa leipoen pullaa ja tutustumalla Harjulassa järjestettyihin tansseihin. Elokuussa 2022 on tulossa Hangasjärven retkikämpälle Taideleiri, jossa leirille osallistuvat maalaavat ja tuunaavat Hangasjärven retkikämpän uudet puueet.

Eräs edelläkävijä vapaaehtoismatkailutoiminnassa Keski-Suomessa on Äijälän talo, jossa vapaaehtoismatkailutoimintaa on toteutettu jo peräti 40 vuotta pääosin KVT:n, mutta myös ajoittain Maailmanvaihdon ja WWOOFin kautta. Äijälän talo toimii yhdistys- ja osakaskuntapohjaisesti. Tällä hetkellä Äijälän talo tarjoaa mm. kuntouttavaa työtoimintaa pitkäaikaistyöttömille, ikäihmisten iltapäivätoimintaa, puutarhatuotteita sekä majoitusta matkailijoille, mutta vuosien varrella siihen on liittynyt myös paljon kunnostustyötä. Varsinkin puutarha ja majoitustilat luovat hyviä edellytyksiä siihen, että osa toiminnasta toteutuu vapaaehtoismatkailun puitteissa. Työleirejä on ollut tähän asti 43 kpl ja vapaaehtoisina on kohteessa käynyt n. 330 henkilöä 46:sta maasta. Äijälän talo osallistaa vammaisiakin. Hallituksen puheenjohtaja ja pitkä aikainen aktiivi Eeva-Liisa Reuterin mukaan keskeisenä hyötynä, jota vapaaehtoismatkailijoilta on saatu, on sekä konkreettinen työpanos puutarhan ylläpitoon että kansainvälinen ilmapiiri, joka asukkaiden ja matkailijoiden välissä muodostuu. (Reuter 2021.)

WWOOFin alustalta v. 2021 löytyi neljä keskisuomalaisia kohdetta eli Piispala, Tärkkilä, Äijälän talo ja Purola Farm (Röntynen 2021), mutta v. 2022 niistä toimintaa on jatkanut vain Piispala (Find a host, Central Finland n.d.).

Myös Purola Farmilla on kokemusta maataloille tulevista vapaaehtoismatkailijoista. Purola Farm on Saarijärvellä sijaitseva luomutila, jossa on myös hevosia. Tilalla toimii myös Bed & Breakfast -majoitusta tarjoava majatalo. Farmin vapaaehtoismatkailu on kehittynyt lumipallomaisesti WWOOFin alustan kautta. Vapaaehtoismatkailijoita on tullut tilalle WWOOFin kautta vuodesta 2014. Tähän mennessä wwooffareita on ollut yli 50. Työt vaihtelevat vuodenajan mukaan, sisältäen hevosten hoitoa ja ruokintaa, heinätöitä,

lannanluontia, majatalossa auttamista, siivoamista, sänkyjen petaamista ja vesakoiden raivaamista. Purolan ”hiteiksi” ovat osoittautuneet vesakon raivaus sekä lannanluonti, jota on pidetty jopa meditatiivisena kokemuksena. Se, mikä on arkea suomalaisella maaseudulla ja jopa epämukava työtehtävä, voi olla vapaaehtoismatkailijalle elämys. Tämän lisäksi monista matkaajista on tullut hyviä ystäviä, joiden kanssa vaihdetaan kuulumisia myös vuosia myöhemmin.

Nukulassakin on ollut monena vuonna wwoofereita. Jyväskylän Nisulassa sijaitseva Nukula on hyvinvointi- ja majoituspalveluja tarjoava yritys. Nukulaan on tullut vapaaehtoisia WWOOFin kautta vuodesta 2014. Myös Suomeen tulleet opiskelijat ovat olleet suoraan yhteydessä Nukulaan ja kysyneet mahdollisuutta vapaaehtoistöihin. Vapaaehtoisten työtehtäviä ovat olleet: erilaiset maalaustyöt, lattiaremontissa avustaminen, siivoaminen ja pyykinpesu, pihan hoito, pajukon raivaus, leipominen ja ruuan tarjoilu vieraille, silittäminen ja mankelointi, istuttaminen, kasvimaan ja perunapenkin kitkeminen, ruuanlaitto, perinnemaiseman siistiminen ja risujen polttaminen sekä puiden vieminen rantasaunalle. Neuvona muille vapaaehtoistöitä tarjoaville tai sitä harkitseville on, että kannattaa panostaa vapaaehtoisten valintaan ennen varsinaista päätöstä. Tällöin keskusteluissa ja haastatteluissa pystytään varmistamaan, että tulija tietää mihin on tulossa ja molemmilla on yhtenevä näkemys asioista.

Keuruun Ekokylässä on myös vapaaehtoistoimintaa. Kansainvälisiä vapaaehtoistyöleirejä on toteutettu useana vuotena. Vapaaehtoisilla on ollut mahdollisuus asua samassa ympäristössä, vaikkakin eri tiloissa kylän asukkaiden kanssa. Heille on mm. opetettu suomea ja on tarjottu kulttuurisia maisia, esimerkiksi saunomista. Vapaaehtoismatkailijoille on myös opetettu kierrätystä ja muita kestävään elämäntapaan liittyviä asioita. Projektit ovat yleensä liittyneet ympäristönsuojeluun, tutkimustyöhön tai kohteiden entisöintiin, marjastukseen, keittiötyöhön tai sadonkorjuutyöhön ja suurin hyöty vapaaehtoisleireistä Ekokylälle on ollut nimenomaan tehty työ. Vapaa-ajan aktiviteeteiksi on järjestetty yhteistä liikuntaa, musiikin soittoa ja leikkejä yhdessä asukkaiden kanssa sekä vierailuja seudun kiinnostavissa kohteissa. (Sarajärvi & Vaajamo 2011.)

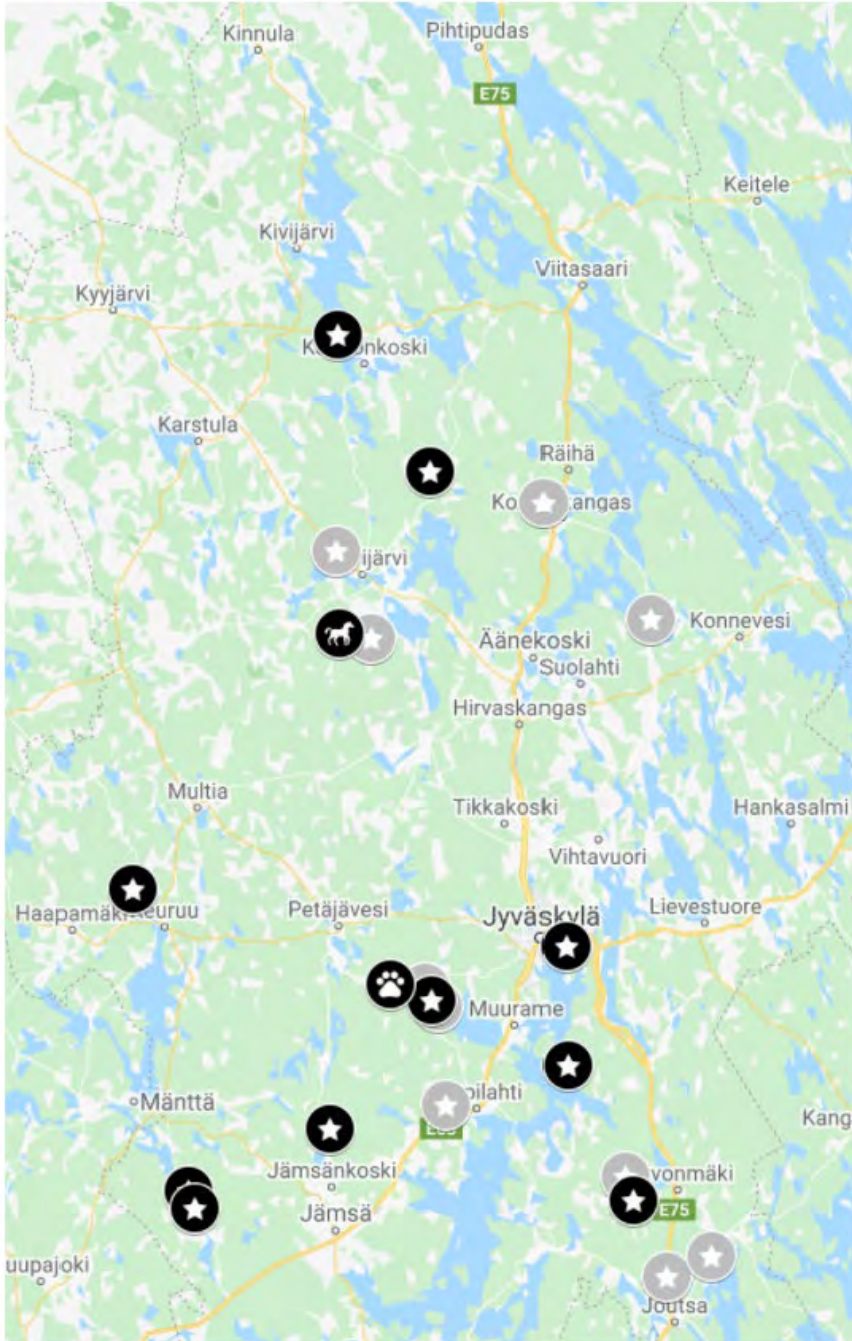
JOHTOPÄÄTÖKSIÄ NYKYISESTÄ VAPAAEHTOISMATKAILUTOIMINNASTA KESKI-SUOMESSA

Keskisuomalaisten toimijoiden järjestämä toiminta keskittyy Green Care -menetelmiin, puutarhahoitoon, eläintenhoitoon, nuorisotyöhön ja vammaistyöhön, harvemmin myös kulttuuriin. Nämä teemat ovat tyypillisiä myös keskisuomalaisille yhdistyksille (Sivonen & Röntynen 2022).

Tällä hetkellä vapaaehtoismatkailu Keski-Suomessa toteutuu pääosin voittoa tavoittelemattomissa organisaatioissa, mutta vapaaehtoisilla välittäjäjärjestöillä on vain vähän vakiintuneita vastaanottajakohteita maakunnassa (esim. Takalo 2021; Viitaniemi 2021).

Yritykset kokeilevat toimintaa, mutta onnistuneiden esimerkkien vähäisyys sekä epävarmuus lainsäädäntö- ja verotusasioiden tulkinnasta eivät kannusta niitä vakiinnuttamaan tällaista toimintaa. Valtakunnallisesti toimivat matkanjärjestäjät etsivät aktiivisesti vapaaehtoismatkailutuotteita ja kiinnostavia kohteita, jotka liittyvät Lakeland-konseptiin ja esimerkiksi täydentävät kierto-
matkojen palveluketjua Keski-Suomen osalta – yleensä kuitenkin tuloksetta.

Selvityksissämme tarkasteltiin myös vapaaehtoismatkailukohteiden sijaintia. Samalla pyrittiin havaitsemaan mahdollisia maantieteellisiä ja teemaattisia keskittyymiä, jotka auttaisivat toimijoita verkostoitumisessa ja yhteistyön rakentamisessa. Valitettavasti sellaisia ei löydetty (kuvio 1). Aktiiviset toimijat ovat kaukana toisistaan ja jokaisessa kohteessa toteutetaan samanaikaisesti monenlaista toimintaa, joten eri alueet Keski-Suomessa eivät pysty erikoistumaan tietyn tyyppiseen toimintaan.

Kuvio 1. Selvitetyt aktiiviset (mustana) ja potentiaaliset vapaaehtoismatkailukohteet (harmaana) Keski-Suomen kartalla

Kuviossa 1 on osoitettu maantieteellisestä toisistaan irrallaan olevia kohteita, jossa vapaaehtoistyötä on ollut tarjolla matkailijoille. Tulevaisuudessa voitaisiin yhteisvoimin saada keski-suomalainen vapaaehtoismatkailu maailmankartalle, mutta se edellyttää myös yhteistä tahtotilaa sekä markkinointiponnistuksia.

LÄHTEET

Find a host, Central Finland. N.d. Karttapohjainen esittely vapaaehtoisten vastaanottajista WWOOF Independents -verkkoalustalla. Viitattu 6.4.2022. <https://wwofindependents.org/hosts/search?keyword=central%20finland>.

Reuter, E. 2021. Vapaaehtoistyöleirit Äijälän Talolla. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 17.11.2021. Viitattu 6.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=vih3uP5eJMQ>.

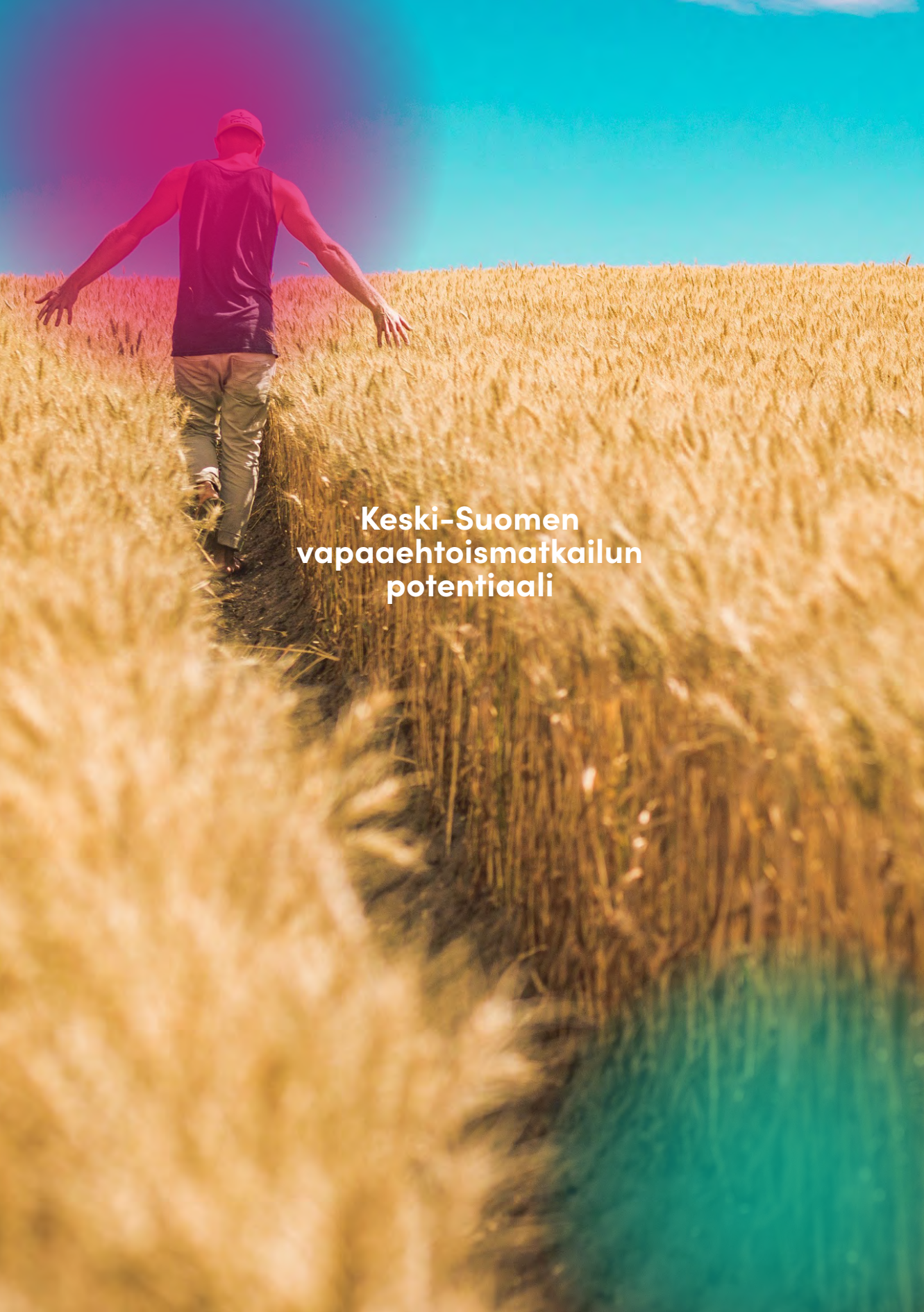
Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoismatkailijoita WWOOF-alustan kautta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 8.12.2021. Viitattu 30.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=GgxsmppgqBJw>.

Sarajärvi, M. & Vaajamo, S. 2011. Vapaaehtoismatkailun kestävyys Keuruun Ekokylässä. Opinnäytetyö, Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201201211536>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 6.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIZ3HNnE>.

Takalo, M. 2021. Maailmanvaihto ry – Kansainvälinen vapaaehtoistyö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 22.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jGaY7wya-d8>.

Viitaniemi, E. 2021. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 15.12.2021. Viitattu 20.1.2022. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit.

A person wearing a dark tank top, light-colored pants, and a cap is walking away from the camera down a narrow path in a vast field of golden wheat. Their arms are outstretched to the sides, touching the tops of the wheat stalks. The sky is a clear, bright blue. The overall mood is one of freedom and connection with nature.

**Keski-Suomen
vapaaehtoismatkailun
potentiaali**

KESKI-SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN POTENTIAALI

Rositsa Röntynen, Tanja Rämä, Minna Tunkkari-Eskelinen & Upe Nykänen

Keski-Suomessa on olemassa vain vähän vapaaehtoismatkailua, mutta maakunnalla on paljon käyttämätöntä potentiaalia. Tässä artikkelissa selvitystyöhömmä perustuen pyritään suuntaamaan ajatusta kohti tulevan kehityksen mahdollisuuksia. Miltä keskisuomalainen vapaaehtoismatkailu voisi näyttää? Mitä se voisi sisältää? Miten se linkitetään yleisesti matkailuun? Mitä vetovoimatekijöitä siinä voidaan käyttää? Mitkä prosessit ja trendit siihen vaikuttavat?

VAPAAEHTOISMATKAILUN MERKITYS KESKISUOMALAISELLE MAASEUDULLE

Keski-Suomen maaseutu tarvitsee sekä kävijöitä että apukäsiä pysyäkseen elinvoimaisena, joten vapaaehtoisuuden ja matkailun yhdistelmä on tervetullut. Maatiloilla on paljon työtä, joka jää tekemättä, koska yrittäjä ei ehdi ja työn luonne on sellainen, että siihen ei ole mahdollista tai järkevää palkata ketään. Jotkut tilat eivät ole oikeutettuja lomituspalveluun, esimerkiksi hevostilat, joiden pinta-ala on alle 5 hehtaaria ja joissa on vähemmän kuin 12 hevosta. Käytännössä näiden tilojen yrittäjät eivät ikinä pääse lomailemaan. Lisäksi maaseudulla on tyhjiillään suuria tiloja, joilla olisi teoriassa mahdollisuus järjestää sekä majoitus että vapaaehtoisille tekemistä. Kohteille, joilla ei ole rahaa kunnostaa tai ylläpitää rakennuksia, polkuja tai kesäteattereita, voisi vapaaehtoisten avulla saada helpotusta. Matkailutoimijoille vapaaehtoismatkailu voi tarkoittaa lyhyen aktiivisen sesongin pidentämistä.

Vapaaehtoismatkailijoiden tuomat hyödyt ylittävät pelkän työpanoksen. Vapaaehtoismatkailun myötä kylät voivat herättää edelleen talkoohenkeä ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. Vapaaehtoiset tuovat kohteeseen uusia ideoita, toimintatapoja ja tietotaitoa, joita paikalliset myöhemmin voivat hyödyntää. Vapaaehtoismatkailu kehittää kansainvälistä ilmapiiriä.

Kun vapaaehtoismatkailu on käsitteenä vielä melko tuntematon, vapaaehtoistyö ymmärretään kylissä hyvin, sillä talkoita on tehty ja naapuriapua annettu siellä aina. Vielä 1960-luvulla maatiloille saapui kaupungista sukulaisia kesän viettoon ja heinätoihin. Noin 90 % Keski-Suomen yhdistyksistä

perustaa toimintansa vapaaehtoistyöhön (Sivonen & Röntynen 2022), mutta enimmäkseen tukeudutaan paikallisiin voimavaroihin. Esimerkiksi kansallisuusjärjestöjen ystävyyshdistykset osallistuvat säännöllisesti vieraslajien torjuntaan sekä opastus- ja kunnostustöihin, mutta rekrytoivat vapaaehtoisiksi vain paikallisia majoituskapasiteetin puutteen vuoksi. Vapaaehtoismatkailu voisi olla tällaisten yhdistysten tulevaisuus, koska niillä on jo valmiiksi vapaaehtoisten koordinoitaitaito ja -kokemus. Vapaaehtoismatkailun tuotteiden rakentamiseen tarvitaan kuitenkin kumppaneita, jotka voivat tulla myös matkailualalta eli yksityiseltä sektorilta.

VAPAAEHTOISMATKAILUN MERKITYS MUUTTUVASSA MAAILMASSA

Keski-Suomi on pääosin maaseutua. Pitää kuitenkin muistaa, että maaseutu ei ole pelkästään maatiloja ja maataloutta. Yhä enemmän maaseutu houkuttelee uusia ihmisiä niin vierailulle kuin muuttamaan maaseudulle, esimerkiksi luonnon ja elämän rauhallisuuden houkuttelemina. Osa heistä ei ole maanviljelijöitä tai muuten tyypillisiä maaseudun asukkaita, vaan yrittäjiä, tutkijoita, taiteilijoita ja freelancereita (Seppälä, Varjonen & Mäenpää 2019). Maaseudulle pitää löytää monia erilaisia tapoja olla ja elää.

Maaseutu uudistuu. Etätyö ja monipaikkakuntalaisuus ovat osa trendeistä, jotka tähän vaikuttavat (Kuisma & Sauri 2021). Keskisuomalaiselle vapaaehtoismatkailulle tämä voi tarkoittaa, että pitää järjestää muitakin aktiviteetteja kuin maatalouteen liittyviä. Toisaalta tällainen muutos voi saada vauhtia nimenomaan vapaaehtoismatkailijoiden työpanoksen ja vaikutuksen myötä.

POTENTIAALINEN VAPAAEHTOISMATKAILUTOIMINTA KESKI-SUOMESSA

Potentiaalisten aktiviteettien lista on pitkä, kuten on voitu todeta jo aiemmin. Anu Pitkänen (2020) teki opinnäytetyössään workshop-tyylisen toteutuksen mm. matkailun korkeakouluopetuksen parissa työskentelevälle henkilöstölle. Lisäksi hän käytti myös muun alan korkeakouluopetuksen henkilöstölle tehtyä kyselyaineistoa, jossa vastaavia ideoita pystyi ehdottamaan Suomessa tapahtuvan vapaaehtoismatkailun toiminnaksi. Taulukko 1 kokoa näiden aineistojen perusteella potentiaalisiksi vapaaehtoisaktiviteeteiksi ideoituja ratkaisuja Keski-Suomessa. Ideat osoittavat, että maailmalla tunnistettuja aktiviteetteja on sovellettu suomalaiseen kontekstiin. Näitä ovat esimerkiksi eläinten yhteyteen ideoidut ratkaisut.

TAULUKKO 1. Potentiaalisia vapaaehtoisaktiviteetteja Suomessa (Pitkänen 2020).

Kalastus, roskakalojen pyynti	Kielen opetus	lumityöt, koiran hoito	Marjanpaiminta (vs. palkkatyövoima)
Rakennusten kunnostus, tilojen kunnostus	Hukkakauran kerääminen	Maatiloilla eläinten hoito-asiakkaan oma hyvinvointi	Lintujen rengastaminen "harvinaiset viirupöllöt"
Tilan työt; istutus, korjuu, heinätyöt	Kylien kehittäminen	Metsän istutus ja metsän hoito-vesakot	Niittotyö
Vieraslajien torjunta	Eläinten suojelu	Tapahtumien talkootyö	Soiden ennallistaminen
Seuralaispalvelu ikääntyneille	Perinnetyöt esim. käsityöt	Perinnemaiseman hoito	Tuotekehitys, viljely, sadonkorjuu

Taulukon esimerkit kertovat myös siitä, että vapaaehtoismatkailusta on stereotyyppisiä näkemyksiä joko omien tai muiden kokemusten perusteella tai kuulopuheista miellettyjä näkemyksiä. Tällaisia ovat eläinten suojelu, viljely, sadonkorjuu, marjanpaiminta, maatiloilla eläinten hoito, kielen opetus ja lintujen rengastaminen. Näihin kannattaa suhtautua varovaisesti suomalaisessa kontekstissa. Uudenlaista kokeilua ovat seuralaispalvelu ikääntyneille, tapahtumien talkootyö, roskakalojen pyynti, hukkakauran kerääminen ja lumityöt. Näiden osalta oikeanlainen paketointi voisi edistää kokeiluluontoisesti uudistavan matkailun tavoin kohteiden oman väen aktivointia. Myös nämä vapaaehtoistyöt tarvitsevat perusteluja siihen, miksi palkkatyötä ei käytetä.

Kun näiden potentiaalisten vapaaehtoistöiden toteutustapoja tarkastelee potentiaalisten toimijoiden kanssa, vastaan tulee vielä toistaiseksi pikemminkin rajoitteita kuin ajatuksia mahdollisuuksista. Tämä on tyypillistä uusien avauksien, kuten tässä vapaaehtoismatkailun, kehittämisessä.

Pitkäsen vuonna 2020 kokoaman taulukon vapaaehtoistyön (aktiviteetit) tuotteistaminen ja kaupallistaminen vaatii konkreettista kehittämistyötä, jo-

hon olisi ryhdyttävä seuraavaksi vapaaehtoistyön kaupallistamiseksi Suomen uutena matkailumuotona.

Value-hankkeen keskusteluissa keskisuomalaisten maaseututoimijoiden kanssa keskeiseksi Keski-Suomen maaseudun kannalta nousi eläintenhoito, jossa voi toimia lampaiden lisäksi myös hevosten tai lehmien parissa. Vapaaehtoinen ei ole pätevä tai koulutettu eläinten hoitaja, mutta hänet voi opastaa tekemään kohtuullisen yksinkertaisia tehtäviä, kuten esim. eläinten laskenta, ruokinta, veden vaihtaminen tai aitojen korjaus.

Toisaalta olemme kuulleet myös soraääniä eläinten kanssa toimivien palveluntarjoajien osalta. Ensinnäkin on huomioitava se, missä roolissa eläin on vastaanottavassa kohteessa. Pieneläinten, kuten kaniin, ja tuotantoeläinten, kuten erityislaatuisten karjan, hoidollisissa toimenpiteissä sekä vastuissa on suuret erot. Toiseksi, ei pelkästään lainsäädännölliset rajoitteet tai hygieniasäännöt vaan myös omistajien vastuuntunto voi olla merkittävä este sille, että vapaaehtoistyön tekijöitä vastaanotettaisiin. Tämä saattaa olla myös suomalaisen ajattelutavan rajoite. Kolmantena huomiona, eläimet voidaan jakaa myös niiden käyttäytymisen ja luonteen perusteella eri tavalla hoidettaviksi kohteiksi, sillä laumaeläinten hallitseminen on erilaista kuin yksittäisten eläin-yksilöiden ohjaaminen tai hoitaminen. Pääasia eläinten kanssa toimittaessa on se, että eläimen luottamus on turvattu! Vapaaehtoismatkailijoiden käyttäminen avustavissa eläimistä huolehtimiseen liittyvissä tehtävissä synnyttää paljon ajatuksia riskeistä, joita kaikki potentiaaliset toimijat eivät ole valmiita ottamaan. Ensimmäisenä roolimallina, Keski-Suomen alueen identiteettiä kuvaavana ”Mitä minä edellä” -tyylisesti toimiminen tuo varmuutta myös toisille. Olisi löydettävä se ensimmäinen rohkea kokeilija, joka mallintaa toiminnan muita kiinnostuneista varten.

Lekojärven tila

Eläintenhoidon tiimoilta haastateltiin Veera Lainetta, jolla on itsellään kokemusta Working Holiday -viisumilla työskentelystä Australiassa laukkahevostilalla. Working Holiday -viisumia voivat hakea nuoret matkatessaan Australiaan ja Uuteen-Seelantiin ja viisumin turvin voi matkustaa, lomailia ja tienata taskurahaa (Working Holiday, n.d.). Veera kuvailee matkaansa Australiaan nuoruuden irtiottona, haluna nähdä maailmaa ja kokea elämyksiä. Australian reissu oli hänelle hieno ja avartava kokemus.

Veera asuu puolisonsa kanssa kotitilallaan Lekojärvellä Konginkankaalla ja heillä on seitsemän hevosta. Vapaaehtois-
matkailijoiden ottamiseen tilalleen Veera suhtautuu todella suurella mielenkiinnolla. Tekemätöntä työtä löytyy ja avulle olisi tarvetta. Hevostila ei kuulu lomitusavun piiriin, sillä hevosia on vain seitsemän. Tällaisia hevostiloja on Suomessa paljon, joten muuallakin kuin Lekojärvellä olisi varmasti tarvetta apukäsille. Hevostilalliset joutuvat monesti käymään päivätöissä rahoittaakseen hevosten pitämistä, näin on tilanne myös Veeran kohdalla. Tämä puolestaan tarkoittaa sitä, että heidän työpäivänsä ovat pitkiä, työtä ja tekemistä riittää, eikä vapaa-aikaa juurikaan jää. Suomenhevokset ovat Veeralle suuri rakkaus ja hän tekee sydämellään työtä rodun eteen ja kannan säilymiseksi. Se, että hän saisi apua työn tekemiseen, lisäisi omaa jaksamista ja olisi hänelle todella merkityksellistä. Merkityksellisyyttä pääsisi kokemaan varmasti myös matkailija, kun huomaa kuinka suureksi avuksi hän pystyy olemaan.

Toinen ryhmä mahdollisia aktiviteetteja koskee perintömaiseman vaalimista, luonnonsuojelua, luontokohteiden kunnostusta, ympäristön siistimistä jne. Siihen kuuluvat esimerkiksi hukkakauran poiminta, roskakalojen pyynti, vesakon tai pajukon raivaus, yrttienkeruumetsikön hoito, puun istutus, vieraslajien torjunta, luontopolkujen kunnostus jne. Osa näistä aktiviteeteista voidaan toteuttaa maatilalla, toiset kansallispuistossa, mutta niitä kaikkia yhdistää maa-seutuuympäristö, eli kylä.

Monissa pienissä kylissä matkailusta on tullut keino elävöittää kylää ja lisätä hyvinvointia sekä kehittää kylän palvelutarjontaa. Kylämatkailu hyödyttää alueen yrittäjiä ja yhdistyksiä ja perinteisesti kylämatkailussa nostetaan esiin ja hyödynnetään paikallisia erityispiirteitä.

Onnistuneen kylämatkailukonseptin edellytyksenä on, että kylää kehitettäessä huomioidaan niin kylän asukkaiden kuin matkailijoiden tarpeet. Mat-

kailulliset erityispiirteet liittyvät monesti paikalliskulttuuriin, historiaan ja luontoon, joista kylän toimijoilla on osaamista ja tietämystä. Kylämatkailutuotteissa hyödynnetään paikallisia tapahtumia, toimijoiden tietämystä ja alueen tuntevista. Matkailutuotteiden on oltava paikallisten näköisiä ja heidän omista lähtökohdistaan ammennettuja, jotta niistä välittyy aitous ja autenttisuus, mikä on matkailijalle tärkeää kylämatkailutuotteissa. Kylämatkailun kehittäminen konkretisoituu matkailutuotteissa, joissa yhdistyvät kylän ainutlaatuinen tarina, kylätoimijoiden palvelut sekä matkailuyrityksien tuotteet. Kylämatkailulla voidaan vastata myös matkailun kestävyysvaatimukseen, kunhan se toteutetaan paikallisista lähtökohdista, luontoa ja paikallisia asukkaita huomioiden. (Rämä & Niilivuo & Hämäläinen 2020.)

Valtion omistamien luontokohteiden huoltotoimiin osoitetun budjetin supistuminen on synnyttänyt myös paikallisten kiinnostusta vapaaehtoistyöhön. Voisiko kohteiden huoltotehtäviä tarjota vapaaehtoistyönä tehtäväksi myös matkailijoille? Metsähallituksen julkisiin hallintotehtäviin kuuluva perinmaisemien hoito on näyttäytynyt myös monipuolistuvin palveluin, mikä näkyy mm. kansallispuistoissa tai suojelualueiden ympäristöissä. Lampaiden työ on arvokasta luonnon moninaisuuden säilyttämistä – voisiko myös vapaaehtoismatkailijoilla olla rooli tämän tyyllisessä toiminnassa? (Luonto- ja kulttuuriperintö n.d.).

Maaseudun kylillä kyläläisten tekemä vapaaehtoistyö on kylien voimavara. Matkailussa vapaaehtoistyön tekeminen matkan aikana on nousemassa tärkeäksi elementiksi. Voisiko kylämatkailuun tuoda vapaaehtoismatkailun elementtejä ja samalla luoda kestäviä ja merkityksellisiä kylien vapaaehtoismatkailukonsepteja? Value-hankkeen kylätoimijoille tarkoitettussa työpajassa mietittiin vapaaehtoisille työtehtäviä, jotka hyödyttäisivät paikallisia yhteisöjä ja ihmisiä sekä olisivat myös vapaaehtoisille merkityksellisiä. Esiin nousivat erityisesti luontoon ja ympäristöön liittyvät tehtävät sekä paikallisia yhteisöjä hyödyttävät toimet. Näin ilmaisten ne tukisivat alueelle tavoiteltua kestävän ja vastuullisen matkailun toimintaa.

Vapaaehtoiset voisivat olla mukana sellaisissa kylien toimintaympäristön tehtävissä kuten ympäristön siistiminen, kulttuurikohteiden kunnostaminen, maisemanhoito sekä retkeilyreittien ja luontokohteiden kunnossapitotyöt. Yhteisöjä hyödyttäviä tehtäviä olisivat kylätalon maalaaminen, erilaiset kunnossapito- ja huoltotyöt, auttaminen kesätapahtumissa, opasteiden tekeminen matkailutoiminnan tukemiseksi, polttopuiden tekeminen ja avustavat työt paikallisissa kulttuurikohteissa, kuten kotiseutumuseoissa. Vierailut kyläkouluissa edesauttaisivat paikallisten nuorten kosketusta toisiin kulttuureihin ja he saisivat kokemusta vieraiden kielten puhumisesta ihan käytännössä.

Kulttuurinvaihtoillat olisivat myös hyvä tapa tutustua eri kulttuureihin puolin ja toisin, sisältäen esimerkiksi ruuanlaittoa, leikkejä ja pelejä. Vapaaehtoiset voisivat myös tutustua perheiden arkielämään ruuanlaittoineen ja pullan leipomisineen. Tällainen kylillä tapahtuva vapaaehtoistoiminta saattaisi kannustaa myös paikallisia nuoria kylätoiminnan pariin. Mitä nuoret haluaisivat ulkomaalaisten läsnäolosta hyötyä? Kysymys on hyödyllistä esittää nuoremmille sukupolville, jotka esimerkiksi puhuvat englannin kieltä paremmin kuin edeltävät sukupolvet. Voisiko se olla yksi houkutin jopa lähitulevaisuudessa kylille?

Vanhusten parissa tapahtuvat työt tuotiin myös esiin työpajassa, kuten vanhusten ulkoiluttaminen ja metsäretkien tekeminen yhdessä heidän kanssaan. Metsä on suomalaisille tärkeä ja mieluisa ympäristö, varsinkin maalla ja kylissä asuville (Anttonen 1994). Jotkut ulkomaalaiset saattavat kokea metsän vieraana ja jopa vähän pelottavana paikkana (Räsänen 2014). Tällaisista metsäretkistä hyötyisivät molemmat osapuolet, vanhuksat pääsisivät luontoon ja vapaaehtoinen saisi oppia suomalaisessa luonnossa liikkumiseen.

Lamminmäen tila

Vapaaehtoismatkailun ideasta kiinnostui myös Lamminmäen tilan **Matti Liimatainen**. Konginkankaalla sijaitsevalla Lamminmäen tilalla on lihakarjaa, viljelysmaita ja metsää. Maatilalla työt eivät tekemällä lopu ja apukäsille olisi tarvetta varsinkin kesällä peltotöiden aikaan. Kylvöaikaan pelloilla saattaa vierähtää koko päivä ja monesti peltotyöt keskeytyvät eläinten hoidon ja ruokinnan ajaksi. Vapaaehtoismatkailija olisi oiva apu kesän kiireissä. Myös metsätöihin vapautuisi enemmän aikaa, jos tilalla olisi apuja esim. eläinten ruokintaan ja hoitamiseen. Pohdittaessa vapaaehtoismatkailijoiden tuloa käytännössä, maatilalla työt vaativat matkailijalta oma-aloitteellisuutta, omatoimisuutta ja luotettavuutta. Jotta matkailijasta olisi tilalliselle apua, tämän pitää kyetä tekemään töitä itsenäisesti. Perekätykseen vaikkapa eläinten ruokintaan ja muihin matkailijalle soveltuviin työtehtäviin menee aikaa, joten olisi hyvä, että matkailija pystyisi olemaan ja viihtyisi ainakin kuukauden, mieluummin pidempään. Tällöin tilalliselle olisi matkailijasta paras apu. Lihakarjatiloiilla eläinten ruokinta-ajoissa on ns. joustavuutta, eli ei tarvitse olla niin tarkkoja aikoja kuin esimerkiksi lypsykarjatiloiilla. Vapaaehtoismatkailija voisi ruokkia ja hoitaa eläimet aamuisin ja lähteä uimaan ja nauttimaan auringosta, kävelemään luontopolkuja, osallistumaan kylätapahtumiin ja palata illansuussa ruokkimaan eläimet.

Maatilat tarvitsevat apua maataloustoiminnassaan, mutta myös tilojen kunnostustyössä ja kotitöissä. Niistä löytyy tehtäviä monipuolisesti.

Maatalousyrittäjien eläkelaitos Melan Väliä viljelijästä -projektissa (Väliä viljelijästä 2022) työskentelevällä Eila Eerolalla on kokemusta maatalojen arjesta ja avuntarpeesta. Hän toi haastattelussa esiin, että maaseudun tiloilta löytyy myös muunlaisia työtehtäviä kuin perinteiset maatilantyöt. Monilla maatiloilla eletään myös muutoksen aikoja. Tiloilta aittarakennuksia muutetaan museoiksi ja kahviloiksi ja luodaan uutta elinkeinoä sekä panostetaan eläinten ja viljelyn sijaan maaseutumatkailuun ja elämyksiin. Tällaisissa muutosprojekteissa vapaaehtoismatkailijoista olisi hyötyä apukäsinä. Vapaaehtoismatkailijalle olisi myös varmasti hienoa päästä mukaan projektiin, jossa luodaan uutta elinkeinoä, ja he pystyvät olemaan mukana muutosvaiheessa omalla panoksellaan.

Vapaaehtoismatkailijoiden ja maatalojen kohtauttaminen ei ole aivan helppo yhtälö, vaan siinä on monia tekijöitä, joita on hyvä ottaa huomioon. Tämänkaltaisen konseptin suunnittelussa olisi hyvä olla mukana alusta asti asiantuntijataho, jolla on kokemusta ja tietämystä tiloista eli esimerkiksi alueellinen toimija, joka on viljelijöille tuttu ja luotettavaksi koettu. MTK:n kautta kannattaa lähestyä viljelijöitä ja ottaa heidät mukaan, kun aletaan suunnittelemaan yhteydenottoa laajemmin viljelijöihin. MTK on saavuttanut luotettavan aseman viljelijöiden keskuudessa ja sitä kautta sanoman saa varmasti paremmin perille, verrattuna siihen, että ihan uutena yksittäisenä toimijana aletaan markkinoidaan vapaaehtoismatkailua suoraan viljelijöille.

Markkinoinnin kannalta hyvä keino olisi lähestyä viljelijöitä kysymällä ovatko he kiinnostuneita uudesta tavasta saada apukäsiä tilalle. Tällainen toiminta soveltuu vain osalle viljelijöistä, eikä kaikille. Molemmat osapuolet, tila ja vapaaehtoinen, on tärkeä tarkistaa ennalta mahdollisimman hyvin. Tilalla olisi hyvä käydä katsomassa, että asiat ovat kunnossa ja sinne voi vapaaehtoisen lähettää.

Ryhmä 2 / Group 2

Tuoteidea: Product idea:	Farmhouse life	
Majoitus ja ruokailu Accommodation and meals	Vapaaehtoistehtävät Volunteering	Vapaa-ajan aktiviteetit Free time activities
The farmland owner responsibility	Tree planting	Sauna
	Fishing certain kinds of fish (trash fish) Forest clearing	Walking around to discover the area - Cultural activity
Day 1:	Arriving to the farm - Introduction to the work - Checking the tools that will be used the next day.	
Day 2:	Doing the needed activities	
Day 3:	Show the results of their work as statistics and pictures which can be collected during the long term of volunteering work. The full picture - the importance of their activity.	

Kuvio 1. Value-hankkeen työpajassa 15.3.2022 ideoitu vapaaehtoismatkailuohjelma, joka keskittyy maatilaelämään

Kuviossa 1 työpajassa kehitetty ohjelma soveltuu sekä kansainväliselle että suomalaisellekin asiakkaalle. Sen kontekstina on suomalaiskotitalo, jossa majoittuminen vapaaehtoiselle on mahdollistettu. Talon isäntä kokee tarvitsevansa avustaviin tehtäviin tekijän, joka saisi samaan aikaan nauttia suomalaisuudesta kuitenkin ilman palvelumuotoista aktiviteettia.

Keski-Suomesta puuttuu tällä hetkellä kulttuuriin ja opetukseen keskittyvä sekä sosiaalialan vapaaehtoismatkailutoiminta. Sitä on olemassa, mutta tosi pienmuotoisesti, esimerkiksi kesäteatterin lavasteiden tekoa tai vammaistyötä. Sillä on kuitenkin paljon potentiaalia, esimerkiksi tapahtumien järjestäminen, taide- ja käsityöleirit, kielten opetus ja ikääntyneiden seuralaispalvelu. Suomi ei tarvitse sitä samalla tavalla kuin kehitysmaat, mutta nimenomaan tämäntyyppisen toiminnan kautta maaseudulle saadaan uusia toimintatapoja ja ideoita ja niin tarpeellista uudistumista.

Matkailun vetovoimatekijöitä, kuten esimerkiksi Suomen koulujärjestelmää tai Alvar Aallon arkkitehtuurikohteita Keski-Suomessa kannattaa käyttää vapaaehtoismatkojen teemojen muotoilussa. Kuviossa 2 on ehdotus vapaaehtoismatkailuohjelmasta, joka toteutettaisiin eräässä Alvar Aalto -kohteessa. Keski-Suomessa vesistöt ovat myös vetovoimatekijä, jota kannattaa hyödyntää tulevaisuudessa paremmin.

Ryhmä 1 / Group 1		
Tuoteidea: Product idea:	Arkkitehtiammatillaiset Aallon jäljillä Architectural professionals in the footsteps of Aalto	
Majoitus ja ruokailu Accommodation and meals	Vapaaehtoistehtävät Volunteering	Vapaa-ajan aktiviteetit Free time activities
Säynätsalo Town Hall www.tavolobianco.com Local small restaurants/cafés	Siivous, kunnostus ja restaurointitöitä ammattilaisen ohjauksessa	Luontoretket. Linnunpönttöjen siivoaminen ja uusien vieni. Seuranta netissä. https://www.savnatsalo.info/en/nature-eng/
Day 1:	Saapuminen iltapäivällä. Koulutus työtehtäviin ja taustoittaminen ja merkityksellisyyden kertominen. Tutustuminen ja illanvietto Juurikkasaareissa omakustanteisesti.	
Day 2:	Aamupala kunnatalon omissa kahvilassa. Veneillä meno Muuratsalon koetalolle, joka on Aallon kesäpaikka. Ympäristön kunnostus, risusavotta, kaislikon niitto, rakennuksen maalaustehtävät. Lounas paikallisessa kahvilassa. Illalla Pizzeria Aalto	
Day 3:	Aamupala kunnatalolla. Luontoaktiviteetti luontoretki Paljaspään luontopolulle tai Lullinvuorelle.	

Kuvio 2. Value-hankkeen työpajassa 15.3.2022 ideoitu vapaaehtoismatkailuohjelma, joka keskittyy Alvar Aallon arkkitehtuuriin.

VAPAAEHTOISTEHTÄVÄT YHDISTETÄÄN PERINTEISIIN MATKAILUAKTIVITEETIIN

Kun haastateltiin vapaaehtoismatkailun järjestäjiä ja matkailijoita, todettiin, että usein vapaaehtoisuus yhdistetään perinteisiin matkailuaktiviteetteihin, koska osa matkailijan motiiveista liittyy matkailuun ja kohteeseen tutustumiseen.

Suurin osa aktiviteeteista, jotka on tarjottu vapaaehtoisuuden ohessa vapaa-ajan aktiviteeteiksi, löytyy myös Keski-Suomen matkailutarjonnasta. Nämä perinteiset matkailuaktiviteetit voivat myös avata mahdollisuuksia vapaaehtoisuuteen (taulukko 2).

TAULUKKO 2. Perinteiset matkailuaktiviteetit vapaa-ajan ja vapaaehtoisaktiviteetteina

Aktiviteetti	Vapaa-ajan toiminta	Vapaaehtoistoiminta
luontoliikunta kesällä	retkeily, pyöräily	reittien huolto ja siisteydestä huolehtiminen
luontoliikunta talvella	lumikenkäily, hiihto	
metsäaktiviteetit	marjastus ja sienestys	luonnon raaka-aineita (marjat, sienet) hyödynnettäväksi kohteessa
vesistöaktiviteetit	uinti, veneily, melonta	vesistöissä olevien luontokohteiden huolto ja siisteydestä huolehtiminen
paikallinen kulttuuritarjonta	nähtävyydet, tapahtumat, festivaalit, konsertit, tutustuminen seutuun	auttaminen tapahtumissa ja kulttuurikohteiden, kylätalojen ym. kunnossapidossa
hyvinvointi	saunominen	polttopuutalkoot saunaa varten
yhdessäolo vastaanottajaperheen tai kyläasukkaiden kanssa	paikalliset reseptit ja ruoanlaitto, käsityöt, leikit	yhdessä tekeminen, osallistuminen talkoisiin ja kotitöihin, lastenhoito, eläinten hoito, jne.

Matkailuaktiviteettien pitää olla teemaltaan ja määrältään sopusoinnussa vapaaehtoistehtävien kanssa. Esimerkiksi matkatoimisto Suomen Ekomatkaajat, joka keskittyy eläinsuojelutyöhön, ei välttämättä paketoisi museovierailuja vapaaehtoisuuden kanssa yhteen. Toinen matkanjärjestäjä, Green Escape taas keskittyy kiertomatkoihin, joiden aikana nähdään ja koetaan paljon, ja vapaaehtoisuus on vain osa matkasta, eli matkailija saa vapaaehtoisuudesta ns. ”maistiaiset” ja ajatuksena on, että hän innostuu tekemään lisää hyvää tulevaisuudessa.

Vapaaehtoismatkailua uutena matkailumuotona mietittäessä onkin tärkeää, että erotetaan vapaaehtoistyö selkeästi elämyshakuisuuteen tähtäävistä ja myytävistä aktiviteettipalveluista. Tämä raja saattaa olla kuin veteen piirretty viiva. Vapaaehtoismatkailuksi määriteltävä toiminta tarvitseeikin ympärilleen alueella toimivien yhteisesti sovittavia pelisääntöjä, jotta toimintaa voidaan

määrittää sosiaalisesti vastuulliseksi matkailumuodoksi. Tällä hetkellä useat vapaaehtoistyötä tarjoavat tahot eivät miellä itseään matkailukentän toimijaksi, vaikka matkailutoimintaa määritettäessä sopisivat juuri sellaiseksi. Selvitystyömme on osoittanut ratkaisevasti sen, että matkailun ekosysteemissä on runsaasti yhdistyspohjaisia toimijoita, jotka lisäävät matkailun vaikuttavuutta toimialueilla. Kolmannen sektorin toimijoita (esimerkiksi yhdistykset, osuuskunnat ja säätiöt) kannattaisi perehdyttää matkailualan toimintaan ja siten heistä olisi tukemaan matkailutulosta toimeentulonsa saavia yksityissektorin toimijoita sekä kokemaan merkityksensä osana matkailun tuomaa vientituloa alueelle sekä Suomeen ylipäätään.

LÄHTEET

Anttonen, V. 1994. Erä- ja metsäluonnon pyhyys. Julkaisussa Metsä ja metsänviljaa. Toim. P. Laaksonen & S. Mettomäki. Kalevalaseuran vuosikirja 73. Helsinki: SKS. Viitattu 27.4.2022. <https://kalevalaseura.fi/vuosikirja/vuosikirja-73/>.

Jaakkola, S. 2022. Haahkamatka vie merkitykselliselle matkalle Ahvenanmaan ulkosaaristoon. Artikkelit Valpas Median sivustolla. Julkaistu 11.3.2022. Viitattu 7.4.2022. <https://valpas.media/artikkelit/luonto-ja-elaimet/haahkamatka-vie-merkitykselliselle-matkalle-ahvenanmaan-ulkosaaristoon/>.

Kuisma, J. & Sauri, P. 2021. Etätyö ja monipaikkaisuus Suomessa. Kunnallisanalyyttämässäätiön Polemia-sarjan julkaisu nro 121. Viitattu 7.4.2022. <https://kaks.fi/wp-content/uploads/2021/11/polemia-121.pdf>.

Luonto- ja kulttuuriperintö. N.d. Kulttuuriperinnön hoito Metsähallituksessa. Metsähallituksen verkkosivut. Viitattu 12.4.2022 <https://www.metsa.fi/luonto-ja-kulttuuriperinto/kulttuuriperinto/kulttuuriperinnon-hoito/>.

Pitkänen, A. 2020. Vapaaehtoismatkailusta elinvoimaa Keski-Suomeen? Hanesuunnitteluprosessi. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 24.9.2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020102021453>.

Puhakka, R. 2011. Matkailukysynnän trendit vuoteen 2030 mennessä. Viitattu 7.4.2022. https://scholar.google.fi/citations?view_op=view_citation&hl=fi&user=esdaOBMAAAAJ&citation_for_view=esdaOBMAAAAJ:KIAtU1dfN6UC

Rämä, T. & Niilivuo, J. & Hämäläinen, M. 2020. Kylämatkailun työkalupakki, Tuu meille kylään -hanke, Keski-Suomen kylät ry. Julkaistu 10.1.2020. Viitattu 7.4.2022. https://bin.yhdistysavain.fi/1600824/GCLWxiHopmb07TvXI1S-R0VR08Q/kylamatkailun-tyokalupakki_2020.pdf.

Räsänen, P. 2014. Luontomatkailun osaajia tarvitaan. Outdoors Finland jalkauttaa matkailuosaamista. Outdoors Finland -hankkeen lehdistötiedote. Julkaistu 10.12.2014. Viitattu 28.4.2022. <https://mb.cision.com/Main/336/9694498/322867.pdf>.

Seppälä, P. & Varjonen, S. & Mäenpää, H. 2019. Citymaalaiset ovat täällä. Artikkelikeli Citymaalaiset -blogissa. Julkaistu 10.10.2019. Viitattu 7.4.2022. <https://citymaalaiset.medium.com/citymaalaiset-ovat-t%C3%A4%C3%A4ll%C3%A4-72249e7fb117>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 6.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIz3HNnE>.

Välitä viljelijästä. 2022. Projektin esittelysivu eläkelaitos Melan verkkosivuilla. Päivitetty 8.2.2022. Viitattu 7.4.2022. <https://www.mela.fi/maatalousyrittajat/valita-viljelijasta/>.

**Digitalisaation
hyödyntäminen
vapaaehtoismatkailussa**

DIGITALISAATION HYÖDYNTÄMINEN VAPAAEHTOISMATKAILUSSA

Rositsa Röntynen & Upe Nykänen

Kun vapaaehtoismatkailua aletaan kehittää Keski-Suomen ohella valtakunnallisestikin nollasta, digitalisaation kannattaa olla siinä sisäänrakennettu. Tämä tarve korostuu myös siksi, että suurin osa vapaaehtoismatkailijoista on nuoria. Etenkin nuoret ovat yleensä tottuneet siihen, että informaatio löytyy digitaalisilta kanavilta, digikanavia käytetään viestintään sujuvasti ja palvelut on mahdollista varata tai ostaa verkosta. Digitalisaatio on avainasemassa myös kansainvälisiä kohderyhmiä ajatellen. Kotimaassa tieto voinee rajoitetussa määrin liikkua myös kunkin henkilökohtaisten verkostojen avulla ilman, että vapaaehtoiskohteen tiedot löytyvät verkosta, mutta käytännössä sen varaan ei voida laskea edes Suomessa.

VERKKOALUSTAT – VUOROVAIKUTUSTA JA MYYNTIÄ

Digitalisaation minimitaso vapaaehtoismatkailussa koskee tuotteiden, kohteiden sekä tarjonnan digitaalista esittelyä ja ostettavuutta tai varausmahdollisuutta. Tätä edistävät esimerkiksi verkkoalustat, joissa vuorovaikutus vastaanottajien ja vapaaehtoisten välissä toteutuu.

Suomessa on julkaistu tammikuussa 2021 Commu-niminen mobiilisovellus, jonka tavoitteena on auttaa sekä apua tarvitsevia että sitä tarjoavia löytämään toisensa lähialueella mahdollisimman helposti. Kyseessä ei ole maksullisen työn välittäminen, vaan vapaaehtoinen naapuriapu, vertaistuki, talkootyö tai vaikkapa keskusteluapu. Commu toteaa haluavansa edistää yhteisöllisyyttä ja vähentää yksinäisyyttä. Mobiilisovelluksen käyttö on maksutonta yksityishenkilöille- Lisäksi organisaatioille suunnatut työkalut vapaaehtoisten rekrytointiin sekä toiminnan markkinointiin ovat Commun mukaan maksuttomia pienille yhdistyksille, järjestöille ja urheiluseuroille. Startup-yritys tähtää mobiilisovelluksella kannattavaan liiketoimintaan ja ajatuksena on, että Commu-sovelluksen avulla yritykset voisivat kantaa yhteiskuntavastuuta, tarjoamalla sen kautta työntekijöilleen mahdollisuuden vapaaehtoistehtäviin tai pyytää apua tarvitessaan, minkä lisäksi Commu antaa yritykselle anonymisoitua dataa hyödynnettäväksi esimerkiksi yrityksen vastuullisuusviestinnässä. (Commu n.d.). Vaikka Commu painottaa yhdistävänsä avun tarvitsijoita ja

tarjoajia lähialueella, voisi tämä sovellus yhdistää myös kauempaa paikkakunnalle tulevan, auttamishaluisten matkailijan ja vapaaehtoisapua tarvitsevan löytämään toisensa.

Suurin osa alustoista on globaaleja, kuten WWOOF ja TWAM, mutta alustojen merkitys on havaittu myös suomalaisissa vapaaehtoisuutta koordinoivissa organisaatioissa – esimerkiksi Kansalaisareena ja Kirkkopalvelut ylläpitävät Vapaaehtoistyö.fi -alustaa peräti kolmella eri kielellä, kun taas keski-suomalaisista Yhdistystori.fi osana valtakunnallista Toimeksi.fi -alustaa uudistetaan ja laajennetaan tänä vuonna (Porthen & Röntynen 2021; Sivonen & Röntynen 2022).

TWAM, jonka taustalla on ranskalainen voittoa tavoittelematon organisaatio (A propos de Twam 2018), kehittää tällä hetkellä uutta alustaa, jonka kautta matkailija pystyisi vapaaehtoistehäviensä lisäksi valitsemaan ja tilaamaan majoitusta, ruokailua, koulutusta, paikallisia kuljetuksia ja joitakin vierailuja. Sen avulla vapaaehtoistoiminnan tarjoajat rakentaisivat vapaaehtoismatkailun paketteja ja keräisivät rahoitusta toimintaansa varten. Kannattaa muistaa, että alustat eivät ole ainoastaan näyteikkunoita, vaan niiden kautta voidaan toteuttaa myös varsinaiset varaukset ja myynti.

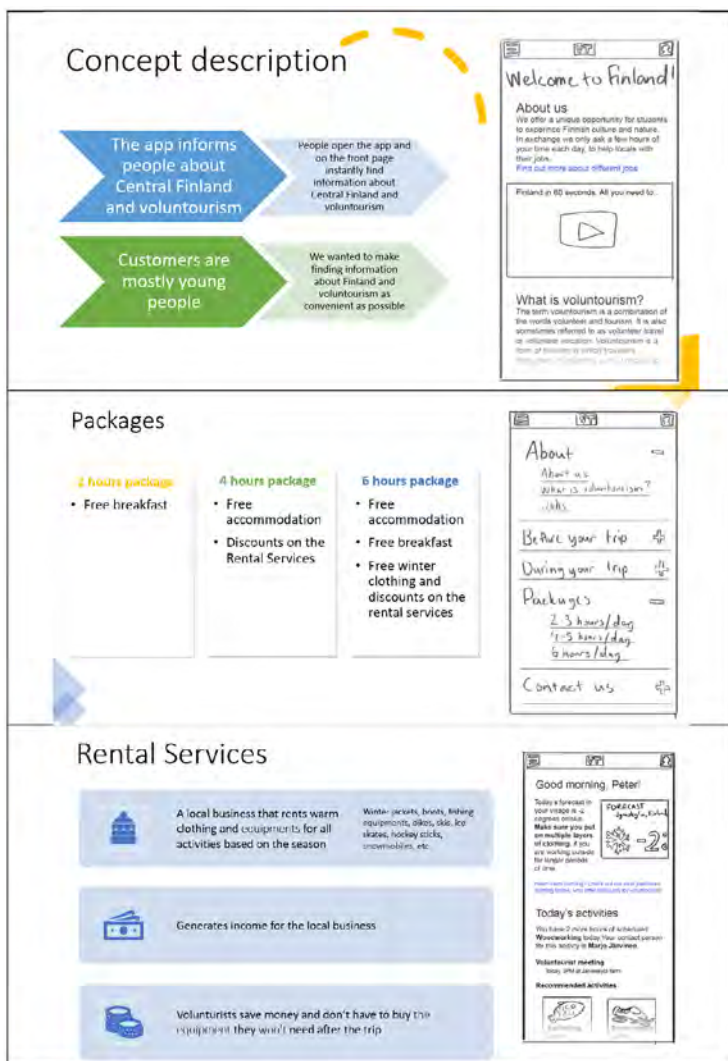
Digitalisaatiota voi käyttää myynnin lisäksi myös luovemmilla tavoilla.

IDEA MOBIILISOVELLUKSESTA – OPASTUSTA JA PELILLISYYTTÄ

Innoflash-viikkoon syksyllä 2021 osallistuneet opiskelijat ideoivat sekä kulttuurikylään vapaaehtoiseksi hakeutunutta että kylässä muuten vierailevaa matkailijaa palvelevan mobiilisovelluksen (kuviokuva 1). Sovellus sisältäisi tiedot kohteesta ja sen vapaaehtoisuuskäytännöistä (paketit eri vuodenaajoille) sekä opastaisi matkailijaa ajantasaisesti itse kohteessa. Kuten itse kulttuurikylä-konsepti, myös sitä tukeva mobiilisovellus on opiskelijoiden mukaan monistettavissa myös muihin Keski-Suomen kyliin.

Ideaan liittyi toinenkin elementti. Opiskelijat ehdottivat, että vapaaehtoistyön vastineeksi saatavat palvelut, kuten esimerkiksi majoitus, ateriat ja alennukset, porrastettaisiin työpanoksen keston mukaan. Tämä voisi olla paitsi eräänlainen pelillisyyselementti, joka lisäisi vapaaehtoisten kiinnostusta ja motivaatiota. Porrastetut vaihtoehdot ovat myös asiakasystävällinen ja selkeä tapa viestiä siitä, mitä matkailija voi vapaaehtoispanoksen vastineeksi saada ja mitä kohde vastaavasti edellyttää. Osa vapaaehtoisista saattaa olla halukkaita antamaan suuremman työpanoksen, jotta matkan kokonaiskustannukset jäävät alhaisemmiksi, kun taas osa voi haluta antaa pienemmän vapaaehtois-

panoksen, mikä mahdollistaa enemmän vapaa-aikaa kohteessa. Porrastettujen pakettien suunnittelu voi selkeyttää vapaaehtoistehtävien suunnittelua myös itse kohteessa: tämä ajattelu auttaa pohtimaan kunkin vapaaehtoiselle ajatellun tehtävän ”vastinarvoa” suhteessa kohteen tarjoaman majoituksen ja ruokailun arvoon.

Kuvio 1. Vapaaehtoismatkailun mobiilisovelluskonsepti pääpiirteittäin. Mobiilisovelluskonseptin kehittivät Jamkin opiskelijat Dembo Drammeh, Jesse Voimala, Stefaniia Chesnokova ja Yago Sanches.

Mobiilisovellukseen olisi mahdollista rakentaa myös pelillisiä elementtejä, joiden avulla vapaaehtoinen voisi vaikkapa kerätä ”pisteitä” tekemistään vapaaehtoistehtävistä ja ansaita niillä ilmaisia lisäpalveluita tai alennuksia maksullisista lisäpalveluista. Pisteiden kertymisen seuraaminen sovelluksessa voi jo itsessään olla palkitsevaa – seurataanhan siinä, mitä hyvää ja hyödyllistä vapaaehtoinen saa aikaan – mutta lisäpalkinto voi houkuttaa vapaaehtoista myös tekemään enemmän, mistä voivat hyötyä kaikki.

AR-KARTTA – VIRTUAALIMATKAILUA KESKI-SUOMESSA

Osana Value-hanketta kehitettiin Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun virtuaalimatkakartta. Aluksi ideana oli esittää siinä varsinaiset kohteet, jossa vapaaehtoismatkailua toteutuu, sekä aktiviteettien teemakeskittymät. Selvityksemme edetessä tätä ei pidetty enää järkevänä, koska tajuttiin, että keskittymiä ei toistaiseksi ole ja vapaaehtoismatkailutoiminta ei ole vakiintunutta. Sen sijaan kehittämämme interaktiivinen kartta on virtuaalimatka Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun mahdollisuuksiin. Se osoittaa, kuinka digitalisaatiota ja nykyteknologiaa voidaan käyttää matkailun markkinoinnissa ja että vapaaehtoismatkailua pitäisi viedä eteenpäin nimenomaan yhteistuumin sekä sopusoinnussa muun matkailun kanssa. Kartan avulla hahmotimme itsekin paremmin, mitä kaikkea Keski-Suomi voi tarjota vapaaehtoismatkailun puitteissa.

Kartalla on rajoitteensa. Se ei kuvaa todellista tilannetta, vaan toimii keski-suomalaisen vapaaehtoismatkailun simulaationa. Koska vapaaehtoismatkailun kehittämistyö on niin varhaisessa vaiheessa, kartta ei pysty opastamaan konkreettisiin kohteisiin ja tuotteisiin. Alustavasti Keski-Suomi jaettiin edelleen alueiksi, mutta tämä ei tarkoita, että alueen yhteydessä esitetty toiminta toteutuu juuri ja ainoastaan siellä. Esitetyt vapaaehtoismatkailuteemat poimittiin sidosryhmätyöstämme ja siten ne ovat relevantteja Keski-Suomelle. Vapaaehtoisaktiviteettien lisäksi kartalle päätettiin nostaa muutama tärkeä matkailukohde, jotka näkyvät mm. Keski-Suomen matkailustrategiassa (Keski-Suomen matkailustrategia 2021–2025 n.d.). Kartan yhteydessä esitetyt videot on saatu hankkeen yhteistyökumppaneilta.

Kartan kohteiden selailu voi inspiroida vapaaehtoismatkaan tai vapaaehtoismatkailun kehittämiseen. Kannattaa kuitenkin pitää mielessä, että tätä karttaa on mahdollista kehittää edelleen, kun vapaaehtoismatkailun kehittäminen jatkuu ja konkretisoituu. Vastaava kartta voisi tulevaisuudessa esittää konkreettisia vapaaehtoismatkailun tuotteita tai vapaaehtoismatkan eri osia / aktiviteetteja, jotka puolestaan voisivat olla jopa ostettavissa suoraan kartan alustalta, nappia painamalla.

Seuraavassa esitetään Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun virtuaalimatkakartta AR-versiossa. AR tarkoittaa lisättyä todellisuutta (englanniksi *augmented reality*), jossa tietokonegrafiikalla toteutettuja elementtejä on lisätty todelliseen ympäristöön, jota tarkastellaan läpikatseltavien näyttöjen kautta (Gupton & Kiger 2020).

Kuvio 2. Keski-Suomen vapaaehtoismatkailun virtuaalimatkakartan AR-versio. Kartta kehitti Jani Seppälä (Jamk). Avataksesi kartan sisältöjä tarvitset mobiililaitteen, esimerkiksi älypuhelimien tai tabletin, jossa on kamera ja QR-koodin lukija.

Kuvio 3. AR-kartan käytön vaiheet

LÄHTEET

A propos de Twam. 2018. Artikkelel Travel with a mission -verkkosivuilla. Viitattu 7.4.2022. <https://www.travelwithamission.org/generalites-twam/>.

Commu. N.d. Commun tarina. Commun verkkosivut. Viitattu 26.4.2022. <https://commuapp.fi/commun-tarina/>.

Gupton, N. & Kiger, P.J. 2020. What's the difference between AR, VR, and MR? Artikkelel The Franklin Instituten verkkosivuilla. Viitattu 7.4.2022. <https://www.fi.edu/difference-between-ar-vr-and-mr>.

Keski-Suomen matkailustrategia 2021–2025. N.d. Viitattu 7.4.2022. <https://visitjyvaskyla.fi/professionals/matkailutoimijalle/keski-suomen-matkailustrategia/>.

Porthen, A. & Röntynen, R. Kansalaisareena ja Vapaaehtoistyö.fi -alusta vapaaehtoismatkailun avuksi. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 14.12.2021. Viitattu 7.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=WIXgSNmZuDo>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 6.4.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIZ3HNnE>.

A photograph of a sheepdog and a sheep in a field at sunset. The sheepdog is in the foreground, looking towards the camera with its mouth open. The sheep is standing next to it, looking towards the camera. In the background, there are several other sheep grazing. The sky is a mix of orange, yellow, and red, and the grass is golden. The text "Suomen vapaaehtoismatkailun yhteys kestävään kehitykseen" is overlaid on the image.

**Suomen vapaaehtoismatkailun
yhteys kestävään kehitykseen**

SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN YHTEYS KESTÄVÄÄN KEHITYKSEEN

Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailua pidetään kestävän matkailun muotona, koska se tarjoaa syvempää ymmärrystä matkailukohteen luonnosta, historiasta ja paikallisyhteisöstä kuin perinteiset nähtävyy skierrokset (Holopainen 2015; Konu ym. 2017; Kangas & Heinonen 2011). Tässä kirjoituksessa tarkastellaan tämän matkailumuodon yhteyttä kestävyteen aloittaen tutkimuksesta maailmalla sekä esimerkeistä ja tarkentaen näkökulmaa Suomen kontekstiin.

KESTÄVYYSPOTENTIALIAALI MAAILMAN TUTKIMUKSESTA

Parhaassa tapauksessa matkailija voi vapaaehtoistyöpanoksellaan minimoida tai ennaltaehkäistä matkansa aiheuttamat negatiiviset vaikutukset, esimerkiksi kunnostamalla luontokohteita tai osallistamalla eläinten suojeluun (Kangas & Heinonen 2011). Jos vapaaehtoistyön projekti on aidosti paikallisyhteisölähtöinen, vapaaehtoismatkailu voi edistää yhteisöpohjaista matkailua (community-based tourism) vaalimalla paikallista kulttuuria, ylläpitämällä paikallisia palveluita ja vähentämällä köyhyyttä (Spenceley & Meyer 2012; McGhee 2014; Waller 2018). Ilmastonäkökulmasta vapaaehtoismatkailu keskittyy usein kaukomatkoihin ja lyhyeen viipymään kohteessa, joten sitä ei voida pitää vähähiilisenä ja ympäristövastuullisena (El Geneidy & Baumeister 2019).

Vapaaehtoismatkailu voi olla myös haitallista (Konu ym. 2017; Waller 2018), lähinnä silloin, kun se toteutuu kaupallisen eikä paikallisen hyödyn pohjalta (Guttentag 2009; Wilkinson & McCool & Bois 2014) ja kun asukkaiden näkökulmaa ei oteta huomioon (Lee 2020). Joskus vapaaehtoistyö on organisoitu pelkäksi turistien ohjelmanumeroksi, eikä se ole lähtöisin kohteen tai paikallisyhteisön aidosta tarpeesta (Pitkänen 2020). Toiminta ei ole kestävää myöskään silloin, kun kohteen toimintaympäristöä ei ole huomioitu. Joskus vapaaehtoistyö vie työpaikat paikalliselta työvoimalta (Voluntourism – a new trend of volunteer tourism, 2016.) tai tukkii yrittäjän majoituskapasiteettia tuotteisena sesonkiaikana (Wendelius 2019).

Niche- ja vaihtoehtoisen matkailun merkitys kasvaa massaturismin vastakohtana (Callanan & Thomas 2005). Business Finland mainitsee vapaaehtoismatkailun kestävän kehityksen ja tulevaisuuden trendien yhteydessä ja huomauttaa, että kun työn ja vapaa-ajan rajat hämärtyvät, vapaa-aika tulee

vakavammaksi (Kestävä kehitys ja tulevaisuuden trendit n.d.). Jatkossa ei enää riitä kokemusten kuluttaminen, vaan kulutuksesta etsitään merkitystä ja tarkoitusta. Turistit vaativat matkoiltaan yhä syvempiä ja autenttisempia kokemuksia, ja yksi tähän tarpeeseen vastaava matkailumuoto on vapaaehtoismatkailu.

VAROITAVIA ESIMERKKEJÄ MAAILMALTA

Vaikka tutkimuksessa pääosin todetaan vapaaehtoismatkailun mahdollisuuksia edistää matkailun kestävyyttä, ei-tieteellisessä kirjallisuudessa on tuotu esiin varoittavia esimerkkejä väärinkäytöksistä (ks. esim. Punaks 2019; Hickmann 2016; Ahern 2013; Birrell 2010; Häkkinen 2013; Wendelius 2019). Vapaaehtoismatkailu kehitysmaissa on ollut maailmanlaajuinen huolenaihe viime vuosina, ja tämän matkailumuodon imagoa ovat vahingoittaneet vakavat eettiset ongelmat.

On monia esimerkkejä siitä, kuinka vapaaehtoistyö voi olla haitallista ja hyväksikäyttöä esiintyy matkailun kontekstissa (Konu ym. 2017; Waller 2018). Todennäköisesti tunnetuin esimerkki haitallisesta ja hyväksikäyttävästä vapaaehtoistyöstä maailmanlaajuisesti on orpokotimatkailu Kambodzassa, Ghanassa ja muissa kehitysmaissa, jossa ”valkoisen pelastajuuden” bisnes on syrjäyttänyt huolen lasten turvallisuudesta ja hyvinvoinnista (Is responsible voluntourism possible? 2014; Gharib 2021; Pitkänen 2020; Ahern 2013; Häkkinen 2019; Birrell 2010).

Pahimmillaan vapaaehtoistyö voi olla taakka paikallisille. Vapaaehtoismatkoja myydään paikallisten auttamisena, vaikka itse asiassa voi olla toisinkin päin, kuten esimerkiksi Nicaraguan kahvikylissä, joissa paikalliset naisryttäjät ovat investoineet matkailupalvelujen kehittämiseen, mutta vapaaehtoisten tullessa kyliinsä he ovat menettäneet suurimman osan tuloistaan, koska vapaaehtoiset eivät ole maksaneet käyttämistään palveluista ja samalla he ovat varanneet käyttöönsä matkailuun ja kaupalliseen toimintaan tarkoitettua kapasiteetin. (Wendelius 2019; Höckert 2015.)

”On vapaaehtoismatkailua, joka ei auta ketään”, kertoo Anu Häkkinen Reilun matkailun yhdistyksestä haastattelussa Linda Wendeliuksen kanssa (2019). Vaikka ei-ammattimaisuus luonnehtii vapaaehtoisia yleisesti (Lahdenperä & Röntynen 2021), joskus osaamattomuus voi tehdä vapaaehtoisesta hyödyttömän suhteessa tehtyyn työhön (Wendelius 2019). Esimerkiksi Tansaniassa on ollut kirjaston rakentamisprojekti, jossa vapaaehtoisten työn jäljet on korjattu joka yö paikallisten työntekijöiden toimesta, jotta lopputulos voisi palvella tarkoitustaan (Gharib 2021).

Selvityksemme alussa oletimme, että vapaaehtoismatkailun yhteys kestävyteen nousisi esille sidosryhmätyössämme, esimerkiksi haastatteluissa, keskustelutilaisuuksissa ja työpajoissa. Näin ei kuitenkaan käynyt. Suomen vapaaehtoismatkailun harjoittajat yhdistävät todella harvoin sitä kestävään matkailuun tietoisesti.

VAPAAEHTOISMATKAILUN KESTÄVYYS YHDEN KESKISUOMALAISEN KOHTEEN PRISMATA

Merkkejä kestävyyspohdinnasta löydettiin eräästä opinnäytetyöstä (Sarajärvi & Vaajamo 2011), joka tarkastelee vapaaehtoismatkailun kestävyyttä Keuruun Ekokylän esimerkin kautta.

Opiskelijat olivat havainneet yhden Suomen matkailun perusongelmista: saapuminen Suomeen ulkomailta yleensä tapahtuu lentäen. Tämä on ongelmallista jokaisen matkailumuodon kannalta, mutta ongelmaa ei pysty täysin ohittamaan Suomen sijainnista johtuen. Vapaaehtoismatkailu kuitenkin antaa vierailijoille mahdollisuuden korvata matkasta aiheutuneet haitat, esimerkiksi kohteessa luontoa suojellen. (Sarajärvi & Vaajamo 2011.)

Matkan ekologisuutta voidaan lisätä pidemmällä viipymällä ja sisällyttämällä vapaaehtoismatkan pidempään matkakokonaisuuteen tai kiertomatkkaan. Vapaaehtoismatkaa pidentämällä saadaan myös enemmän hyötyä vapaaehtoistyöstä, sillä tarvitaan vähemmän resursseja perehdytykseen ja ohjaukseen. Joillakin vapaaehtoismatkoilla, kuten esimerkiksi Ekokylän leireillä, voi myös oppia ekologisesta rakentamisesta ja viljelystä sekä kierrätyksestä. (Sarajärvi & Vaajamo 2011.)

Taloudellista kestävyyttä nähdään transaktiossa, jossa matkailija tekee työtä majoitusta ja ruokaa vastaan. Vapaaehtoismatkailu on Keuruun Ekokylän esimerkin mukaan myös sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä. Vierailijoille opetetaan suomea ja saunakulttuuria. Yhdessäolon myötä sekä vierailijat että asukkaat oppivat uutta ja kehittävät itseään. Vapaaehtoismatkailu osallistaa myös sellaisia ryhmiä yhteiskunnasta, esimerkiksi nuoria, maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita, joille matkustaminen tai osallistuminen työntekoon ja vapaa-aika-aktiiviteetteihin ei ole itsestäänselvyys. (Sarajärvi & Vaajamo 2011.)

KYSELY VAPAAEHTOISMATKAILUN KESTÄVYYDESTÄ

Selvitystä varten vapaaehtoismatkailun yhteydestä kestävään kehitykseen kysyttiin Value-hankkeen osallistuneilta, eli 108 henkilöltä. Suurin osa heistä on keskisuomalaisia matkailutoimijoita ja kyläaktiiveja, mutta joukosta löytyy

myös valtakunnallisia vapaaehtoisuusalan ja matkailun toimijoita sekä maa-seututoimijoita muista maakunnista. Hankkeessa päätettiin, että verkkokysely lähetetään vain hankkeeseen jo osallistuneille, joilla on jo ymmärrystä siitä, mitä vapaaehtoismatkailu tarkoittaa, ja jotka ovat kiinnostuneita ja sitoutuneita kehittämään sitä.

Kyselyn toteutusaikana 24.3.–1.4.2022 saatiin 13 vastausta, eli 12 % kyselyn saaneista vastasi kyselyyn. Matala vastausmäärä on ollut hankkeessa tyypillinen ja liittyy vapaaehtoismatkailun tuntemattomuuteen ja alhaiseen sitoutuneisuuteen. Kysely oli kuitenkin avattu 30 kertaa (noin 28 %), mutta yli puolet avauksista ei johtanut vastaukseen. Tämä viittaa siihen, että vapaaehtoismatkailun yhdistäminen kestäväan kehitykseen ei ole helppoa tai yksiselitteistä tavalliselle maaseututoimijalle, jonka odotetaan kehittävän tai harjoittavan tätä matkailumuotoa. Kyselyn vastaukset ovat kuitenkin mielenkiintoisia ja antavat suuntaa vapaaehtoismatkailun kehittämiseen.

Vastaajien mukaan vapaaehtoismatkailu Suomessa tosiaan edistää kaikkia kestäväan kehityksen tavoitteista Agenda 2030:sta. Eniten yhteyttä vapaaehtoismatkailuun on nähty seuraavilla tavoitteilla:

- yhteistyö ja kumppanuus (85 %),
- vastuullista kuluttamista (77 %),
- terveyttä ja hyvinvointia (77 %).

Alla on lueltu Agenda 2030 kestäväan kehityksen tavoitteet (17 tavoitetta).

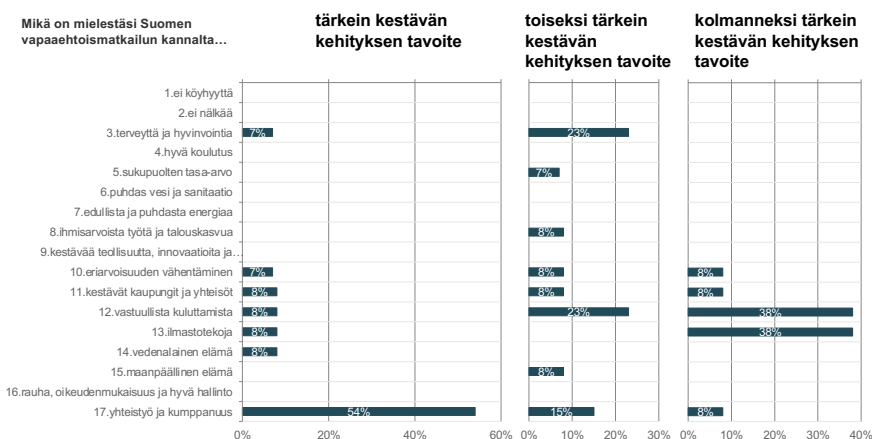
Valitse kuvakkeita klikkaamalla ne tavoitteet, joita mielestäsi vapaaehtoismatkailu Suomessa edistää tai voisi edistää.

Agenda 2030 on YK:n kestäväan kehityksen toimintajärjestelmä ja se sisältää kestäväan kehityksen globaalit tavoitteet, joita meidän tulee edistää toiminnassa kuin toiminnassa ja saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Jos et ole varma tavoitteiden tarkemmasta sisällöstä, lue lisää osoitteessa kestavakehitys.fi. Vapaaehtoismatkailun toimintaa pohditaan Suomen näkökulmasta, koska tämä toiminta ja sen motiivit eri puolilla maailmaa voivat olla hyvin erilaisia. Kysymykseen vastauksissa kannattaa pitää mielessä, mitä kaikkea vapaaehtoismatkailu sisältää tai potentiaalisesti sisältäisi Suomessa.

Kuvio 1. Vastaukset kyselyn kysymykseen, jossa yhdistettiin Suomen vapaaehtoismatkailu Agenda 2030 -tavoitteisiin. Tavoitteiden kuvakkeiden lähde: kestavakehitys.fi.

Enemmistö vastaajista on vahvistanut erillisessäkin kysymyksessä, että nimenomaan ”yhteistyö ja kumppanuus” on tärkein tavoite Suomen vapaaehtoismatkailun kannalta (54 %), toiseksi tärkeimpänä on ”terveyttä ja hyvinvointia” (23 %), kolmanneksi tärkeimpänä on ”ilmastotekoja” (38 %), kun taas ”vastuullista kuluttamista” jakaa toisen (23 %) ja kolmannen (38 %) sijan yllä mainittujen kanssa (kuvio 2). Vastaukset analysoitiin asettamalla kestävä kehityksen tavoitteiden maininnoista tärkeimmälle kerroin 1, toiseksi tärkeimmälle 0,66 ja kolmanneksi tärkeimmälle 0,33, jotta kolmesta kysymyksestä saatu informaatio voidaan yhdistää ja kestävä kehityksen tavoitteiden tärkeysjärjestys voidaan ymmärtää paremmin (kuvio 3).

Kuvio 2. Vastaus kyselyn kysymyksiin vapaaehtoismatkailun kannalta tärkeimmästä, toiseksi ja kolmanneksi tärkeimmästä kestävä kehityksen tavoitteesta.

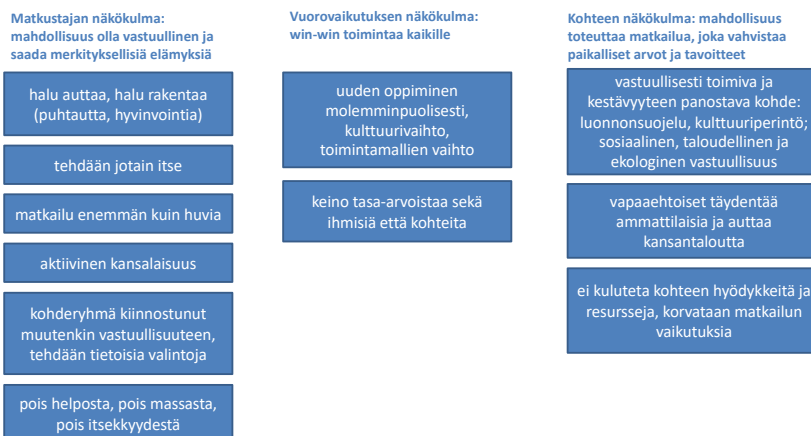
Kuvio 3. Kestävän kehityksen tavoitteiden tärkeysjärjestys Suomen vapaaehtoismatkailun kannalta kyselyn mukaan

Tärkeysjärjestys antaa myös osviittaa siitä, mitä teemoja Suomen vapaaehtoismatkailuun kannattaa sisällyttää. Edustetut kestävän kehityksen tavoitteet ovat vahvasti sosiaalipainotteisia, kun taas mukana on vain muutama ekologisuustavoite. Toisaalta selvityksestämme tiedetään, että sosiaalista ja kulttuurista vapaaehtoistyötä Suomen vapaaehtoismatkailussa on toistaiseksi hyvin vähän, kun taas luontoon liittyvä toiminta, mukaan lukien maatilatyöt, on tällä hetkellä dominoiva. ”Ilmastotekoja” -tavoite on neljänneksi tärkein ja se on yksi tapa, jolla vahvasti lomaorientoituneetkin matkailijat voivat tulevaisuudessa korvata matkansa hiilijalanjäljen jonkinlaisella vapaaehtoistyöpanoksella.

Avoimina vastauksina hankeosallistujat vastasivat myös kysymykseen ”Millä tavalla vapaaehtoismatkailu on matkailumuotona vastuullista?”. Vastauksista muodostui kolme eri näkökulmaa:

- matkustajan näkökulma, jonka mukaan vapaaehtoismatkailu on mahdollisuus olla vastuullinen ja saada merkityksellisiä elämyksiä,
- kohteen näkökulma, jonka mukaan vapaaehtoismatkailu antaa mahdollisuuksia toteuttaa matkailua, joka vahvistaa paikalliset arvot ja tavoitteet,
- vuorovaikutuksen näkökulma, jonka mukaan vapaaehtoismatkailu on win-win toimintaa kaikille, jolloin lisäarvo syntyy nimenomaan vuorovaikutuksesta.

Millä tavalla mielestäsi vapaaehtoismatkailu on matkailumuotona vastuullista?

Kuvio 4. Kolme näkökulmaa vapaaehtoismatkailun vastuullisuushyödyistä kyselyn mukaan

Toinen avoin kysymys oli ”Millä tavalla vapaaehtoismatkailun vastuullisuutta voi edelleen kehittää?”. Sen vastauksista muodostui neljää teemaa:

- matkailijan vastuullisuuden kehittäminen,
- kohteen vastuullisuuden kehittäminen,
- mahdollistava strateginen kehitys,
- yhteiskunnan osallisuus ja yhteiskehittäminen.

Millä tavalla mielestäsi vapaaehtoismatkailun vastuullisuutta voi edelleen kehittää?

Matkailijan vastuullisuuden kehittäminen:	Kohteen vastuullisuuden kehittäminen:	Mahdollistava strateginen kehitys:	Yhteiskunnan osallisuus ja yhteiskehittäminen:
varmistaa matkailijan tarkoitus ja motivaatio	aitoja vapaaehtoistehtäviä: työllä oikea tarve, tarkoitus, tulos; ei korvata palkkatyötä	vapaaehtoismatkailu osana kestävän kehityksen ohjelmaa tukemassa kansallisia tavoitteita	erityisryhmien osallistaminen: osatyökykyiset, ikäihmiset, maahanmuuttajat, pakolaiset, nuoret, mielenterveyskuntoutujat, masentuneet, työuupuneet
ohjeita tietoisemmasta ja vastuullisemmasta toiminnasta	kohteiden toimintatapojen parantaminen: esim. liharuoka, muovi	vapaaehtoismatkailu osana koulujen opetusohjelmia, yrittäjyyskursseja, työvoimapoliittista ohjelmaa	yrittäjät tukemaan vähempisoaisten tarvitsemia työllistämisen muotoja
vastuullisuuteen perehdytyskurssi vapaaehtoismatkailijoille osana tehtäviin perehdytystä: esim. jokamiehenoikeudet	laatuksiteristö, kartoitusksysymykset	saavutettavuus: maaseudun kulkuyhteyksien parantaminen, vaihtoehtoja lentoliikenteeseen	vapaaehtoismatkailun yhteiskehittäminen yhteiskunnassa: hyväksyntä, muodot, kannustus
			tasa-arvoisuus sekä vastaanottajien että matkustajien kannalta

Kuvio 5. Neljä teemaa vapaaehtoismatkailun viemiseksi vastuullisempaan suuntaan kyselyn mukaan

JOHTOPÄÄTÖKSIÄ SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN KESTÄVYYDESTÄ

Suomessa vapaaehtoismatkailuun ei toistaiseksi liity huonoja kokemuksia kotimaassa. Tähän yhteyteen ei kannata siirtää syyllisyyttä kauhuskenaarioista, joita on toteutunut muissa maissa. Vahva lainsäädäntö ja terve yhteiskunta Suomessa eivät mahdollistaisi esimerkiksi lasten hyväksikäyttöä tai työpaikkojen korvaamista vapaaehtoisilla (Konu ym. 2017).

Lisäksi on vaikea uskoa, että Suomeen kohdistuisi jonkinlaista pelastajuuspyrkimystä, koska Suomessa perusasiat ovat kunnossa. Täällä vapaaehtoismatkailu perustuu kulttuurivaihtoon, uuden oppimiseen ja elämyksellisyyteen.

Kestävyuden kannalta Suomessa vapaaehtoismatkailuun liittyy samanlaisia riskejä kuin muihin matkailumuotoihin, kun taustana ovat esimerkiksi lentäminen ja lyhyt viipymä, mutta vapaaehtoismatkailu voisi joskus toimia keinona niiden korvaamiseen ja korjaamiseen, ainakin osittain.

Hankkeemme selvityksissä havaittiin myös, että vapaaehtoismatkailu käsitteenä on erittäin tuntematon. Sen sijaan, että siihen heti kiinnitettäisiin kansainvälisen voluntourism-termin ympärillä kehittyneitä asenteita, voitaisiin käyttää sen tuntemattomuutta mahdollisuutena luoda positiivista ilma-piiriä oman vapaaehtoismatkailukonseptin ja hyvien esimerkkien myötä. Sii-

hen ainakin kyselyn mukaan vapaaehtoismatkailulla on paljon potentiaalia. Voimme tehdä paljon enemmän kuin Keski-Suomesta vapaaehtoismatkailun kärkimaakunnan: voimme tehdä Suomesta vapaaehtoismatkailun lippulaivan.

LÄHTEET

Ahern, L. 2013. Orphanages are no place for children. Artikkelin Washington Post verkkosivuilla. Julkaistu 9.8.2013. Viitattu 12.4.2022. https://www.washingtonpost.com/opinions/orphanages-are-no-place-for-children/2013/08/09/6d502fb0-fadd-11e2-a369-d1954abcb7e3_story.html.

Birrell, I. 2010. Before you pay to volunteer abroad, think of the harm you might do. Artikkelin The Guardian verkkosivuilla. Julkaistu 13.11.2010. Viitattu 12.4.2022. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2010/nov/14/orphans-cambodia-aids-holidays-madonna>.

Callanan, M. & Thomas, S. 2005. Volunteer tourism: deconstructing volunteer activities within a dynamic environment. *Niche Tourism: Contemporary issues, trends and cases*, 183–200. Oxford: Butterworth-Heinemann.

El Geneidy, S. & Baumeister, S. 2019. The Carbon Footprint of Volunteer Tourism. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 9, 2, 12–25.

Gharib, M. 2021. The Pandemic Changed The World Of 'Voluntourism'. Some Folks Like The New Way Better. Artikkelin NPR -verkkosivuilla. Julkaistu 15.7.2021. Viitattu 12.4.2022. <https://www.npr.org/sections/goat-sandsoda/2021/07/15/1009911082/the-pandemic-changed-the-world-of-voluntourism-some-folks-like-the-new-way-better?t=1630992027229&t=1632475294013>.

Guttentag, D. A. 2009. The Possible Negative Impacts of Volunteer Tourism. *International Journal of Tourism Research*, 11, 6, 537–551.

Hickmann, T. 2016. The booming business of voluntourism. Artikkelin Shout Out UK -verkkosivuilla. Julkaistu 15.4.2016. Viitattu 12.4.2022. <https://www.shoutoutuk.org/2016/04/15/booming-business-voluntourism/>.

Holopainen, M. 2015. Vapaaehtoismatkailu – mitä se oikein on ja miksi tehdä töitä lomalla? Blogikirjoitus Rantapallo -blogissa. Julkaistu 2.9.2015. Viitattu 12.4.2022. <https://www.rantapallo.fi/asiantuntijat/vastuullinen-matkailu-asiantuntijat/vapaaehtoismatkailu-mita-se-oikein-on-ja-miksi-tehda-toita-lomalla/>.

Häkkinen, A. 2019. Hyväntekeväisyys ja auttaminen matkalla: olemmeko valkoisia pelastajia? Artikkelin Reilun matkailun yhdistyksen blogissa. Julkaistu 21.2.2019. Viitattu 12.4.2022. <https://www.reilumatkailu.fi/hyva%CC%88ntekeva%CC%88isyys-ja-auttaminen-matkalla-olemmeko-valkoisia-pelastajia/>.

Is responsible voluntourism possible? 2014. Artikkelin Blue and green tomorrow verkkosivuilla. Julkaistu 27.5.2014. Viitattu 12.4.2022. <https://blueandgreentomorrow.com/travel/is-responsible-voluntourism-possible-yes-but-its-very-hard-says-expert/>.

Kangas, E. & Heinonen, A. 2011. Vapaaehtoismatkailun avulla kohti kestävämpää matkailua. Opinnäytetyö. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.4.2022. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2011061512108>.

Kestävä kehitys ja tulevaisuuden trendit. N.d. Artikkelin Business Finlandin verkkosivuilla. Viitattu 12.4.2022. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tuotekehitys-ja-teemat/kulttuuri-matkailu/culture-creators/kestava-kehitys-ja-tulevaisuuden-trendit>.

Konu, H., L. Tyrväinen, J. Pesonen, S. Tuulentie & A. Tuohino. 2017. Uutta liiketoimintaa kestävä luontomatkailun ja virkistyskäytön ympärille – Kirjallisuuskatsaus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 45/2017. Viitattu 12.4.2022. https://tietokayttoon.fi/documents/10616/3866814/45_VIRKEIN_.pdf/aaaab34e-f831-4623-a915-f91d971e6b46.

Lee, H. Y. 2020. Understanding community attitudes towards volunteer tourism. *Tourism Recreation Research*, 45, 4, 445–458.

McGhee, N. G. 2014. Volunteer Tourism: Evolution, Issues and Futures. *Journal of Sustainable Tourism*, 22, 6, 847–854.

Pitkänen, A. 2020. Vapaaehtoismatkailusta elinvoimaa Keski-Suomeen? Hanke-suunnitteluprosessi. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 12.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2020102021453>.

Punaks, M. 2019. The Problem: why are orphanage visits harmful? Artikkelit Responsible tourism partnership verkkosivuilla. Julkaistu 30.10.2019. Viitattu 12.4.2022. <https://responsibletourismpartnership.org/the-problem-why-are-orphanage-visits-harmful/>.

Sarajärvi, M. & Vaajamo, S. 2011. Vapaaehtoismatkailun kestävyys Keuruun Ekokylässä. Opinnäytetyö, Rovaniemen ammattikorkeakoulu. Viitattu 6.4.2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201201211536>.

Spenceley, A. & Meyer, D. 2021. Tourism and Poverty Reduction: Theory and Practice in Less Economically Developed Countries. *Journal of Sustainable Tourism*, 20, 297–317.

Voluntourism – a new trend of volunteer tourism. 2016. Kirjoitus British Council blogissa. Viitattu 12.4.2022. <https://learnenglishteens.britishcouncil.org/magazine/life-around-world/voluntourism-new-trend-volunteer-tourism>.

Waller, R. 2018. Community-based tourism: a transparent alternative to voluntourism. Artikkelit Travindy (Transforming Tourism News) -verkkosivuilla. Julkaistu 26.22.2018. Viitattu 12.4.2022. <https://www.travindy.com/2018/11/community-based-tourism-a-transparent-alternative-to-voluntourism/>.

Wendelius, L. 2019. Vapaaehtoistyömatkailu ei ole synonyymi vastuulliselle matkailulle. Artikkelit Tutka.pro -verkkosivuilla. Julkaistu 14.2.2019. Viitattu 12.4.2022. <https://tutka.pro/reportaasit/vapaaehtoistyomatkaile-ei-ole-synonyymi-vastuulliselle-matkailulle/>.

Wilkinson, B., McCool, J. & Bois, G. 2014. Voluntourism: an analysis of the online marketing of a fast-growing industry. *International Journal of Communication and Health*, 4, 10–15.

A man with extensive tattoos on his arms and legs is sitting on a black rolling suitcase in a field. He is wearing a grey t-shirt, dark shorts, white socks, and red Converse sneakers. The background shows a sunset over a field with tall grass and purple flowers. The sky is a mix of orange, pink, and purple. The text is overlaid in the center of the image.

**Mahdolliset vapaaehtoismatkailumallit
Suomessa kaupallisuusasteen mukaan**

MAHDOLLISET VAPAAEHTOISMATKAILUMALLIT SUOMESSA KAUPALLISUUSASTEEN MUKAAN

Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailu tarvitsee paljon pohdintaa ja sen kehittäminen Suomessa alkaa käytännössä nolatasolta. Siihen kannattaa kuitenkin suhtautua ennakkoluulottomasti mahdollisuutena. Tässä artikkelissa keskitytään konseptointiin, joka toteutettiin selvityksemme puitteissa.

Vapaaehtoisuudessa törmää kaksi erilaista arvomaailmaa – silti vapaaehtoisuudelle on lisäarvoa matkailusta ja matkailulle vapaaehtoisuudesta. Ilmiön kaksi ydintä tuottavat erisuuntaisia motiiveja, jotka joskus kallistuvat enemmän altruismiin päin ja toisinaan elämyksellisyyteen ja uuden kokemiseen. On myös tutkittu, että vapaaehtoisen motiivit ovat polarisoituneita itsensä – itsekkäitä ja epäitsekkäitä (Yeung 2004). Matkailijaa kuitenkin yleensä liikuttaa yhdistelmä motiiveja, joita on vaikea erotella tai todentaa ulkopuolisena. Selvityksessämme emme halunneet arvostella matkailijan motiiveja. Sen sijaan keskityttiin siihen, miten varsinainen toiminta voidaan järjestää.

KAUPALLISUUSASTE KRITEERINÄ

Selvityksissämme havaittiin, että vapaaehtoismatkailua tapahtuu eri muodoissa toiminnan kaupallisuusasteen mukaan. Yleisesti voidaan puhua kolmesta vapaaehtoismatkailun mallista:

- **Voittoa tavoittelematon malli:** Henkilö ryhtyy vapaaehtoiseksi alueelle kotiympäristönsä ulkopuolella ja siinä mielessä hän on matkailijan roolissa. Hän saa matkailun ydinpalvelut, kuten majoituksen, ateriat ja kuljetukset, vapaaehtoistyönsä vastineeksi. Matkailijan, vastaanottajan ja mahdollisen välittäjän välissä ei tapahdu (merkittäviä) rahallisia transaktioita. On kuitenkin luonnollista, että matkailijan roolissa oleva henkilö kuluttaa omia resurssejaan (rahaa, vapaa-aikaa) käyttääkseen muita palveluita kohteessa, mm. käymällä nähtävyyksissä ja paikallisissa tapahtumissa. Vapaaehtoistoiminta pidetään kuitenkin keskiössä. Isäntänä tai vastaanottajana toimii yleensä voittoa tavoittelematon organisaatio, kuten esimerkiksi yhdistys, seura tai muu yhteisö, tai yksityishenkilö ja hänen perheensä. Vierailu voi kestää viikosta vuoteen, mutta tässä mallissa

nähdään pitkiäkin vierailuja (puolesta vuodesta vuoteen), koska ne eivät riipu matkailijan maksukyvyistä. Tämän mallin mukaista on suurin osa KVT:n ja Maailmanvaihdon leireistä sekä Wwoof-alustan kautta tapahtuvasta toiminnasta (ks. Viitaniemi 2021; Takalo 2021; Röntynen 2021).

- **Jaettu malli:** Henkilö selvästi näkee itsensä matkailijana, mutta etsii vaihtoehtoisia kohteita tai uudenlaista tekemistä verrattuna aiemmin koettuun. Matkaa markkinoidaan ”pakettina”, johon kuuluvat matkailupalvelut ja vapaaehtoistoiminta irrottamattomina elementteinä. Majoitus ja matkailupalvelut ovat selkeästi hinnoiteltuja ja henkilö on valmis maksamaan niistä. Ratkaiseva rooli kohteen valinnassa kuitenkin on vapaaehtoistehtävällä, joka tuottaa vierailulle lisäarvoa. Se ei aiheuta rahallisia transaktioita suuntaan tai toiseen – esimerkiksi majoituksen hinta ei ole korkeampi vapaaehtoismatkailijalle kuin perinteiselle lomailijalle. Vapaaehtoistehtävä loman aktiviteettina ei ole paketoitu matkailupalveluiden kanssa yhteen, esim. valmismatkalain kannalta ei muodostu matkapakettia. Pyyteettömyys ja kaupallisuus vierailun elementteinä pysyvät erillisinä ja selkeinä. Esimerkki tästä mallista ovat Metsähallituksen paimenviikot (Paimenviikot n.d.). Taustana voisi toimia myös yhteistyö voittoa tavoittelevien ja tavoittelemattomien organisaatioiden välissä, esimerkiksi samassa kylässä. Matkailupalvelut ovat matkailutahon tuottamia, kun taas vapaaehtoisuutta ohjaa yhdistys, jolle vapaaehtoistehtävät ovat relevantteja, merkittäviä, hyödyllisiä ja ajankohtaisia. Vierailun kesto yleensä ei ole kovin pitkä, koska se riippuu matkailijan loman pituudesta ja maksukyvyistä.
- **Kaupallinen malli:** Matka tai vierailu on ostettavissa tavallisena, kaupallisena matkailupakettina, johon kuuluu matkailupalveluiden lisäksi vapaaehtoistehtäviä. Henkilö niin sanotusti ”ostaa” paikkansa vapaaehtoisena. Paitsi matkailun perustehtävät, vapaa-ajan aktiviteetitkin voisivat olla huomioituna joko osana pakettia tai tarjottuna lisäpalveluna. Matkapaketti on yleensä matkanjärjestäjän tarjoama, mutta siihen kuuluvat yksittäiset palvelut voivat olla sekä voittoa tavoittelevien että tavoittelemattomien tahojen tuottamia. Vierailu tässäkin tapauksessa riippuu matkailijan maksukyvyistä ja vapaa-ajan jakson pituudesta. Esimerkkejä tämän mallin mukaisesta toiminnasta löytyy esimerkiksi Suomen Ekomatkaajat- ja Åland Expeditions -matkatoimistojen toiminnasta (Ekomatkaajien kohteet n.d.; Haahkamatkat n.d.).

TAULUKKO 1. Vapaaehtoismatkailun kolmen mallin erikoispiirteet

	Voittoa tavoittelematon malli	Jaettu malli	Kaupallinen malli
Vapaaehtoisuuden tehtävät	Vierailun keskiössä, täyttävät suurimman osan kohteessa vietetystä ajasta	Rajoitetusti, osaaikaisesti Markkinoinnillinen lisäarvo kokonaisuuteen nähden	Tasapainossa vapaa-ajan aktiviteettien kanssa tai joskus vain "maistiaisina"
Matkailun ydinpalvelut (majoitus, ateriat, kuljetukset)	Vapaaehtoistyön vastineena, toiminnan järjestäjän kustannuksella	Matkailijan kustannuksella	Matkailijan kustannuksella osana pakettia
Matkailun oheispalvelut ja vapaa-ajan aktiviteetit	Matkailija vapaasti valitsee niitä ja spontaanisti osallistuu niihin omalla kustannuksella	Matkailija vapaasti valitsee niitä ja spontaanisti osallistuu niihin omalla kustannuksella	Yleensä osana pakettia tai siihen liittyvänä lisäpalveluna
Rahan transaktioita	Minimoitu	Matkailija maksaa matkailun ydinpalveluista	Matkailija maksaa koko paketista, mm. vapaaehtoistehtävien ohjauksesta
Toiminnan järjestäjä	Voittoa tavoittelematon organisaatio – yksityishenkilö, yhdistys, yhteisö, seura	Yhteistyökuvio voittoa tavoittelemattomien ja voittoa tavoiteltavien, matkailuun ja vapaaehtoisuuteen erikoistuneiden organisaatioiden välissä	Yhteistyökuvio voittoa tavoittelemattomien ja voittoa tavoiteltavien, matkailuun ja vapaaehtoisuuteen erikoistuneiden organisaatioiden välissä
Välittäjätaho	Voittoa tavoittelematon välittäjäjärjestö, verkkoalusta	Välittäjäjärjestö / matkanjärjestäjä / alusta	Matkanjärjestäjä
Matkailijan motivaatio	- auttaa ja tehdä hyvää - käydä paikassa, johon muuten raha ei riitä - oppia / kokea uutta	- luoda yhteishyödyllistä hyötyä - parantaa omaa hyvinvointia - käydä epätavallisessa kohteessa - oppia / kokea uutta	- auttaa ja tehdä hyvää - korvata oman matkan negatiivisia vaikutuksia - käydä epätavallisessa kohteessa - oppia / kokea uutta
Vierailun pituus	Vaihtelee (1 viikko – 1 vuosi), yleensä pitkä (6 kk – 1 vuosi)	Yleensä lyhyt (1 viikko – 1 kuukausi)	Yleensä lyhyt (muutama päivä – 1 kuukausi)
Matkailijan maksukyky	Rajoitettu	Kohtuullinen	Hyvä
Kohteen sijainti	Yleensä ulkomailla	Yleensä kotimaassa	Yleensä ulkomailla

Esitetyt mallit eivät ole absoluuttisia ja muuttamattomia. Ne ovat konseptia, jonka soveltamisesta käytäntöön syntyy monia välimuotoja, rajatapauksia ja toiminnan tulkinnanvaraisuutta. Koska kyse on löyhästi säädellystä vapaasta kansalaistoiminnasta, jota vapaaehtoisuus edustaa, jokainen toteutus on ainutlaatuinen. Mallit ovat kuitenkin olennaisia Suomen vapaaehtoisuuskäytännön potentiaalin ymmärtämiseen ja ovat tärkeä palanen varsinaisen toiminnan hahmottelussa ja rakentamisessa.

Suunnittelematon vapaaehtoisuus matkalla

Eräs tapaus, joka ei suoraan taivu mihinkään malliin, on mahdollisuus osallistua vapaaehtoisuustehtäviin matkan aikana ilman etukäteistä suunnittelua. Kylän voittoa tavoittelematon taho voisi antaa tavallisille mökkeilijöille mahdollisuuden osallistua paikalliseen toimintaan vapaaehtoisena tai tehdä jotakin kohteen hyväksi, esittämällä asian mökkikansiossa tai ilmoitustaululla. Tällaisena toimintana voisivat olla esimerkiksi villasukkien kutominen kylän vanhuksille ja lapsille, kansallispuiston vieraslajitorjunta tai vaikkapa kylän markkinoiden järjestämiseen osallistuminen. Tässä tapauksessa vapaaehtoisuutta ei ole suunniteltu ennen matkaa, vaan mahdollisuuteen tartutaan spontaanisti matkan aikana. Projekti ei voi nojata vapaaehtoisuuskäytännön osallistumiseen, mutta järjestäjätaho voisi täydentää omia resurssejaan pienellä lisäpanostuksella eli viestimällä mahdollisuudesta yhteistyöverkoston kautta. Tässä tapauksessa vapaaehtoisuuskäytännön toteutus ei välttämättä vaadi välittäjiä, mutta hyviä yhteistyökumppaneita tosiaan tarvitaan aina.

VASTUULLISUUDEN POTENTIAALI JA RISKIT KONSEPTIN KONTEKSTISSA

Eri malleissa on sekä potentiaalia että vakavia riskejä matkailun vastuullisuuden näkökulmasta. Vastuullisuutta kannattaa tarkastella syvemmin, kun konkreettinen toiminta kehittyy ja lisääntyy. Tässä kuitenkin esitetään muutamia ajatuksia, joiden johtopäätöksenä mikään esitetyistä malleista ei ole täysin vastuullinen, ongelmaton tai suositeltava muihin verrattuna.

Ensisilmäyksellä jaettu malli vaikuttaa tasapainoisimmalta. Se tuottaa taloudellista hyötyä – niin kuin matkailun liiketoimintana pitääkin – mutta siinä

vapaaehtoisuudesta ei ole tehty bisnestä, joka kannustaisi keinotekoisia aloitteita (kuten orpokoteja, jossa lapset eivät olekaan orpoja). Se ei myöskään hämmennä matkailijoita ilmaisuna: matkailullisia ja vapaaehtoisuuden arvoja ei sotketa keskenään, pyyteettömyys ja altruismi pysyvät koskemattomina ja kaukana kaupallisuudesta. Tähän malliin liittyy kuitenkin jonkin verran haasteita, joihin pitää tarttua tapauskohtaisesti, esimerkiksi:

- Mistä rahoitetaan vapaaehtoisen perehdytys ja ohjaus?
- Miten eläinten tai ihmisten kohtelu eri muodoissa toteutuu?
- Miten varmistetaan turvallisuus?

Voittoa tavoittelematon malli näyttää pinnalta altruistiselta ja siinä mielessä eettiseltä. Vapaaehtoisten panoksella tuotettuja hyötyjä ei voi kieltää. Matkailun kontekstissa kuitenkin toiminta sisältää monenlaisia haasteita:

- Mitä vierailusta jää paikallisyhteisön käteen taloudellisesti?
- Korvataanko potentiaalisia ja jopa olemassa olevia työpaikkoja jatkuvalla vapaaehtoisvirralla?
- Täytyykö matkailuun tarkoitettu majoituskapasiteetti asiakkaista, jotka eivät maksa siitä?

Tässäkin tapauksessa perehdytys, ohjaus ja yleisesti vapaaehtoisten koordinaointi pitää jostakin rahoittaa. Yleensä tämä on ratkaistu jonkinlaisella rahoitus- tai tukityökalulla, joten käytännössä se, että raha ei liiku prosessissa, ei ole täysin totta. Euroopan solidaarisuusjoukot tarjoavat hankerahoitusta, joka korvaa aiheutuvat kustannukset (Kivimäki & Lehto 2021). Välittäjäjärjestöt käyttävät erilaisia avustuksia ja perivät osallistumis- ja koordinaointimaksuja vapaaehtoisten vastaanottajilta (Viitaniemi 2021; Takalo 2021). Lisäksi yhä useampi voittoa tavoittelematon organisaatio pyrkii tarjoamaan vapaaehtoismatkailijoille myös matkailu- ja oheispalvelut ja tuloilla rahoitetaan vapaaehtoisuuden ohjaus.

Kaupallinen malli on joskus vaikea käsittää, varsinkin Suomessa, jossa vapaaehtoisuus on laaja ilmiö ja monet muualla kaupalliset toiminnot tuotetaan ja toteutetaan vapaaehtoisvoimin. Tässä mallissa törmäävät matkailun kaupallisuuden ja pyyteettömän vapaaehtoisuuden ristiriitaiset arvomaailmat. Mallia arvostellaan myös siitä, että se luo vapaaehtoistehtävien keinotekoisia tarjontaa, joka ei lähde paikallisista tarpeista, vaan matkailijan halusta pelastaa, korjata ja vaikuttaa – vaihtelevasti onnistuen. Kaupallinen malli kuitenkin ratkaisee ongelman siitä, mistä toiminnan järjestäjä saisi resurssia vapaaehtoisten ohjaukseen, koska se on huomioitu hinnoittelussa.

Resurssit vapaaehtoisten perehdytykseen, ohjaukseen ja valvontaan

Näiden resurssien järjestäminen on onnistuneen vapaaehtoismatkailun kulmakivi. Ne osoittautuvat kuitenkin haasteeksi kaikissa toteutusmalleissa. Vapaaehtoinen ei ole ammattilainen tehtävissään, jota hän suorittaa, eikä hän kannu vastuuta toiminnasta. Tämä tarkoittaa, että häntä pitää aluksi perehdyttää. Jos vierailu on lyhyt, vietetään isompi osuus vapaaehtoisuudelle tarkoitettusta ajasta perehdytyksessä varsinaiseen tehtävään verrattuna, joskus jopa kohtuuttoman kauan. Paradoksi on myös siinä, että vapaaehtoinen ei vapauta vastaanottajan käsiä varsinaisesta toiminnasta, koska ”isännän” pitää olla läsnä, ohjaamassa ja valvomassa, mikä on tärkeää niin toiminnan laadun kuin turvallisuudenkin kannalta. Aika maksaa myös. Kaupallisella mallilla voidaan rahoittaa nämä oheistoiminnot sisällyttämällä niiden kustannukset paketin hintaan, mutta on vaara, että näin paketti tulee liian kalliiksi ja asiakas ei pysty maksamaan tai ei halua maksaa siitä.

Lisäksi kaupallisessa mallissa sosiokulttuuristen ja taloudellisten vaikutusten lisäksi on enemmän mahdollisuuksia puuttua myös matkailun aiheuttamiin ekologisiin vaikutuksiin. Muiden mallien toiminnassa matkailija halutessaan pääsee toimintoihin, jotka edistävät ekologista kestävyyttä, mutta tämä ei välttämättä liity suoraan matkailuun, vaan sitä voidaan kuvata käsitteellä ”tourism for sustainable development” (Transformational Travel, Transformative Travel, Positive Impact Travel... What’s the Difference? 2019). Matkailijat kuitenkin toteuttavat vierailunsa, koska he haluavat siirtyä paikasta toiseen, ja tämä puolestaan vaikuttaa ekologisuuteen negatiivisesti, varsinkin jos kyse on kaukomatkasta. Kaupallisessa mallissa monien matkailijoiden motivaatio tehdä vapaaehtoistyötä lomansa aikana ja kohteessa on juuri siinä, että he haluaisivat korvata aiheuttamiaan negatiivisia vaikutuksia. He saattavat pannaostaa vähemmän työtunteja kuin perinteiset vapaaehtoiset, mutta vaikuttavat merkittävästi juuri siellä, missä tätä tarvitaan – ja tämä on nimenomaan uudistavaa matkailua.

LÄHTEET

Ekomatkaajien kohteet. N.d. Artikkele Suomen Ekomatkaajat Oy:n etusivulla. Viitattu 13.4.2022. <https://www.ekomatkaajat.fi/>.

Haahkamatkat. N.d. Tuotekortti Åland Expeditionsin verkkosivuilla. Viitattu 13.4.2022. <https://www.alandexpeditions.ax/haahkamatkat>.

Kivimäki, J. & Lehto, L. 2021. Solidaarisuusjoukot – rahoitusta nuorten vapaaehtoisuuteen. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 12.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=SBJ0astuDbY>.

Paimenviikot. N.d. Luontoon.fi -verkkosivut. Metsähallitus. Viitattu 12.4.2022. <https://www.luontoon.fi/vapaaehtoistoiminta/paimenviikot>.

Röntynen, R. 2021. Vapaaehtoismatkailijoita WWOOF-alustan kautta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 8.12.2021. Viitattu 30.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=GgxsmppgqBJw>.

Takalo, M. 2021. Maailmanvaihto ry – Kansainvälinen vapaaehtoistyö. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 22.11.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jGaY7wya-d8>.

Transformational Travel, Transformative Travel, Positive Impact Travel... What's the Difference? 2019. Artikkele Earth Changers verkkosivuilla. Julkaistu 25.1.2019. Viitattu 15.3.2022. <https://www.earth-changers.com/blog/2019/1/25/transformational-travel-transformative-travel-positive-impact-travel-whats-the-difference>.

Viitaniemi, E. 2021. Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry:n vapaaehtoistyöleirit. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun Youtube-kanavalla. Julkaistu 15.12.2021. Viitattu 20.1.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=x7SjUSiXOPk>.

Yeung, A. B. 2004. The Octagon Model of Volunteer Motivation: Results of a Phenomenological Analysis. *Voluntas. International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 15, 21–47. Viitattu 24.9.2021. https://www.researchgate.net/publication/226212272_The_Octagon_Model_of_Volunteer_Motivation_Results_of_a_Phenomenological_Analysis.

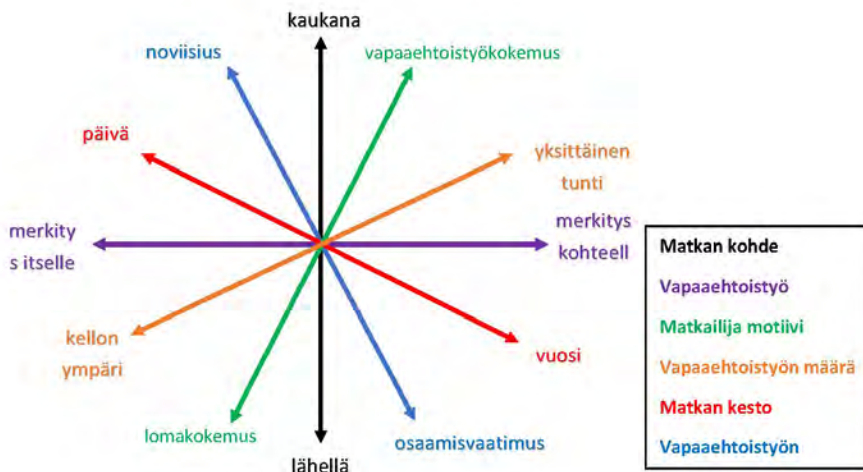
A vintage metal key hangs from a wooden handle wrapped in blue rope. The key is positioned vertically, with its head at the top and its bit at the bottom. The background is dark and blurred, with a gradient of colors from purple to green.

**Asiakasvalinnat toimintamallia
ohjaavina elementteinä**

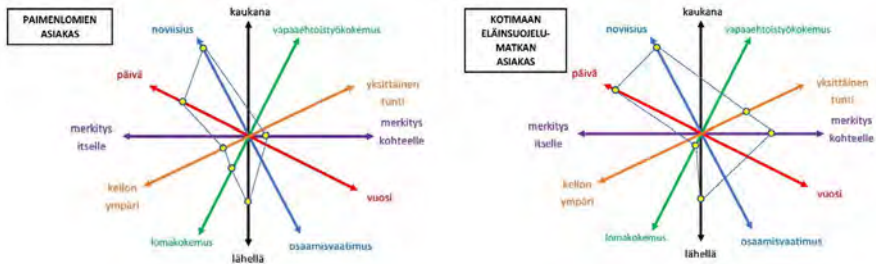
ASIAKASVALINNAT TOIMINTAMALLIA OHJAAVINA ELEMENTTEINÄ

Minna Tunkkari-Eskelinen & Rositsa Röntynen

Vapaaehtoismatkailun toimintamalleissa korostuvat tietyt elementit, joiden sisällä on mitattavaa variaatiota laidasta laitaan asiakasvalintojen mukaan. Näitä elementtejä tarkastellaan kuviossa 1, joka syntyi tehtyjen analyysien yhteenvetona. Toimintamallin määrittämiseksi tunnistetut elementit esitellään dikotomisen asteikon mittayksikköinä. Dikotominen asteikko tarkoittaa sitä, että elementillä on olemassa valintoja määrittävät ääripäät, ja niiden väliin jäävät vaihtoehtojen erilaiset valittavissa olevat variaatiot. Näin yksilölliset toimintamallit muodostuvat hämähäkkiverkkona seittikuviossa (kuvio 2).

Kuvio 1. Vapaaehtoismatkailun toimintamallin elementit

Kuvio 2. Kaksi esimerkkiä toimintamallin muodostamisesta vapaaehtoismatkailun elementtien seittikuviossa

Vapaaehtoismatkailusta puhuttaessa **matkan kohde** voi vastata matkailun tunnistamia kohteen vetovoimatekijöitä tai se voi edustaa täysin tuntemattomana pidettyä paikkaa. Esimerkkejä vapaaehtoismatkailussa tunnistetuista matkakohteista ovat Afrikan mantereen kehitysyhteistyön kohteet, kuten Etiopia, merialueilla sijaitsevat luonnonsuojelusta tunnetut kohteet, kuten Indonesia, ja Aasian eläintenhoitoon liittyvät kohteet, kuten Thaimaa. (Volunteering Abroad Made Easy n.d.) Matkan kohde on tiiviisti kytköksissä matkailijan motiiviin valita vapaaehtoismatkailun muoto.

Itse **vapaaehtoistyö**, sen sisältö ja luonne ovat merkityksellinen osa vapaaehtoismatkailun kiinnostusta ja sen ilmenemisen elinehto. Vapaaehtoistyötä voidaan luokitella isompien otsikoiden tai teemojen keinoin, mutta se on ns. laadullista tietoa. Vapaaehtoistyön merkitystä yhtäältä matkailijalle itselleen ja toisaalta sen tuottamisen kohteelle auttaa ratkaisevasti monipuolisen vapaaehtoistyön tarjonnan kuvaaminen yhtenä toimintamallin elementtinä. Esimerkiksi myöhemmin kuvattavat eläinten toimintaympäristöissä olevat työtehtävät voivat olla jollekin matkailijalle suuren mullistavan kokemuksen aikaansaavaa toimintaa, kun taas toiselle työtehtävä on oman arjen kaltaista tekemistä. Matkailija tekee itse valintansa vapaaehtoistyötä esittelevästä tarjonnasta.

Vapaaehtoismatkailun tunnistaa usein **matkailijan motiivista**. Motiivin ymmärtää parhaiten käytettäessä vapaaehtoistyön tekemisen asemointia ensisijaisena ja toissijaisena. Vapaaehtoismatkailija valitsee joko matkakohteen sen mukaan millaista vapaaehtoistyötä siellä on tarjolla tai etsii vapaaehtoistyön mahdollisuutta haluamastaan matkakohteesta. Tutkimuksissa puhutaan altruistisesta vapaaehtoismatkailun muodosta, jossa matkailija haluaa tarjota panostaan toisten hyväksi ja vasta toissijaisesti oman matkailun hyödyn ta-

voittelemiseksi. Vapaaehtoismatkailun toinen ääripää on matkailijan motiivi, jossa tähdätään tavoiteltavaan matkakohteeseen ja tarkastellaan mahdollisuutta korvata matkailuun liittyviä kuluja, kuten majoitus tai ruokailu, tekemällä vastineeksi pienimuotoista toimintaa kohteessa.

Vapaaehtoistyön määrä matkan aikana on usein matkailijan itsensä päätettävissä, erityisesti silloin kun matka suunnitellaan osana ensisijaista matkailun motiivia. Työn tekemisen määrää voidaan mitata tuntien puitteissa yhtä vuorokautta kohden, vaikka se jakautuisikin usealle päivälle erisuuruisina päiväkohtaisina kestoina. Orpojen eläinten parissa tapahtuvan vapaaehtoistyön päiväaikataulu osoittaa, että tarjolla on ohjelmoitu päivä sisältäen päiväkohtaisen työvalmiuden jopa kellon ympäri (kuvio 3). Työpanostuksen päätteeksi vapaaehtoismatkailija pääsee tapaamaan muita kaltaisiaan ja osallistuu esimerkiksi paikalliskulttuurin mukaiseen iltaohjelmaan. Tässä ohjelmassa sellaiselle on vähemmän aikaa kuin vapaaehtoistyöhön sitoutumiselle.

06AM Wake Up & Make Bottles for baby baboons
07AM Breakfast
08AM Enclosure Cleaning
10AM Bottle/food preparation
11AM Nursery supervision of youngest orphans
12PM Lunch
01PM Enrichment
02PM Nursery supervision of youngest orphans
03PM Bottle/food preparation
04PM Cleaning of Milk Kitchen & Caring for Chickens
05PM Playtime with the youngest orphans along the banks of the Olifants River
5/6PM Your day is done! Time to shower and hang out with other volunteers at the River
06PM Dinner! A great time to catch up with everyone and then get ready to start another day!

Kuvio 3. Esimerkki päiväkohtaisesta ohjelmasta orpojen eläinten parissa toimivissa kohteissa (Volunteering Abroad Made Easy n.d.)

Matkan kestoa kuvataan tyypillisesti yksittäisten päivien ja jopa vuoden mittaisena kuvaajana. Kuukausina mitattu vapaaehtoismatkailu on tyypillinen matkailijan omaan elinvaiheeseen ja mietintäaikaa tarjoavan matkan matkailijamotiivien ollessa kyseessä. Holmesin ja Smithin (2009) mukaan kahden viikon matkan aikana vapaaehtoistyöhön käytetään muutama päivä. Vapaaehtoistyöhön saatetaan käyttää koko kohteessa olon aika tai suurin osa ajasta. Osa kohteista edellyttää vapaaehtoiselta sitoutumista riittävän pituiseen vapaaehtoistyön jaksoon. Esimerkiksi Wellsvillessä sijaitseva maatila edellyttää vähintään neljän viikon jaksoa, jollei hakijalla ole rakentamisen tai tekniikan erityistaitoja (Wwoof USA n.d.).

Vapaaehtoistyön edellytykset voi jakaa tehtävässä vaadittavan osaamisen, tiedon tai taidon ja kokemuksen mittaamiseksi. Jokin vapaaehtoistyö kohteessa voi olla tarkoitettu rajalliselle joukolle/kohderyhmälle. Tästä esimerkkinä opetus- tai hoitotyötä kotimaassa toimittava henkilö, joka voi mennä kohteeseen, jossa tarvitaan juuri näitä taitoja vapaaehtoistyöstä suoriutumiseen. Joissakin kohteissa vapaaehtoiselta edellytetään tehtävään soveltuva kokemusta tai koulutusta, mutta vapaaehtoiseksi haluava löytää verkosta myös kohteita ja tehtäviä, joihin riittää perehtyminen paikan päällä. Toisaalta vapaaehtoistyö voi olla sellaista, joka ei edellytä erityisosaamista eikä tarkempia ehtoja siitä suoriutumiseksi. Esimerkiksi erilainen siivous- tai harvennustyö voi sopia kaikille, kunhan siihen ensi alkuun perehdytetään.

LÄHTEET

Holmes, K. & Smith, K. 2009. Managing volunteers in tourism. Attractions, destinations and events. Oxford: Elsevier.

Volunteering Abroad Made Easy. N.d. Volunteer Worldin -verkkosivut. Viitattu 13.4.2022. <https://www.volunteerworld.com/en>.

Wwoof USA. N.d. Host 7424. Vastaanottajan profiili Wwoof USA:n sivuston kartalla. Viitattu 8.4.2022. <https://www.animalaidunlimited.org/https://wwoofusa.org/user/7424>.

A woman with long, wavy brown hair is seen from behind, sitting in a lush green field of daisies. She is wearing a white, long-sleeved dress with intricate lace detailing on the sleeves and a wide, flat straw hat. A large, bright yellow flower is tucked into the side of the hat. Her right hand is resting on the top of the hat. The background is a soft-focus field of green grass and white daisies, with a bright, hazy sky. The overall mood is peaceful and summery.

**Suomen
vapaaehtoismatkailun
jatkokehittämisen suuntia**

SUOMEN VAPAAEHTOISMATKAILUN JATKOKEHITTÄMISEN SUUNTIA

Rositsa Röntynen

Kun kesäkuussa 2021 Jyväskylän ammattikorkeakoulussa ja Keski-Suomen Kylät ry:ssä saimme maaseuturahaston rahoitusta selvittää vapaaehtois-
matkailun potentiaalia Keski-Suomessa ja käynnistimme Value-hankkeen,
emme vielä tajunneet tämän haasteen laajuutta. Toisaalta selvisi, että kehittä-
mistarve on maakuntaa isompi. Toisaalta kehitystä hidastaa ja estää käsitteen
tuntemattomuus ja negatiiviset esimerkit maailmalta.

Tässä artikkelissa keskitytään Suomen vapaaehtoismatkailun kehittämis-
tarpeisiin lähitulevaisuudessa.

VALTAKUNNALLINEN KEHITTÄMISTARVE

Valtakunnallisesti vapaaehtoismatkailua on tutkittu ja kehitetty erittäin vähän.
Lähtökohtana haluttiin tehdä ”Keski-Suomesta vapaaehtoismatkailun kär-
kimaakunta” käyttämällä esimerkkejä muualta. Hankkeemme sai yhteyksiä
toimijoihin muilla alueilla, mutta niiden keskuudesta ei löydetty yhtä paljon
vakiintunutta, esimerkillistä toimintaa kuin intoa. Emme löytäneet muualta
sellaisia hyviä käytänteitä, joita voisimme soveltaa keskisuomalaiseen kon-
tekstiin. Kävi päinvastoin: ulkopuoliset toimijat käyttivät hankettamme oljen-
kortena vapaaehtoismatkailun kehittämiseen ja hakivat esimerkkejä Keski-
Suomesta. Eräällä tavalla Keski-Suomi nousi todellakin vapaaehtoismatkailun
kärkimaakunnaksi tämän matkailumuodon toistaiseksi ainoan koordinoitun
kehittämispöytäkirjan ansiosta Suomessa.

On olemassa selkeä tarve kehittää ja koordinoita vapaaehtoismatkailu-
toimintaa valtakunnallisella tasolla, mutta monesti sitä laiminlyödään, koska
kyse on pienistä määristä toimijoita ja matkailijoita. Se ei ole massatoimintaa
matkailuna, eikä vapaaehtoisuuden muotona, mutta sitä ei ole tarkoitettukaan
sellaiseksi. Silti maailmanlaajuisesti tämä matkailumuoto tuottaa kolme mil-
jardia dollaria vuodessa (Gharib 2021).

KOHTI UUDISTAVAA MATKAILUA

Hankkeen puitteissa olemme useamman kerran – varsinkin vapaaehtois-
matkailun kaupallisten muotojen yhteydessä – kuulleet toteamuksen ”tämä
ei ole vapaaehtoismatkailua, vaan uudistavaa matkailua”. Uudistava matkailu
(regenerative tourism) on nouseva matkailutrendi, joka konkretisoi, vahvistaa
ja kypsyyttää kestävyyttä luomalla arvoa laajasti sidosryhmien ulkopuolella
paikallisyhteisölle, kohteelle ja koko planeetalle sekä hedelmälliset olosuhteet
elämän kukoistamiselle (Pollock 2019). Samalla tavalla kuin vastuullista mat-
kailua, uudistavaa matkailua ei määrittele tietty aktiviteetti tai toiminta, vaan
se on matkailua ohjaava ajatus tai periaate.

Keskustelua uudistavasta matkailusta on avattu Suomessakin viime aikoina
(ks. esim. Jaakkola 2022; Nylund 2022), mutta esimerkit ovat toistaiseksi vä-
häisiä. Sen raameissa kuitenkin tapahtuu myös paljon vapaaehtoismatkailua
– vapaaehtoistyö matkan aikana on työkalu, jolla toimitaan kohteen, paikkal-
lisyhteisön tai koko maapallon hyväksi. Vapaaehtoismatkailun ja uudistavan
matkailun vastakkainasettelu kuulostaa yhtä järjettömältä kuin esimerkiksi
pyöräilymatkailun kutsumista luontomatkailemaksi. Nämä käsitteet eivät ole vas-
takkaisia, vaan toisiaan täydentäviä ja kyse on aivan erilaisesta luokittelusta.

Vastuullinen ja kestävä vapaaehtoismatkailu sisältyy suuressa määrin
uudistavaan matkailuun ja se kannattaa pitää mielessä uudistavan matkailun
kehittämisessä. Silti vapaaehtoismatkailu tarvitsee myös oman tunnustuk-
sensa ja kehittämisponnistuksensa. Muistetaan Wearingin (2001) huomautus,
että vapaaehtoismatkailu on usein laiminlyöty, koska sen kehitys ja toteutus
tapahtuvat aina jonkin muun ilmiön raameissa – sosiaalityö, vaihtoehtoinen
matkailu, kansainvälinen vapaaehtoistyö, jne.

YHTEISTYÖN TARVE

Vaikka vapaaehtoisuus yleensä yhdistetään voittoa tavoittelemattomuuteen,
vapaaehtoismatkailu sisältää myös liiketoiminnan ominaisuuksia. Vapaa-
ehtoismatkailussa tarvitaan vahvaa yhteistyötä julkisen, yksityisen ja kolman-
nen sektorin välillä (Sivonen & Röntynen 2022). Kaikilla toimijatyypeillä on
roolinsa ja kaikki mahtuvat vapaaehtoismatkailuun.

Nykyään julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajat yhteiskunnassamme
hämärtyvät. Yhä enemmän eri toimijoilla on päällekkäisiä rooleja tai toiminnalla
on vaihtoehtoisia muotoja, kuten kaupallinen ja yleishyödyllinen. Pääasia on
tunnistaa, että vapaaehtoistoiminta tarvitsee resursseja – aikaa, suunnittelua,
ohjausta – riippumatta siitä, kuka sitä järjestää. (Sivonen & Röntynen 2022.)

Paras arvo vapaaehtoismatkailusta kaikille osapuolille syntyisi, jos erityyppiset toimijat tarjoaisivat yhteisiä tuotteita. Kannattaa pitää mielessä myös se, että tässä matkailumuodossa matkailijalla on myös aktiivinen rooli yhteiskehittäjänä ja arvon tuottajana. Syvät keskinäiset kytkökset toimijoiden välissä ovat ominaisia myös uudistavalle matkailulle (Pollock 2019).

Hankkeen yleisötilaisuuksien yhteydessä osallistujilta kysyttiin, minkälaisen toimijoiden kanssa he haluaisivat verkostoitua. Suurin osa heistä kaipasi yhteistyökumppaneita, joiden kanssa muodostaa tai vahvistaa palveluketjuun sekä jakaa tehtävät ja vastuut. Monet toimijat vastasivat myös, että he tarvitsevat vertaistukea sekä onnistumisen ja epäonnistumisen esimerkkejä. Vastauksista paljastuu, että löytääkseen ja vahvistaakseen roolinsa vapaaehtoismatkailun palveluketjussa toimijat tarvitsevat yhteistyötä.

KOORDINOINNIN TARVE JA VERKOSTON RAKENTAMINEN

Osana InnoFlash -opintojaksoa (JAMK InnoFlash, 2 op – ZZPP0740 N.d.) syksyllä 2021 joukko Jyväskylän ammattikorkeakoulun opiskelijoita kehitti vapaaehtoismatkailun konsepteja. Tuloksissa esille nousi vahvasti koordinoinnin tarve. Opiskelijat ehdottivat, että Keski-Suomeen perustettaisiin vapaaehtoiskeskus, joka auttaisi sekä vapaaehtoisia että toiminnan järjestäjiä, mutta ennen kaikkea yhdistäisi kaikkia sidosryhmiä.

Keskusteluissamme eri maaseututoimijoiden kanssa saatiin eri ehdotuksia siitä, miten vapaaehtoismatkailua kannattaa koordinoida. Osa oli sitä mieltä, että tämä on kylien, kotiseutuyhdistysten ja kulttuuriyhdistysten tehtävä, ja sen avulla on mahdollista piristää ja monipuolistaa niiden toimintaa sekä tuoda elinvoimaa maaseudulle. Toiset huomauttivat, että koordinoijan pitää olla luotettu alueellinen tai valtakunnallinen toimija. Maatilojen osalta sellaisena voisi olla esimerkiksi MTK, joka hoitaa muutenkin maatilojen asioita.

Tärkeintä on kuitenkin verkosto, joka koordinoinnin puitteissa muodostuisi. Sen avulla vastaanottajat voisivat vaihtaa kokemuksia sekä tietoa ja vapaaehtoiselle pystyttäisiin järjestämään kiinnostavia tehtäviä useammassa paikassa, esimerkiksi yhdistyksissä ja yrityksissä, saman vierailun aikana. Tällä tavalla luotaisiin lisäarvoa, jota yksittäinen taho ei pystyisi tarjoamaan. Näin myös yleishyödyllisyyden ehto täyttyisi – kun koko verkosto, esimerkiksi kylä, hyötyy vapaaehtoistoiminnasta, yksittäisen yrityksen osallistuminen palveluketjuun ei ole ongelma, vaikka vapaaehtoinen olisi auttanut sitäkin.

Vapaaehtoismatkailun verkostoa kuitenkin tarvitaan eniten ja ensisijaisesti siihen, että sovitaan yhteiskunnallisesti tämän matkailumuodon olemassaolosta, tavoitteista, sisällöstä ja pelisäännöistä. Toisin sanoen, verkostossa

kaikki osapuolet puhuvat samaa kieltä. Ilman tätä askelta Suomen vapaaehtoismatkailun eteenpäin vieminen on mahdotonta – se jatkaisi olemassaoloaan ilmiönä, jossa vallitsee satunnaisuus, epäjärjestys ja tahattomuus.

Selvityksemme mukaan potentiaalisten ja nykyisten vapaaehtoismatkailun järjestäjien joukosta eniten kiinnostusta herätti verkoston rakentaminen. Verkoston rakentamista pidetään kiinnostavampana kuin konseptointia, pilotointia, palvelunmuotoilua tai markkinointia, jotka ovat myös tarpeellisia toimenpiteitä, mutta eivät ole vielä ajankohtaisia.

LÄHTEET

Gharib, M. 2021. The Pandemic Changed The World Of 'Voluntourism.' Some Folks Like The New Way Better. NPR. Julkaistu 15.7.2021. Viitattu 10.3.2022. <https://www.npr.org/sections/goatsandsoda/2021/07/15/1009911082/the-pandemic-changed-the-world-of-voluntourism-some-folks-like-the-new-way-better>.

Jaakkola, S. 2022. Vastuullisuus on saanut rinnalleen uudistavan termin, mutta mitä uudistava matkailu oikein tarkoittaa? Valpas. Julkaistu 5.1.2022. Viitattu 13.4.2022. <https://valpas.media/artikkelit/ymparisto-ja-ilmasto/vastuullisuus-on-saanut-rinnalleen-uudistavan-termin-mita-uudistava-matkailu-tarkoittaa/>.

JAMK InnoFlash, 2 op – ZZPP0740. N.d. Opetussuunnitelma, Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Viitattu 29.3.2022. https://opetussuunnitelmat.peppi.jamk.fi/fi/course_unit/ZZPP0740.

Nylund, A. 2022. Regenerative thinking goes beyond sustainability. Artikkelit Forest Experience -blogissa. Julkaistu 29.1.2022. Viitattu 13.4.2022. <https://forestexperience.wordpress.com/2022/01/29/regenerative-thinking-goes-beyond-sustainability/>.

Pollock, A. 2019. Regenerative Tourism: The Natural Maturation of Sustainability. Artikkelit Activate the Future -julkaisukokonaisuudesta Medium -alustalla. Julkaistu 1.10.2019. Viitattu 13.4.2022. <https://medium.com/activate-the-future/regenerative-tourism-the-natural-maturation-of-sustainability-26e6507d0fcb>.

Sivonen, T. & Röntynen, R. 2022. Vapaaehtoisuus Keski-Suomessa ja KYT ry:n toiminta. Video Jyväskylän ammattikorkeakoulun YouTube-kanavalla. Julkaistu 28.1.2022. Viitattu 29.3.2022. <https://www.youtube.com/watch?v=jcZlIZ3HNnE>.

Wearing, S. 2001. Volunteer Tourism: Experiences That Make a Difference. Wallingford CAB International: 2001.

Liitteet

LIITTEET

Muutamalla liitteellä haluamme tuoda esille selvityksemme taustoja. Luettavuuden helpottamiseksi tekstissä ei ole viitattu julkaisemattomaan aineistoon.

LIITE 1. HAASTATTELUT JA KIRJEENVAIHTO

HAASTATTELUT					
Päivämäärä	Haastattelutava(t)	Organisaatio	Selite	Sijainti	Haastattelija(t)
4.8.2021	Veera Laine	Lekojärven tila	hevostila	Konginkangas, Äänekoski	Tanja Rämä
27.8.2021	Matti Liimatainen	Lammimäen tila	maatila, karjaa ja viljely	Konginkangas, Äänekoski	Tanja Rämä
6.9.2021	Eeva-Liisa Reuter, Hartwig Reuter, Anita Vaiste	Äijälän talo ry / osk	yhdistys, osuuskunta; puutarha, sosiaalityö, Green Care	Väinölä, Jyväskylä	Tanja Rämä, Minna Tunkkari-Eskelinen, Rositsa Röntynen
16.9.2021	Paula Määttä	POKO Pohjoisen Korpilahden yhteistyöyhdystys ry	kyläyhdistys	Korpilahti, Jyväskylä	Tanja Rämä, Minna Tunkkari-Eskelinen
21.9.2021	Marja Salonen	Nordic for you	yritys; villiyrityt	Tarvaala, Saarijärvi	Tanja Rämä
5.10.2021	Sini Lahdenperä	Oikeusministeriö, Vapaa!-Fri! -hanke	viranomaisen vapaaehtoisuuden koordinoinnin vastuussa ja sen hanke	Helsinki	Rositsa Röntynen, Minna Tunkkari-Eskelinen
6.10.2021	Kari Jarvansalo	Witas, Vietä kesä Sydän-suomessa -kampanja	alueellinen kehittämissyhtiö ja sen kampanja	Viitasaari, Pihtipudas, Karstula, Kivijärvi, Kinnula, Kannonkoski	Tanja Rämä

27.10.2021	Pipsa Wagner	Purola Farm	maatila, hevoset ja viljely, Bed&-Breakfast majatalo	Saarijärvi	Tanja Rämä
29.10.2021	Lea-Elina Nikkilä	Leivonmäen kansallispuistoystävät ry	kansallispuiston ystävähdistys	Leivonmäki, Joutsa	Tanja Rämä
29.10.2021	Päivikki Linna	Camping Sumiainen, Kahvila Korppu	yritys; leirintäalue ja kahvila	Sumiainen, Äänekoski	Tanja Rämä
4.11.2021	Maija Sydänmaanlakka	Café Meijeriniitieri	yritys; kahvila, taide	Joutsa	Tanja Rämä
9.11.2021	Anne Porthen	Kansalaisareena ry	vapaaehtoisuuden valtakunnallinen edunvalvoja	Helsinki	Minna Tunkkari-Eskelinen, Rositsa Röntynen
10.11.2021	Selma Kilpi	Tärkilä – Kestävän kulttuuri-perinnön keskus	yhdistys, kylä	Jämsänkoski, Jämsä	Tanja Rämä
16.11.2021	Tiina Sivonen	Keski-Suomen Yhteisöjen Tuki (KYT)	alueellinen järjestö	Jyväskylä	Minna Tunkkari-Eskelinen, Rositsa Röntynen
22.11.2021	Maria Ojajärvi	Suomen Eko-matkaajat Oy	matkajärjestäjä	Helsinki	Minna Tunkkari-Eskelinen, Rositsa Röntynen
24.11.2021	Eila Eerola	Mela, Välitä Viljelijästä -projekti	maanviljelijöiden eläkelaitos ja sen hanke	Helsinki / Central Finland	Tanja Rämä
29.11.2021	Marja-Riitta Laukkarinen (Suinulan Kyläyhdistys), Elisa Laukkarinen-Gökce, Irja Rämä (Kuoreveden Nuorisoseura)	Suinulan Kyläyhdistys & Kuoreveden Nuorisoseura Nysä	kyläyhdistys, nuorisoseura; kesäteatteri-toiminta	Suinula, Haavisto, Jämsä	Tanja Rämä

3.12.2021	Viola Fredin	LomaLeivo, Röykkälän lammastila	yritys, maatila; lampaat, majoitus	Leivonmäki, Joutsa	Tanja Rämä
3.12.2021	Parvathy Venugopal	Green Escape Oy	matkan- järjestäjä, DMO	Lapinlahti	Rositsa Röntynen, Minna Tunkkari- Eskelinen
22.12.2021	Leena Tervakorpi	Visit Karelia; yksityis- henkilö	DMO; paimen- lomien asiakas	Joensuu	Rositsa Röntynen, Minna Tunkkari- Eskelinen
21.1.2022	Hannele Levävaara	Nukula Oy	yritys; vastuullinen matkailun, maaseutu- matkailu, majoitus	Toivakka	Tanja Rämä, Rositsa Röntynen
21.1.2022	Hannu Vetikko	Suopirtti Highland	maatila; ylämään- karjaa, majoitus	Konnevesi	Tanja Rämä
25.3.2022	Henna-Mari Koski	Åland Expeditions	matkan- järjestäjä	Saltvik, Ahvenan- maa	Rositsa Röntynen, Minna Tunkkari- Eskelinen
KIRJEENVAIHTO					
Päivä- määrä	Vastaaja	Organi- saatio	Selite	Sijainti	Yhteys- henkilö projektissa
29.9.2021– 20.10.2021	Basil Black	WWOOF Independents	yhdistys ja sen verkko- alusta	Englanti	Rositsa Röntynen
3.1.2022– 25.1.2022	Ludovic Hubler	Travel with a Mission (TWAM)	voittoa tavoittele- maton organisaatio ja sen verkko- alusta	Ranska	Rositsa Röntynen

LIITE 2. SELVITYSTÄ VARTEN TOTEUTETUT KYSELYT

Kysely	Toteutus-aika	Toteutus-muoto	Kohderyhmä ja levitys	Vastaajien määrä
Keski-Suomen vapaaehtois-matkailun nykytilan ja potentiaalın selvittäminen	1.10.2021–30.11.2021	verkko-kysely, Webropol	Keski-Suomen kuntien johtajat ja elinkeinoasiamiehet, keski-suomalaiset kehittämissyhtiöt, Jamk LIKE TKI, Value-hankkeen osallistujat (n<30), valitut matkailu yritykset, Facebook-levitys Keski-Suomen kylät ja Jamk Liiketoiminta -sivujen ja yhteistyökumppanisivujen kautta	7
Vapaaehtois-matkailu ja kestävä kehitys	24.3.2022–1.4.2022	verkko-kysely, Webropol	Value-hankkeen osallistujat (n>100)	13

LIITE 3. SELVITYSTÄ VARTEN TOTEUTETUT TILAISUUDET

Tilaisuus	Päivä-määrä	Sijainti	Puhujat
Vapaaehtois-matkailua Keski-Suomessa -info-tilaisuus (1/4)	4.11.2021	Zoom	Rositsa Röntynen, Jamk Minna Tunkkari-Eskelinen, Jamk Terhi Ilosaari, SilliNess Tiina Hakkarainen, Metsähallitus Jutta Kivimäki, Opetushallitus Laura Lehto, Opetushallitus Marja Salonen, Viisari Leader
Vapaaehtois-matkailua Keski-Suomessa -info-tilaisuus (2/4)	10.11.2021	Zoom	Rositsa Röntynen, Jamk Minna Tunkkari-Eskelinen, Jamk Eeva-Liisa Reuter, Äijälän talo Terhi Ilosaari, SilliNess Mari Takalo, Maailmanvaihto ry Raisa Saarilahti-Kulju, Vesuri Leader
Vapaaehtois-matkailua Keski-Suomessa -info-tilaisuus (3/4)	25.11.2021	Istunmäen koulu, Konnevesi	Rositsa Röntynen, Jamk Minna Tunkkari-Eskelinen, Jamk Veera Lainen, Lekojärven tila Eeva-Liisa Reuter, Äijälän talo Anja Kauppinen, Maaseutukehitys Leader

Vapaaehtois- matkailua Keski- Suomessa -info- tilaisuus (4/4)	30.11.2021	Zoom	Rositsa Röntynen, Jamk Minna Tunkkari-Eskelinen, Jamk Tiina Hakkarainen, Metsähallitus Veera Lainen, Lekojärven tila Eveliina Viitaniemi, Kansainvälinen vapaaehtoistyö ry Tanja Rämä, Keski-Suomen Kylät ry
Vapaaehtois- matkai- matkailijoista apua maatilan eläinten hoitoon (+ työpaja)	1.2.2022	Zoom	Anu Raulo, Jamk (fasilitoija) Rositsa Röntynen, Jamk Minna Tunkkari-Eskelinen, Jamk Tanja Rämä, Keski-Suomen Kylät ry
Vapaaehtoisia kyliin läheltä ja kaukaa (+ työpaja)	17.2.2022	Zoom	Anu Raulo, Jamk (fasilitoija) Rositsa Röntynen, Jamk Tanja Rämä, Keski-Suomen Kylät ry Ilkholm Khalimzoda, SKY ry
Voiko vapaa- ehtoistehtäviä kaupallistaa matkailutuotteiksi? (+ työpaja)	15.3.2022	Zoom	Anu Raulo, Jamk (fasilitoija) Rositsa Röntynen, Jamk Parvathy Venugopal, Green Escape Oy
Vauhtia vapaa- ehtoismatkailuun yhteistyöllä – verkostoitumis- tilaisuus (+ työpaja)	24.3.2022	DeLorean, Jyväskylä (peruuntu- nut)	-

LIITE 4. SELVITYSTÄ VARTEN ANNETUT TOIMEKSIANNOT JAMKIN OPISKELIJOILLE

Toimeksianto	Opintojakso	Osallistuneet opiskelijat	Tuotos
Ulkomaalaisten vapaaehtoismatkailijoiden asiakasprofiilien selvittäminen, keski-suomalaisen vapaaehtoismatkailun konseptointi	Service Design, syksy 2021	1 ryhmä, yht. 4 opiskelijaa	Arvoteena-kulttuurikylän vapaaehtoismatkailukonsepti
Ulkomaalaisten vapaaehtoismatkailijoiden asiakasprofiilien selvittäminen, keski-suomalaisen vapaaehtoismatkailun konseptointi	InnoFlash, syksy 2021	11 ryhmää, yht. 44 opiskelijat	11 eri vapaaehtoismatkailukonseptia, mm. kulttuurikylä, mobiilisovellus, luova retriitti, joita käytetty Arvoteena-konseptin pohjana.
Suomen vapaaehtoismatkailun selvittäminen potentiaalisten ulkomaalaisten asiakkaiden keskuudessa	Destination Management, syksy 2021	1 opiskelija	Volunteer Teaching Tourism -tutkimusraportti.
Kotimaisten vapaaehtoismatkailijoiden asiakasprofiilien selvittäminen	Future Factory, syksy 2021 – kevät 2022	3 opiskelijaa	2 kotimaista vapaaehtoismatkailun asiakasprofiilia

Kirjoittajat

KIRJOITTAJAT

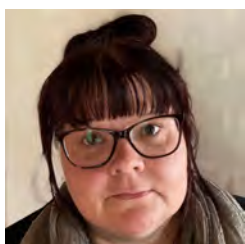
LitM Rositsa Röntynen toimii Jyväskylän ammattikorkeakoulussa projektipäällikkönä ja matkailun kehittämisessä, mm. Value-hankkeen projektipäällikkönä. Rositsa on lisäksi markkinointiasiantuntija, intohimoinen matkailija, luontovalokuvaaja ja pop esiintyjä. Hän tarttuu tarvittaessa niin akateemiseen kuin populaariin kirjoittamiseen.

KTT Minna Tunkkari-Eskelinen työskentelee yliopettajana Jyväskylän ammattikorkeakoulussa opetuksen ja kehittämistyön pääalueenaan yritys ja kestävä matkailuliiketoiminta. Matkailun edistäminen Suomessa on herättänyt mielenkiinnon erilaisten matkailumuotojen, esimerkiksi vapaaehtoismatkailun kehittämiseksi tutkimustiedon perusteella. Minna on usein mukana uusien avauksien tekijänä.

FM Upe Nykänen työskentelee Jyväskylän ammattikorkeakoulussa asiantuntijana markkinointipalveluissa digitaalisen viestinnän parissa sekä mm. matkailun kehittämisprojekteissa. Erityisesti vastuullinen matkailu ja luontomatkailu ovat lähellä Upen sydäntä. Upe on toiminut vapaaehtoisena ympäristöluotsina Jyväskylässä ja tuottaa retkeilyaiheista sisältöä mm. Jalkaisin-blogiinsa.

KTM Tanja Rämä työskentelee Keski-Suomen Kylät ry:ssä hanketyöntekijänä erilaisissa maaseudun kehittämishankkeissa. Value-hankkeessa Tanja on toiminut kylälähtöisyyden roolissa. Kyläkehittäminen on lähellä sydäntä ja Tanja toimii aktiivisesti myös vapaaajallaan kyläkehittämisen parissa.

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULUN
JULKAISUJA

MYynti JA JAKELU

Jyväskylän ammattikorkeakoulun kirjasto
PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35, 40200 Jyväskylä
Puh. 040 552 6541
Sähköposti: julkaisut@jamk.fi
www.jamk.fi/julkaisut

VERKKOKAUPPA

www.tahtijulkaisut.net

jamk | Jyväskylän
ammattikorkeakoulu

Jyväskylän ammattikorkeakoulu

PL 207, 40101 Jyväskylä
Rajakatu 35,
40200 Jyväskylä
Puh. +358 20 743 8100
Fax. +358 14 449 9694

jamk.fi

JAMKin julkaisut tutkittua tietoa sinulle.

Kun kesäkuussa 2021 Jyväskylän ammatti-
korkeakoulussa ja Keski-Suomen Kylät ry:ssä
käynnistimme Value-hankkeen selvitykset
vapaaehtoismatkailun potentialista, emme
vielä tajunneet tämän haasteen laajuutta.
Jopa peruskysymys ”mitä vapaaehtoismat-
kailu on” osoittautui erittäin vaikeaksi. Tämä
julkaisu esittelee vapaaehtoismatkailua uu-
tena ilmiönä Suomessa, alkaen käsitteen
pohdinnasta aina toimintamallien muodos-
tamiseen asti. Selvitys käsittelee vapaaeh-
toismatkailua ensisijaisesti matkailumuo-
tona. Lukija saa esimerkkejä toiminnasta
maailmalla, Suomessa ja Keski-Suomessa,
vinkkejä oman toiminnan kehittämiseksi ja
tietoa siitä, mistä tarvittava lisätieto löytyy.
Julkaisussa käsitellään vapaaehtoismatkai-
lun eri ulottuvuuksia, jotka liittyvät asiakas-
profiliin, lainsäädäntöön, sopiviin vapaa-
ehtoisuuden ja matkailun aktiviteetteihin,
matkaohjelman rakentamiseen, kaupalli-
suuteen, vastuullisuuteen, yms.

ISBN 978-951-830-652-1

jamk